

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

АКТЮЕРСКИ ДОКЛАД

2019 г.



София, декември 2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Списък с таблици и фигури	5
Използвани съкращения.....	7
Введение.....	9
Част 1. Описание на социалноосигурителната система	11
1.1. Краткосрочни обезщетения	11
1.2. Пенсионна система	13
1.3. Пенсии от държавното обществено осигуряване	14
1.3.1. Пенсии за осигурителен стаж и възраст.....	14
1.3.2. Пенсии за инвалидност	17
1.3.3. Наследствени пенсии	18
1.3.4. Режими за ранно пенсиониране	19
1.3.5. Осъвременяване на пенсиите	20
Част 2. Финансово състояние на фондовете на ДОО в периода 2018 – 2022 г.....	22
2.1. Макроикономически и социалноосигурителни показатели	22
2.2. Политики, оказващи влияние върху приходите	23
2.3. Политики, оказващи влияние върху разходите	24
2.3.1. Пенсии	24
2.3.2. Краткосрочни обезщетения.....	25
2.3. Участие на държавния бюджет във финансирането на ДОО	25
2.4. Финансово състояние на ДОО за периода 2018 – 2022 г.	27
Част 3. Основни допускания по базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2018 – 2070 г.....	28
3.1 Демографски допускания.....	29
3.2. Макроикономически допускания и допускания за пазара на труда	31
3.3. Системни допускания.....	32
3.3.1. Свързани с приходите от вноски	32
3.3.2. Допускания, свързани с разходите на ДОО.....	33
Част 4. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2019-2070 г.....	36
4.1. Приходи от вноски за периода 2019 – 2070 г.....	36
4.2. Разходи на ДОО за периода 2019 – 2070 г.	38
4.2.1. Пенсии	38
4.2.2. Краткосрочни обезщетения и административни разходи	45
4.3. Баланс на фондовете на ДОО	46
4.4. Необходим размер на вноската за пенсия	47
Част 5. Анализ на чувствителността и сравнение с актюерския доклад от 2016 г.50	50
5.1. Тест за чувствителност: По-висока заетост	50

5.2. Тест за чувствителност: По-висок икономически растеж	52
5.3. Сравнителен анализ: Актюерски доклад от 2016 г.	54
Заклучение.....	57
Приложение 1. Формула за изчисляване размера на пенсия за осигурителен стаж и възраст.....	59
Приложение 2. Бюджетни показатели, 2010 – 2018 г.....	64
Приложение 3. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, 2018 – 2037 г.	66
Приложение 4. Отчетни данни и допускания за населението, икономиката и пазара на труда, 2010 – 2070 г.....	68
Приложение 5. Методология на дългосрочните актюерски оценки.....	69
Приложение 6. Терминологичен речник	76
Използвана литература.....	81

Списък с таблици и фигури

Таблица 1. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО, 2018 – 2022 г.	15
Таблица 2. Основни макроикономически и социалноосигурителни показатели, 2018–2022 г.	22
Таблица 3. Осигурителни вноски за фондовете на ДОО и разпределение на вноските между осигурителя и осигуреното лице, 2018–2022 г.	23
Таблица 4. Финансови показатели за ДОО, 2018-2022 г.	27
Таблица 5. Възрастова структура на населението на България, 1995 - 2070 г.	30
Таблица 6. Макроикономически показатели и основни показатели, свързани с пазара на труда, 2018-2070 г.	31
Таблица 7. Намаление в размерите на пенсиите за осигурителен стаж и възраст от ДОО за лицата, които са се осигурявали в универсален пенсионен фонд, 2019-2070 г.	35
Таблица 8. Основни показатели по приходите на ДОО, 2018-2070 г.	37
Таблица 9. Промени в размерите на пенсиите за трудова дейност, 2018-2070 г.	39
Таблица 10. Брой на пенсионерите по видове пенсии, 2018-2070 г.	41
Таблица 11. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2018-2070 г.	48
Таблица 12. Пазар на труда – базов вариант и вариант с по-висока заетост, 2018-2070 г.	50
Таблица 13. Брой осигурени лица и брой пенсионери за трудова дейност - базов вариант и вариант с по-висока заетост, 2018-2070 г.	51
Таблица 14. Промени в размерите на средния осигурителен доход и на пенсиите - базов вариант и вариант с по-висок икономически растеж, 2018-2070 г.	53
Таблица 15. Декомпозиция на разликите в баланса на ДОО като % от БВП, Актьорски доклади 2016 г. и 2019 г.	56
Фигура 1. Размер на осигурителната вношка за всички осигурителни рискове и относителен дял на държавата в покриването на разходите на ДОО, 2000-2018 г.	26
Фигура 2. Очаквана продължителност на живота при раждане, 1960-2070 г.	29
Фигура 3. Възрастови групи по пол като процент от общото население, 2018 г. и 2070 г.	30
Фигура 4. Нарастване на средния осигурителен доход, 2018-2070 г.	33
Фигура 5. Нарастване на размерите на пенсиите от 1 юли всяка година, 2018–2070 г. .	34
Фигура 6. Средна осигурителна вношка за всички осигурителни рискове, 2018 - 2070 г.	37
Фигура 7. Приходи от осигурителни вноски в % от БВП, 2018-2070 г.	38
Фигура 8. Средна пенсия към среден осигурителен доход (коефициент на заместване на дохода), 2018-2070 г.	40
Фигура 9. Пенсионери за трудова дейност към осигурени лица (коефициент на зависимост), 2018-2070 г.	43
Фигура 10. Разходи за пенсии като % от БВП, 2018-2070 г.	44
Фигура 11. Фактори, водещи до изменение на разхода за пенсии в % от БВП, 2018 - 2070 г.	45
Фигура 12. Баланс на ДОО в % от БВП, 2019-2070 г.	46
Фигура 13. Необходим размер на трансфера от държавния бюджет за покриване на недостига от средства на ДОО в % от общите разходи, 2018-2070 г.	47
Фигура 14. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2018-2070 г.	49

Фигура 15. Баланс на ДОО в % от БВП - базов вариант и вариант с по-висока заетост, 2019-2070 г.....	52
Фигура 16. Брутен вътрешен продукт, реален растеж - базов вариант и вариант с по-висок икономически растеж, 2018-2070 г.....	53
Фигура 17. Баланс на ДОО като % от БВП – базов вариант и вариант с по-висок икономически растеж, 2019–2070 г.....	54
Фигура 18. Баланс на фондовете на ДОО като % от БВП, Актюерски доклади 2016 г. и 2019 г.	55
Фигура 19. Разходи за пенсии в % от БВП, Актюерски доклади 2016 г. и 2019 г.....	56

Използвани съкращения

БВП	Брутен вътрешен продукт
ДВ	Държавен вестник
ДЗПО	Допълнително задължително пенсионно осигуряване
ДОО	Държавно обществено осигуряване
ЗБДОО	Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване
КБДОО	Консолидиран бюджет на държавното обществено осигуряване
КЗОО	Кодекс за задължително обществено осигуряване
КСО	Кодекс за социално осигуряване
КФН	Комисия за финансов надзор
МВР	Министерство на вътрешните работи
МО	Министерство на отбраната
МОД	Минимални осигурителни доходи
МОТ	Международна организация по труда
МФ	Министерство на финансите
НАП	Национална агенция за приходите
НЗОК	Национална здравноосигурителна каса
НЕЛК	Национална експертна лекарска комисия
НОИ	Национален осигурителен институт
НСИ	Национален статистически институт
ОЗМ	Общо заболяване и майчинство
ОСВ	Осигурителен стаж и възраст
ППФ	Професионален пенсионен фонд
СОД	Среден осигурителен доход
ТЕЛК	Териториални експертни лекарски комисии
УнПФ	Универсален пенсионен фонд
УчПФ	Учителски пенсионен фонд
ХИПЦ	Хармонизиран индекс на потребителските цени

Въведение

Настоящият актюерски доклад представя оценка на дългосрочното финансово състояние на фондовете на държавното обществено осигуряване (ДОО) в България за периода 2018-2070 г.

Основната цел на актюерския доклад е повишаване информираността на вземащите решения, заинтересованите страни и широката общественост за бъдещото финансово състояние на фондовете на ДОО в контекста на текущите икономически, демографски и социални тенденции и при отчитане на действащото към момента осигурително законодателство.

Прогнозният период е от 2019 г. до 2070 г. (52 години), като резултатите за първите четири години на прогнозата са съобразени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО) за 2019 г. и тригодишната прогноза на консолидирания бюджет на ДОО за периода 2020 – 2022 г. (вариант октомври 2019 г.). Избраният период е в съответствие с прогнозните периоди, използвани в последната демографска прогноза на Евростат и от Европейската комисия при изготвянето на Доклада по застаряването от 2018 г. (The 2018 Ageing Report).

В доклада се прави анализ на резултатите от базовия случай, който отразява развитието на фондовете на ДОО до 2070 г. Изследват се два основни показателя, характеризиращи финансовото състояние на българската пенсионна система - баланс на ДОО като процент от brutния вътрешен продукт (БВП) и необходим размер на вноската за осигуряване на балансиран бюджет. Други важни показатели за финансовото състояние на системата са коефициентът на зависимост и коефициентът на заместване на дохода, като последният е основен измерител на адекватността на пенсионните плащания. Докладът проследява настоящите и бъдещи нива на коефициента на зависимост и коефициента на заместване на дохода, на приходите от осигурителни вноски, на разходите за пенсии, като и на други показатели, свързани с осигурителната система в България.

Специално внимание е отделено на прогнозата за пенсиите за трудова дейност, разходите за които представляват около 82,1% от общите разходи на държавното обществено осигуряване за 2018 г. Пенсиите, несвързани с трудова дейност (около 2,5% от общите разходи на ДОО) също са включени в прогнозата, като средствата за тяхното изплащане са за сметка на държавния бюджет и разходите за тях не оказват влияние върху баланса на ДОО.

При изготвянето на базовия вариант на прогнозата не са взети предвид обвързването на пенсионната възраст с промените в средната продължителност на живота след 2037 г. и въведената през 2015 г. законова възможност за прехвърляне на осигуряването изцяло към първия стълб.

Наред с това, доколкото обхватът на анализа е съобразен с нормативно определените ангажименти на Националния осигурителен институт (НОИ), докладът представя информация за дългосрочното финансово състояние единствено на фондовете на ДОО и не коментира други клонове и елементи на системата за социална защита в Република България. Поради това, изменението в стойностите на всички показатели, представени в анализа, в т.ч. за осигурените лица, пенсионерите, коефициента на заместване на дохода, разходите за пенсии и баланса на ДОО, трябва да се разглеждат и интерпретират единствено в контекста на състоянието и перспективите пред държавната социалноосигурителна система.

С цел да се проследи до каква степен резултатите от базовия случай са чувствителни към промени в допусканията, в доклада са разгледани няколко теста за чувствителност.

Направено е и сравнение с резултатите от актюерския доклад от 2016 г.

Прогнозата за развитието на ДОО за периода 2019 – 2070 г. е разработена с помощта на актюерски модел, който дава възможност за прогнозиране за период до 75 години и се използва за оценка на финансовото състояние на ДОО в дългосрочен план. Прогнозират се приходите и разходите на ДОО и финансовият резултат на фондовете от гледна точка на тяхното балансиране.

Трябва да се има предвид, че поради специфичния си характер и периода, за който се отнасят, дългосрочните прогнози са по-глобални в сравнение с краткосрочните. Несигурността, съпътстваща този вид прогнози, също е по-голяма. Резултатите от тях в голяма степен зависят от използваните допускания и не трябва да се приемат като предвиждане за точни стойности за всяка отделна година. Те по-скоро могат да служат като индикатор за общите тенденции в приходите и разходите на системата за социално осигуряване, при възприетия набор от икономически и демографски допускания и правна рамка, при която ще се развива системата, както и за ориентир при вземане на бъдещи решения.

Настоящият актюерски доклад е разработен от актюерския състав на НОИ. За база на анализите и прогнозите в доклада са използвани статистически данни от регистрите на осигурените лица, на пенсиите и на краткосрочните обезщетения от информационната система на НОИ, национални статистически данни за пазара на труда, демографската прогноза на Евростат (EUROPOP2016). Дългосрочната прогноза за динамиката на основните макроикономически показатели, имащи отношение към развитието на ДОО, е разработена и предоставена за използване от НОИ от страна на Министерството на финансите (МФ).

* * *

НОИ изказва благодарност на Министерството на финансите и Министерството на труда и социалната политика за направените конструктивни коментари и предложения по проекта на доклад.

Част 1. Описание на социалноосигурителната система

Първата стъпка към формиране на съвременната система за обществено осигуряване в Република България е направена през 1996 г. с отделянето на бюджета на държавното обществено осигуряване от държавния бюджет със Закона за фонд „Обществено осигуряване“ (обн. ДВ, бр. 104 от 1995 г.). Това поставя началото на система на самофинансиране, базирана на разходопокривния принцип, при който разходите за социалноосигурителни плащания се покриват основно от събраните осигурителни вноски от осигурените в държавното обществено осигуряване лица.

Следващата важна стъпка в реформата на социалноосигурителната система в страната е приемането на Кодекса за задължителното обществено осигуряване /КЗОО/ през 2000 г., който урежда държавното обществено осигуряване и допълнителното задължително осигуряване. След включване в КЗОО през 2003 г. (ДВ, бр. 67 от 2003 г.) на нормативната база на допълнителното доброволно осигуряване, неговото наименование е променено на Кодекс за социално осигуряване /КСО/.

КСО е основният нормативен акт, който урежда системата за социално осигуряване в Република България, нейните предмет, обхват, принципи, финансово устройство, управление и видове обезщетения.

Други нормативни актове, които уреждат в цялост осигуряването и ползването на различните видове обезщетения, са годишните закони за бюджета на държавното обществено осигуряване и редица подзаконови нормативни актове, които регламентират отпускането и изплащането на краткосрочните обезщетения, помощите и пенсиите от ДОО и контрола по тези дейности.

От 2000 г. в държавното обществено осигуряване се обособяват три самостоятелни осигурителни фонда - „Пенсии“, „Трудова злополука и професионална болест“ и „Общо заболяване и майчинство“. С измененията на КЗОО, влезли в сила от 1 януари 2002 г., се усъвършенства фондовата организация на ДОО, като се създават още два нови фонда – фонд „Безработица“ и фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, от който се изплащат пенсиите, които се финансират от държавния бюджет. Петте осигурителни фонда на ДОО са обособени въз основа на целите, за които се набират и разходват средствата и на осигурените социални рискове (кодифицирани в Конвенция 102 на Международната организация по труда), за които ДОО предоставя обезщетения – „инвалидност“, „старост и смърт“, „временна неработоспособност“, „временна намалена работоспособност“, „майчинство“ и „безработица“. От началото на 2016 г. от фонд „Пенсии“ бе отделен фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, който обхваща служителите в сектор „Отбрана и сигурност“.

1.1. Краткосрочни обезщетения

Чрез фондовете на държавното обществено осигуряване се изплащат краткосрочни обезщетения на осигурените лица, които покриват рисковете временна неработоспособност, временна намалена работоспособност (трудоустройство), майчинство, безработица, както и помощи при инвалидност, при смърт и за профилактика и рехабилитация.

Право на парични обезщетения при временна неработоспособност и при трудоустройство имат лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство за периодите на временна неработоспособност и трудоустройство, ако имат най-малко 6 месеца осигурителен стаж като осигурени за тези рискове. Лицата, осигурени за трудова злополука и професионална болест, имат право на парично обезщетение за трудова

злополука или професионална болест, както и на обезщетение при трудоустрояване в тези случаи, независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване се изчислява в размер 80 на сто, а за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест – 90 на сто, от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство, за период от 18 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на неработоспособността. Осигурителите изплащат на осигуреното лице за първите три работни дни от временната неработоспособност 70 на сто от среднодневното брутно възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от 70 на сто от среднодневното уговорено възнаграждение.

Право на парични обезщетения за майчинство (за бременност и раждане, за отглеждане на дете до 2 годишна възраст и за осиновяване на дете до 5-годишна възраст) имат лицата с минимум 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за този риск. Обезщетението за бременност и раждане се изплаща за срок 410 календарни дни, от които 45 преди раждането. Обезщетението за отглеждане на дете до 2-годишна възраст се изплаща след изтичане на срока на обезщетението за бременност и раждане. Обезщетението за осиновяване на дете до 5-годишна възраст се изплаща за срок до 365 дни от деня на предаване на детето за осиновяване, но не по-късно от навършването на 5-годишната му възраст.

Размерът на дневното парично обезщетение при бременност и раждане и осиновяване на дете до 5-годишна възраст е равен на 90 на сто от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за периода от 24 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност. То не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната. Размерът на месечното парично обезщетение за отглеждане на дете до 2-годишна възраст се определя ежегодно със ЗБДОО.

Право на парични обезщетения за безработица имат лицата, за които са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ най-малко в 12 от последните 18 месеца преди прекратяване на трудовото правоотношение. Периодът за изплащане на паричните обезщетения се определя съобразно продължителността на осигурителния стаж, по време на който лицата са били осигурени за безработица, за времето след 31 декември 2001 г., и е между 4 и 12 месеца.

Размерът на дневното парично обезщетение на безработните лица е 60 на сто от среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ за последните 24 календарни месеца, предхождащи месеца на прекратяване на осигуряването. То не може да бъде по-малко от минималния и по-голямо от максималния дневен размер на обезщетението за безработица, които се определят ежегодно със ЗБДОО.

Осигурените в държавното обществено осигуряване лица имат право и на следните видове **парични помощи**:

- за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия;
- парична помощ за профилактика и рехабилитация;
- за помощно-технически средства, свързани с увреждането;

- еднократна помощ при смърт на осигурено лице – изплаща се в размер, който се определя ежегодно със ЗБДОО. Помощта се разпределя поравно между съпруга/съпругата, децата и родителите на осигуреното лице.

1.2. Пенсионна система

България основно реформира пенсионната си система през 2000 г. От едностълбова разходопокривна система тя беше трансформирана в тристълбова пенсионна система чрез създаването на втори задължителен капиталов (II стълб) и трети доброволен капиталов стълб (III стълб), като едновременно с това продължиха реформите в съществуващата разходопокривна система. Първият и вторият стълб изцяло покриват работещото население, като включват лицата, наети в реалния и бюджетния сектор и самонаетите лица.

Първият стълб действа на разходопокривен принцип, обхваща икономически активното население на страната и се администрира от Националния осигурителен институт /НОИ/. Финансира се с вноски за сметка на осигурителите, на осигурените лица и на самоосигуряващите се лица. През 2017 г. и 2018 г. размерът на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” се увеличи с по един процентен пункт – от 17,8 на сто през 2016 г. съответно на 18,8 на сто и 19,8 на сто за родените преди 1 януари 1960 г. и от 12,8 на сто на 13,8 на сто и 14,8 на сто за лицата родени след 31 декември 1959 г. Нормативно, в чл. 6, ал. 3 от КСО е уреден начинът, по който осигурителната вноска се разпределя между осигурител и осигурено лице. От началото на 2017 г. осигурителната вноска за фонд „Пенсии за лицата по чл.69“ е 60,8 на сто за родените преди 1.01.1960 г. и 55,8 на сто за родените след 31.12.1959 г., изцяло за сметка на работодателя. Чрез трансфери от държавния бюджет се покриват разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност, както и някои неконтрибутивни¹ периоди, зачитащи се за осигурителен стаж при пенсиониране. Недостигът от средства по фондовете на ДОО се покрива също с трансфер от държавния бюджет².

Кодексът за социално осигуряване е основният нормативен акт, който урежда обществените отношения, свързани с пенсионното осигуряване на лицата. По силата на неговите разпоредби се отпускат както пенсии, несвързани с трудова дейност (чл. 85– 93 от КСО), така и пенсии за трудова дейност, в т.ч.:

- Пенсии за осигурителен стаж и възраст;
- Пенсии за инвалидност поради общо заболяване;
- Пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест;
- Наследствени пенсии.

Вторият стълб е схема с дефинирани вноски и се състои от два компонента – универсални и професионални пенсионни фондове:

Универсалните пенсионни фондове /УнПФ/ представляват допълнителна капиталопокривна схема, която обхваща лицата, родени след 31.12.1959 г. Финансират се посредством 5% осигурителна вноска (разпределена между осигурителя и осигуреното лице), която се натрупва и капитализира в индивидуални пенсионни партии. Обезщетенията се получават като допълнителна пожизнена пенсия, изчислена

¹ Периодите, през които лицата получават парични обезщетения за временна неработоспособност, майчинство и безработица се зачитат за осигурителни периоди без да се покриват с вноски от държавния бюджет. Периодите на отбиване на редовна военна служба и отглеждане на дете до три години също се зачитат за осигурителни периоди, като при пенсиониране, дължимите вноски за тях се прехвърлят от държавния бюджет към бюджета на държавното обществено осигуряване. Сумата се изчислява въз основа на продължителността на неконтрибутивните периоди, признати като осигурителни, а базата за изчисляването е минималната работна заплата към датата на пенсионирането.

² От началото на 2009 г. до края на 2015 г. държавата участва като „трети осигурител” чрез трансфер от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.

в момента на пенсионирането или като еднократна сума/разсрочено плащане, когато сумата е относително малка (по-малка от 20% от социалната пенсия за старост). Възможност за изтегляне на пенсията в по-ранен момент (до 50% от средствата в партията) също се предвижда при тежка трайна неработоспособност (над 89,99%)³.

Пенсиите се изчисляват на базата на натрупаните средства от осигурителни вноски и доходността от инвестиции, като режимът на инвестиране на средствата от вноски е регламентиран в КСО. Инвестиционният портфейл включва различни инструменти, в т.ч. ценни книжа, държавни облигации и недвижими имоти. Размерът на допълнителната пожизнена пенсия зависи също от очакваната средна продължителност на живота и прогнозните лихвени проценти.

Професионалните пенсионни фондове /ППФ/ представляват задължителна допълнителна капиталопокривна схема, която дава възможност за получаване на срочна пенсия за ранно пенсиониране на работещите при условията на първа и втора категория труд. Това е трудът, положен при тежки условия – под земята, във въздуха, под водата, определени дейности в химическата, добивната и др. промишлености, в транспорта и др. Финансирането е от осигурителни вноски, които са изцяло за сметка на работодателите, в размер на 12% от осигурителния доход за работещите при условията на първа категория труд и 7% за работещите при условията на втора категория труд.

Със Закон за изменение и допълнение на КСО (ДВ бр. 61 / 11.08.2015 г.), от 2015 г. се въведе право на свободен избор за промяна на осигуряването между фондовете за допълнително задължително пенсионно осигуряване /ДЗПО/ и фондовете „Пенсии“ и „Пенсии за лицата по чл. 69“ на ДОО.

Третият стълб – допълнителното доброволно пенсионно осигуряване, предоставя възможност на лицата да спестяват на базата на дефинирани вноски в доброволни пенсионни фондове за своя сметка или чрез работодател или трето лице. Съществуват два вида схеми за доброволно пенсионно осигуряване:

- Фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване;
- Фондове за допълнително доброволно пенсионно осигуряване по професионални схеми.

1.3. Пенсии от държавното обществено осигуряване

От ДОО се отпускат и изплащат пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност и наследствени пенсии. За сметка на държавния бюджет са изплащаните от фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“ неконтрибутивни пенсии.

Всички пенсии, изплащани от ДОО, са освободени от данъци. Някои пенсионери получават повече от една пенсия и добавки към пенсията, като получаваните една или повече пенсии, без добавките към тях, не могат да превишават максималния размер, определен в § 6 от Преходните и заключителни разпоредби /ПЗР/ на КСО.

1.3.1. Пенсии за осигурителен стаж и възраст

Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст

³ Разработването на настоящия доклад съвпадна с процеса на регламентиране на фазата на изплащане на пенсиите от универсалните пенсионни фондове. Към момента на завършване на доклада процесът все още не е приключил, поради което допусканията са съобразени с действащата към ноември 2019 г. нормативна уредба.

След реформата от 2000 г., довела до увеличаване на възрастта за пенсиониране на жените и мъжете съответно до 60 и 63 години, през 2010 г. условията за пенсиониране отново станаха причина за обществен дебат и нови законодателни промени. Първоначално се предвиждаше увеличение само на изискуемия стаж от 34 на 37 години за жените и от 37 на 40 години за мъжете с по 4 месеца от началото на 2012 г. Увеличението на възрастта за пенсиониране трябваше да започне от 2021 г. с по 6 месеца за всяка календарна година. В края на 2011 г. беше взето решение за ускоряване на реформата и от 1 януари 2012 г. започна едновременно увеличаване на възрастта и осигурителния стаж с по 4 месеца за всяка календарна година до достигане на 63-годишна възраст и 37 години осигурителен стаж за жените и 65-годишна възраст и 40 години осигурителен стаж за мъжете.

В периода 2013-2015 г. бяха възобновени дебатите за последващи параметрични промени в пенсионната система, като в този период пенсионната възраст беше установена на достигнатото през 2013 г. ниво – 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете. Изискуемият осигурителен стаж през 2013 и 2014 г. беше 34 години и 8 месеца за жените и 37 години и 8 месеца за мъжете, а през 2015 г. беше увеличен с 4 месеца и за двата пола.

С промените в КСО, приети от Народното събрание през август 2015 г., възрастта за придобиване право на пенсия за работещите при условията на трета категория труд започна да се увеличава за жените от 1 януари 2016 г. с по 2 месеца всяка година, а от 1 януари 2030 г. с по 3 месеца до достигане на 65 години в 2037 г. За мъжете възрастта започна да нараства с по 2 месеца от 1 януари 2016 г. и от 1 януари 2017 г., и с по 1 месец от 1 януари 2018 г. до достигане на 65 години през 2029 г. След изравняването на пенсионната възраст на 65 години за двата пола през 2037 г., в законодателството е предвидено възрастта да се обвърже с нарастването на средната продължителност на живота.

Необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за жените и мъжете, работещи при условията на трета категория труд, започна да се увеличава от 1 януари 2016 г. с по 2 месеца всяка година до достигане на 37 години за жените и 40 години за мъжете през 2027 г.

Условията, на които трябва да отговарят лицата в периода 2018 – 2022 г., за да придобият право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, са посочени в Таблица 1⁴.

Таблица 1. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО, 2018 – 2022 г.

година	мъже		жени	
	възраст	осигурителен стаж	възраст	осигурителен стаж
2018	64 г. и 1 мес.	38 г. и 6 мес.	61 г. и 2 мес.	35 г. и 6 мес.
2019	64 г. и 2 мес.	38 г. и 8 мес.	61 г. и 4 мес.	35 г. и 8 мес.
2020	64 г. и 3 мес.	38 г. и 10 мес.	61 г. и 6 мес.	35 г. и 10 мес.
2021	64 г. и 4 мес.	39 г.	61 г. и 8 мес.	36 г.
2022	64 г. и 5 мес.	39 г. и 2 мес.	61 г. и 10 мес.	36 г. и 2 мес.

През 2018 г. осигурените лица, които не отговарят на посочените по-горе условия, можеха да получат пенсия при навършване на 66 години и 2 месеца за жените и за мъжете и не по-малко от 15 години действителен осигурителен стаж. Тази възраст

⁴ Подробна таблица с необходимите условия за пенсиониране на различните категории лица се намира в Приложение 3 към доклада.

се увеличава с 2 месеца от първия ден на всяка календарна година до достигането на 67 години и за двата пола през 2023 г.

Пенсионна формула – пенсии за осигурителен стаж и възраст

От 2000 г. размерът на пенсията за осигурителен стаж и възраст се пресмята по формулата⁵:

$$P_1 = SOD * IK * LS * T \quad (1),$$

където

P₁ – размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст;

SOD – средномесечен осигурителен доход за страната за последните 12 месеца преди месеца на отпускане на пенсията, изчислен от НОИ;

IK – индивидуален коефициент, определен на базата на съотношението между осигурителите доходи на лицето и средния осигурителен доход за страната в периодите на осигуряване;

LS – осигурителен стаж;

T – процент за всяка година осигурителен стаж.

От 1 януари 2000 г. до 31 март 2009 г. процентът за всяка година осигурителен стаж беше равен на 1,0, а от 1 април 2009 г. се увеличи на 1,1 за всички пенсии. Промените в пенсионното законодателство от 2015 г. предвиждаха след 31 декември 2016 г. процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула, наричан още „тежест за една година стаж“, да нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент равен или по-голям от процента по чл. 100 от КСО, до достигане на 1,5. Със ЗБДОО за съответната година процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула беше увеличен на 1,126 през 2017 г. и на 1,169 през 2018 г., с процент, определен по правилото на чл. 100 от КСО (2,36 за 2017 г., 3,8 за 2018 г.). Със ЗБДОО за 2019 г. влязоха в сила изменения в КСО, с които стойността на процента за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула беше увеличена на 1,2 от 1 януари 2019 г., като се преустановява по-нататъшното ѝ нарастване до 1,5.

От началото на 2019 г. влязоха в сила изменения в КСО, регламентиращи нов начин за изчисляване на индивидуалния коефициент за пенсиите, отпускани с начална дата след 31 декември 2018 г., като се дефинира максималната му стойност (чл.70, ал.9 от КСО) и се променя обхвата на референтния доход, от който се изчислява. Промените хронологично следват взетите решения с пенсионната реформа от 2015 г. за отпадане на т.нар. „три най-благоприятни години“ преди 1997 г. от обхвата на референтния доход, която трябваше да влезе в сила, считано от 1 януари 2019 г. За пенсиите, отпускани с начална дата след 31 декември 2018 г., от обхвата на референтния доход за изчисляване стойността на индивидуалния коефициент се изключват:

- Осигурителният доход на лицето за периода от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 1 януари 1997 г. по избор на лицето (т.нар. „три най-благоприятни години“) – въведено със ЗИД на КСО от 2015 г. (Обн., ДВ. бр. 61 от 11.8.2015 г.);

⁵ Подробно описание на пенсионната формула може да се намери в приложение 1 към доклада.

- Осигурителният доход на лицето за периода между 1 януари 1997 г. и 31 декември 1999 г. – въведено с преходните и заключителни разпоредби на ЗБДОО за 2019 г. (Обн., ДВ., бр. 102 от 11.12.2018 г.).

След влизане в сила на промените, бе приет Закон за изменение и допълнение на КСО (ДВ, бр.35 от 30 април 2019 г.), с който се дава право на лицата, до края на 2022 г. да поискат при определянето на размера на пенсията им за трудова дейност, когато тя е с начална дата след 31 декември 2018 г. да бъде приложен по-благоприятния за тях начин за изчисляване на индивидуалния коефициент, т.е. лицето има право да избере размерът на пенсията му да бъде определен с индивидуален коефициент изчислен по действалото до 31 декември 2018 г. законодателство (чл.70, ал.4-7, ал.10, т.1 и ал.11), ако това е по-благоприятно за него.

Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя всяка година със ЗБДОО. През 2017 г. минималният размер на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1-2 от КСО се увеличи от 161,38 лв. на 180,00 лв. от 1 юли и от 180,00 лв. на 200,00 лв. от 1 октомври. От 1 юли 2018 г. размерът ѝ бе определен на 207,60 лв., а от 1 юли 2019 г. се увеличи до 219,43 лв.

До 30 юни 2019 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии се определяше в размер на 35 на сто от максималния осигурителен доход, като до тази дата той остана на нивото от юли 2015 г. – 910 лв. месечно. От 1 юли 2019 г. максималният размер на пенсиите се увеличи от 35 на 40 на сто от максималния осигурителен доход (3 000 лв. максимален осигурителен доход за 2019 г.) и стана 1 200 лв. месечно.

1.3.2. Пенсии за инвалидност

Условия за придобиване право на пенсия за инвалидност

Съгласно КСО, пенсия за инвалидност се определя на лица с 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане. Това са пенсиите за инвалидност поради общо заболяване и за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест.

Задължително условие при отпускане на пенсия за инвалидност поради общо заболяване е наличието на осигурителен стаж според навършената възраст, както следва:

- до 20-годишна възраст, за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпването им на работа – независимо от продължителността;
- до 25-годишна възраст – една година;
- до 30-годишна възраст – три години;
- над 30-годишна възраст – пет години;
- за инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпването на работа – една година.

Осигурените лица, загубили 50 и над 50 на сто работоспособността си поради трудова злополука и професионална болест, имат право на пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Пенсионна формула – пенсии за инвалидност

Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване се изчисляват по формулата, приложима за пенсиите за осигурителен стаж и възраст. Особеността е, че осигурителният стаж включва и т.нар. „признат стаж“, който е равен на разликата между възрастта за пенсиониране и възрастта на лицето, но не по-рано от навършване на 16-годишна възраст. При определяне размера на пенсията, признатият стаж се умножава с определени коефициенти в зависимост от процента на намалената работоспособност/вида и степента на увреждане:

- 0,9 – за лица с намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане над 90 на сто;
- 0,7 – за лица с намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто;
- 0,5 – за лица с намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто.

Пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест се изчисляват по формулата:

$$P_2 = SOD * IK * K \quad (2)$$

където

P₂ – размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест;

SOD – средномесечен осигурителен доход за страната за последните 12 месеца преди месеца на отпускане на пенсията, изчислен от НОИ;

IK – индивидуален коефициент, определен на базата на съотношението между осигурителите доходи на лицето и средния осигурителен доход за страната в периодите на осигуряване;

K – коефициент, зависещ от процента на намалена работоспособност (от 1.01.2019 г. - 0.4494 за лица с намалена работоспособност над 90 на сто; 0.3932 за лица с намалена работоспособност от 71 до 90 на сто; 0.3371 за лица с намалена работоспособност от 50 до 70,99 на сто).

1.3.3. Наследствени пенсии

Наследствените пенсии се определят като процент от полагащата се лична пенсия на починалото лице, както следва:

- при един наследник – 50 на сто;
- при двама наследници – 75 на сто;
- при трима и повече наследници – 100 на сто.

Наследствената пенсия се отпуска общо на всички лица, които имат право на тази пенсия, и се разпределя поравно между тях. Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75 на сто от минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1-2 от КСО.

1.3.4. Режими за ранно пенсиониране

Лица, работещи при условията на първа и втора категория труд

От 2000 г. насам работещите при условията на първа и втора категория труд задължително са обхванати от ППФ. Понастоящем, работещите при тежки и нездравословни условия лица получават пенсия от I стълб преди навършване на законово установената възраст, като средствата, натрупани по индивидуалните им партии, се прехвърлят в държавното обществено осигуряване. В случай, че лицето се пенсионира след навършване на законово установената пенсионна възраст (чл. 68, ал. 1 от КСО), то получава натрупаните средства по индивидуалната си партия в ППФ като еднократна сума. От 1 януари 2016 г. се предвиждаше пенсии за ранно пенсиониране на тези категории лица да започнат да се отпускат само от ППФ.

С промени в пенсионното законодателство от август 2015 г. лицата, работили при условията на първа и втора категория труд, които не отговарят на условията за пенсиониране от професионален пенсионен фонд по чл. 168 на КСО или които са се възползвали от въведената от 1 януари 2016 г. възможност на избор за промяна на осигуряването си от ППФ във фонд „Пенсии“ (чл. 4в от КСО), могат да продължат да се пенсионира с ранни пенсии от ДОО, ако отговарят на определени условия.

През 2018 г. осигурените лица, които са работили най-малко 10 години при условията на първа категория труд, имаха право на пенсия от ДОО на 48 години и 8 месеца за жените и 53 години и 2 месеца за мъжете, ако сборът от осигурителния стаж и възрастта им е не по-малък от 94 за жените и 100 за мъжете. Всяка следваща година минималната изискуема възраст за пенсиониране на тези лица се увеличава с по 4 месеца за жените и с по 2 месеца за мъжете до достигане на 55 години и за двата пола. За лицата, работещи при условията на първа категория труд, три години осигурителен стаж от първа категория се зачитат за пет години осигурителен стаж от трета категория.

През 2018 г. осигурените лица, които са работили най-малко 15 години при условията на втора категория труд, имаха право на пенсия от ДОО на 53 години и 8 месеца за жените и 58 години и 2 месеца за мъжете, ако сборът от осигурителния стаж и възрастта им е не по-малък от 94 за жените и 100 за мъжете. Всяка следваща година минималната изискуема възраст за пенсиониране на тези лица се увеличава с по 4 месеца за жените и с по 2 месеца за мъжете, до достигането на 60 години и за двата пола. За лицата, работещи при условията на втора категория труд, четири години осигурителен стаж от втора категория се зачитат за пет години осигурителен стаж от трета категория.

Лица, работещи при условията на трета категория труд

От 1 януари 2016 г. е въведена възможност за отпускане на ранна пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер на лицата, работещи при условията на трета категория труд, на които не им достигат до 12 месеца възраст, но имат необходимия осигурителен стаж, като пенсията им се намалява пожизнено с 0,4 на сто за всеки недостигащ месец.

Лица от сектор „Отбрана и сигурност“

През 2018 г. необходимите условия за пенсиониране на лицата от сектор „Отбрана и сигурност“ бяха 53 години и 2 месеца навършена възраст и наличие на 27

години осигурителен стаж и за двата пола. Възрастта се увеличава с по два месеца всяка следваща календарна година до достигане на 55 години и за двата пола. При определяне размера на пенсията на тези лица три години осигурителен стаж се зачитат за пет години стаж от трета категория.

Учители

Учителите се осигуряват за старост с отделна осигурителна вноска и в специален фонд за ранно пенсиониране, който функционира на разходопокривен принцип. Това е Учителският пенсионен фонд /УчПФ/. УчПФ е професионална пенсионна схема за ранно пенсиониране за педагогическия персонал в системата на образованието, която се администрира от НОИ. Работодателят осигурява изцяло за своя сметка всички учители като внася във фонда 4,3% осигурителна вноска. През 2018 г. осигурените лица в УчПФ придобиват право на срочна пенсия за осигурителен стаж и възраст в намален размер при навършване на възраст 58 г. и 2 мес. за жените и 61 г. и 1 мес. за мъжете и учителски осигурителен стаж 25 г. и 8 м. за жените и 30 г. и 8 м. за мъжете. Намалението в размера на пенсията на лицето е с 0,1 на сто за всеки недостигащ месец до навършване на възрастта му по чл. 68, ал.1 на КСО. До 31 декември 2029 възрастта за жените се увеличава с по 2 месеца за всяка календарна година, а от 1 януари 2030 г. – с по 3 месеца за всяка календарна година до достигане на 62 години. За мъжете възрастта се увеличава с по 1 месец за всяка календарна година до достигане на 62 години.

Ако лицата не се възползват от правото за ранно пенсиониране и се пенсионират при условията на чл. 68 на КСО, имат право на добавка в размер 0,33% от пенсията за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след навършване на необходимата възраст за получаване на намалената пенсия.

1.3.5. Осъвременяване на пенсиите

До края на 2016 г. годишното осъвременяване на пенсиите се извършваше от 1 юли всяка година съгласно чл. 100 от КСО с процент, равен на сбора от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени за предходната календарна година.

Промените в пенсионното законодателство от 2015 г. предвиждаха след 31 декември 2016 г. процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула (1,1 на сто през 2016 г.), наричан още „тежест за една година стаж“, да нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент равен или по-голям от процента по чл. 100 от КСО до достигане на 1,5. В периода от 2017 г. до годината, в която тежестта на една година осигурителен стаж достигне 1,5, за пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември на предходната година, се предвиждаше годишното осъвременяване по чл. 100 от КСО, да бъде заменено от преизчисляване от 1 юли с новия процент за всяка година осигурителен стаж, определен за съответната календарна година.

Със ЗБДОО за съответната година процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула се увеличи на 1,126 за 2017 г. и на 1,169 за 2018 г., с проценти, определени по правилото на чл. 100 от КСО (2,36 за 2017 г., 3,8 за 2018 г.). За новоотпуснатите пенсии новата тежест беше приложена от 1 януари 2017 г., и от 1 януари 2018 г., а за пенсиите, отпуснати до 31 декември на предходната година, от 1 юли 2017 г. и от 1 юли 2018 г., като те бяха преизчислени с новия процент без да се осъвременяват по чл. 100 от КСО.

От началото на 2019 г. влязоха в сила нови изменения в КСО, с които се определи процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула да се увеличи на 1,2 от 1 януари 2019 г., като се преустановява предвиденото по-нататъшно увеличение до 1,5. От 1 юли 2019 г. пенсиите, отпуснати до 31 декември 2018 г., се увеличиха с 5,7 на сто, при отчитане на новата „тежест“ на година стаж. От 2020 г. се възстановява годишното осъвременяване по чл. 100 от КСО от 1 юли с процент, определен като сбор от 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени за предходната календарна година.

Част 2. Финансово състояние на фондовете на ДОО в периода 2018 - 2022 г.

Настоящият раздел представя финансовото състояние на КБДОО за периода 2018-2022 г. Информацията за 2018 г. е на база отчета за изпълнението на ЗБДОО за годината, за 2019 г. е въз основа на ЗБДОО за 2019 г., а за периода 2020-2022 г. се базира на текущия вариант на прогнозата за КБДОО (октомври 2019 г.), есенната макроикономическа прогноза на МФ от октомври 2019 г.⁶ и одобрения от МС през октомври 2019 г. вариант на средносрочна бюджетна прогноза⁷.

Информацията следва показателите на ЗБДОО, който е основният финансов план на социалноосигурителната система и с който се изпълнява определената за годината политика в тази област. ЗБДОО включва консолидирания бюджет на ДОО (КБДОО), в т.ч. бюджета на НОИ, бюджетите на фонд „Пенсии“, фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност“, фонд „Трудова злополука и професионална болест“, фонд „Общо заболяване и майчинство“ и фонд „Безработица“, както и бюджетите на УчПФ и фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“.

2.1. Макроикономически и социалноосигурителни показатели

В краткосрочен план, освен параметрите на политиките, имащи отношение към приходите и разходите на ДОО, върху финансовото състояние на фондовете на ДОО влияние оказва динамиката в стойностите на основните макроикономически и социалноосигурителни показатели. Те са представени в следващата таблица:

Таблица 2. Основни макроикономически и социалноосигурителни показатели, 2018 – 2022 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	Отчет 2018 г.	ЗБДОО 2019 г.	Очаквано 2019 г.	Прогноза 2020 г.	Прогноза 2021 г.	Прогноза 2022 г.
Макроикономически						
БВП, текущи цени, млн. лева	109 695	116 412	118 625	126 769	134 915	143 355
БВП, реален растеж, %	3.1	3.7	3.4	3.3	3.3	3.3
ХИПЦ, средногодишен, %	2.6	3	2.5	2.1	2.2	2.1
Коефициент на безработица, %	5.2	4.8	4.4	4.1	4.0	4.0
Социалноосигурителни						
Среден осигурителен доход, обявяван от НОИ, лв.	890	968	986	1063	1136	1212
- изменение спрямо предходната година, процент	8.3	8.4	10.8	7.8	6.9	6.7
Средномесечен брой пенсионери, хиляди	2 162.9	2 154.8	2 149.7	2 137.8	2 128.3	2 116.4

Забележка: В броя на пенсионерите са включени и пенсионерите с пенсии, несвързани с трудова дейност, които са за сметка на държавния бюджет.

⁶ Министерство на финансите (2019). *Макроикономическа прогноза: Есен 2019 г.*, достъпно на: https://www.minfin.bg/upload/42404/MacroForecasting_Oct_2019bg.pdf

⁷ Решение № 631 на Министерския съвет от 31 октомври 2019 г. за одобряване на проекта на Закон за държавния бюджет на Република България за 2020 г. и Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2020-2022 г., достъпно на: <https://www.minfin.bg/upload/42620/RMS%20631-PZDBRB-2020%20ASBP%202020-2022.pdf>

2.2. Политики, оказващи влияние върху приходите

Най-голям дял в общите приходи на фондовете на ДОО са приходите от осигурителните вноски за сметка на работодатели, на работници и служители, и на самоосигуряващите се лица. Сумата на приходите от осигурителни вноски за всеки един от осигурителните фондове на ДОО се определя въз основа на осигурителния доход, включващ всички доходи и възнаграждения от трудова дейност на осигурените лица. Различен по отношение на приходите е единствено фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност", средствата за който се предоставят от държавния бюджет и с тях се финансират нетрудовите пенсии и добавките към тях.

Размерите на осигурителните вноски за всеки от фондовете на ДОО са определени в КСО. Минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, за регистрираните земеделски стопани и тютюнопроизводители, минималните осигурителни доходи по икономически дейности и групи професии (въведени от началото на 2003 г.), и максималният размер на осигурителния доход се определят всяка година със ЗБДОО. В периода 2018-2022 г. размерите на осигурителните вноски по фондове, както и съотношенията между осигурителите и осигурените лица се запазват на достигнатото през 2018 г. ниво (Таблица 3). Осигурителната вноска за фонд „Пенсии” се разпределя между осигурителя и осигуреното лице в съотношение 56 към 44. Осигурителните вноски за държавните служители и за фонд „Пенсии за лицата по чл. 69” са изцяло за сметка на държавния бюджет. Осигурителните вноски за фондовете „Общо заболяване и майчинство” и „Безработица” се разпределят между осигурителя и осигуреното лице в съотношение 60 към 40, а осигурителната вноска за фонд „Трудова злополука и професионална болест” е изцяло за сметка на осигурителя и е диференцирана според степента на риска за определената икономическа дейност.

Таблица 3. Осигурителни вноски за фондовете на ДОО и разпределение на вноските между осигурителя и осигуреното лице, 2018 – 2022 г.

Осигурителна вноска по фондове	2018 – 2022 г.	Осигурител	Осигурено лице
1. Фонд "Пенсии"			
Трета категория труд			
а) лица, родени преди 1.1.1960	19.8%	11.02%	8.78%
б) лица, родени след 31.12.1959	14.8%	8.22%	6.58%
Първа и втора категория труд			
а) лица, родени преди 1.1.1960	22.8%	14.02%	8.78%
б) лица, родени след 31.12.1959	17.8%	11.22%	6.58%
2. Фонд "Пенсии за лицата по чл. 69"			
а) лица, родени преди 1.1.1960	60.8%	60.8%	
б) лица, родени след 31.12.1959	55.8%	55.8%	
3. Фонд "Общо заболяване и майчинство"	3.5%	2.1%	1.4%
4. Фонд "Трудова злополука и професионална болест" (диференцирано по икономически дейности)	0.4–1.1%	0.4–1.1%	
5. Фонд "Безработица"	1%	0.6%	0.4%

Забележка: До 31 декември 2015 г. кадровите военнослужещи и лицата от специалните ведомства, осигурявани към фонд "Пенсии за лицата по чл.69" от 1 януари 2016 г., се осигуряваха към фонд "Пенсии".

Другите приходи по осигурителните фондове на ДОО се набират от приходи от глоби, санкции и наказателни лихви, от такси, лихви и дивиденди, както и от трансфери от държавния бюджет за ДОО.

Основните политики по приходите, включени при изготвяне на оценката, са както следва:

- В периода 2019 - 2022 г. размерите и съотношенията на осигурителните вноски за фондовете на ДОО се запазват на нивото от 2018 г.
- Минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица се увеличава от 560 лв. за 2019 г., на 610 лв. за 2020 г. и на 650 лв. за 2021 г. и 2022 г.;
- Минималният осигурителен доход за земеделските стопани и тютюнопроизводители се увеличава от 400 лв. за 2019 г., на 420 лв. за 2020 г., като се запазва на това ниво през 2021 г. и 2022 г.;
- От 1 януари 2019 г. се увеличи максималният осигурителен доход за всички осигурени лица от 2 600 лв. на 3 000 лв., като се запазва на това ниво в периода 2020-2022 г.

2.3. Политики, оказващи влияние върху разходите

2.3.1. Пенсии

Политиките, които оказват влияние върху разходите за пенсии в периода 2020 - 2022 г., са:

- Продължава повишаването на изискуемите възраст и осигурителен стаж при пенсиониране за работещите при условията на трета категория труд, както и минималната възраст за пенсиониране на лицата по чл.69, чл. 69а и чл. 69б от КСО (подробна схема по години е представена в Приложение 3);
- От 1 януари 2019 г. процентът за всяка година осигурителен стаж се увеличи от 1,169 на 1,2, като се запазва на това ниво до края на прогнозния период;
- От 1 януари 2019 г. се променя начинът за изчисляване на индивидуалния коефициент (Приложение 1), като се дефинира максималната му стойност (чл. 70, ал. 9 от КСО) и се променя обхвата на референтния доход, от който се изчислява – осигурителният доход на лицата след 1999 г., освен в случаите когато такъв липсва или е за период по-малък от 36 месеца. Наред с това, стойността на индивидуалния коефициент се определя въз основа на месечни съотношения между личния осигурителен доход и средния осигурителен доход за страната, при отчитане на съотношението между отработените дни и дните по календар за всеки месец, за който лицето има осигурителен доход.
- Със Закон за изменение и допълнение на КСО (ДВ, бр.35 от 30 април 2019 г. – в сила от 4 май 2019 г.) се дава право на лицата, до края на 2022 г. да поискат при определянето на размера на пенсията им за трудова дейност, когато тя е с начална дата след 31 декември 2018 г., да бъде приложен по-благоприятният за тях начин за изчисляване на индивидуалния коефициент - този, който е в сила до 31.12.2018 г. или този, който се въвежда от 1.01.2019 г.;
- През периода 2020 - 2022 г., пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември на предходната година се осъвременяват ежегодно от 1 юли с решение на Надзорния съвет на НОИ с процентите, определени по чл. 100 на КСО за съответната календарна година (6,7% през 2020 г., 5,0% през 2021 г. и 4,6% през 2022 г.).

- Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл.68, ал. 1-2 от КСО и размерът на социалната пенсия за старост се увеличават, считано от 1 юли, с процентите, определени по чл. 100 от КСО, с изключение на минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, който според ЗБДОО от 1 юли 2020 г. става 250,0 лв. месечно.
- Максималният размер на получаваните една или повече пенсии остана 910,00 лв. до 30 юни 2019 г. От 1 юли 2019 г. максималният размер на получаваните една или повече пенсии се увеличи от 35 на 40 на сто от максималния осигурителен доход. и стана 1200 лв. (40% от 3000 лв.), като се запазва на това ниво в периода 2020-2022 г.;
- От 1 януари 2019 г. се прекратяват служебно, съгласно § 7, ал. 1 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за хората с увреждания, социалните пенсии за инвалидност, изплащани в размер 25 на сто.

2.3.2. Краткосрочни обезщетения

- За целия период се запазва режимът на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност, според който (чл. 40, ал. 5 на КСО) първите три работни дни от временната неработоспособност се изплащат от осигурителя в размер 70 % от среднодневното брутно възнаграждение, а от 4-тия ден се изплаща обезщетение от ДОО в размер на 80% от среднодневното трудово възнаграждение;
- Запазва се осигурителният период, от който се изчисляват краткосрочните обезщетения, като при временна неработоспособност и трудоустрояване той е 18 календарни месеца, а при бременност и раждане и при безработица – 24 месеца;
- Запазва се периодът на изплащане на паричното обезщетение за бременност и раждане – 410 дни и размерът на обезщетението за отглеждане на дете до две годишна възраст – 380 лв. за целия период до 2022 г. включително;
- От 1 януари 2018 г. минималният дневен размер на обезщетението за безработица се увеличи от 7,20 лв. на 9,00 лв., а максималният дневен размер на обезщетението за безработица се определи в размер на 74,29 лв., като се запазват на това ниво за целия период до края на 2022 г.;
- От 1 януари 2018 г. се промениха изискванията за право на парично обезщетение за безработица (ПОБ) – внесени или дължими осигурителни вноски във фонд „Безработица“ най-малко 12 месеца от последните 18 месеца преди прекратяване на осигуряването.
- От 1 януари 2018 г. се промениха изискванията за продължителността на осигурителния стаж, по време на който лицата са били осигурени за безработица за времето след 31 декември 2001 г., при определяне периода на изплащане на паричното обезщетение за безработица.
- Еднократната помощ при смърт на осигурено лице се запазва на 540 лв. до края на 2022 г.

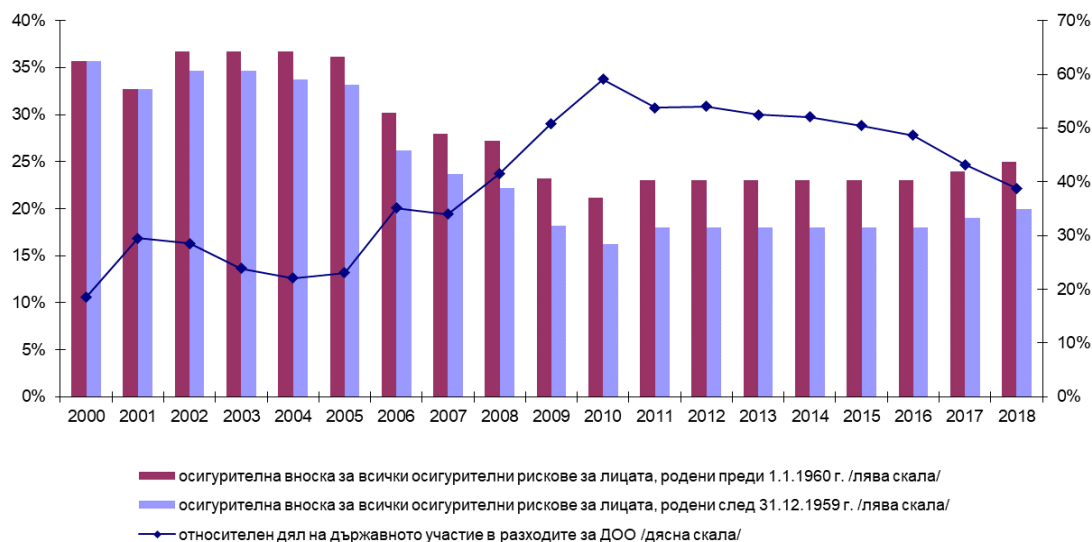
2.3. Участие на държавния бюджет във финансирането на ДОО

Участието на държавата във финансирането на ДОО включва трансфери от държавния бюджет за покриване разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност и други задължения на държавата по ДОО, както и трансфер за покриване на недостига от средства. От началото на 2009 г. до края на 2015 г. държавата участваше във

финансирането на фонд „Пенсии“ и с вноса в размер на 12 на сто от осигурителната база.

Фигура 1 показва относителния дял на участието на държавния бюджет за покриването на разходите на ДОО за периода от 2000 г. до 2018 г.

Фигура 1. Размер на осигурителната вноска за всички осигурителни рискове и относителен дял на държавата в покриването на разходите на ДОО, 2000 - 2018 г.



Докато през 2000 г. участието на държавата се свеждаше до покриване на 18,6 на сто от разходите на ДОО, през 2010 г. то достигна най-високото си ниво от близо 60,0 на сто, което беше резултат от намалението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ от 22% на 18% през 2009 г. и с още 2 процентни пункта до 16% през 2010 г. Същевременно, финансовата и икономическа криза, обхванала страната в този период доведе до увеличение на броя на безработните лица и намаление на броя на заетите лица, респективно – до намаление в броя на осигурените лица, за които се правят осигурителни вноски и/или се осигуряват за собствена сметка. Тези обстоятелства доведоха до допълнително намаление на приходите от осигурителни вноски в ДОО.

След 2010 г. относителният дял на участието на държавния бюджет във финансирането на ДОО започна да постепенно да намалява и в 2018 г. достигна 38,3 на сто. Най-чувствителното намаление през 2017 г. и 2018 г. е резултат от увеличението на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с по 1 процентен пункт през тези две години, като в 2018 г. участието на държавния бюджет е близко до нивото от 2008 г. – годината преди началото на икономическата криза.

В периода 2000 – 2018 г. разходите за краткосрочни обезщетения като дял от общите разходи на ДОО, нараснаха близо 3 пъти от 5,1 на сто през 2000 г. до 14,4 на сто в 2018 г., което се дължи не само на нарастването на осигурителната база, но и на редица законови промени в КСО извършени в този период.

Превръщането на ДОО в система, разчитаща в голяма степен на трансфери от държавния бюджет, се дължи преди всичко на провежданите политики в периода 2000–2010 г., които засягат както приходната, така и разходната част на бюджета на ДОО. От гледна точка на приходната част, политиката на постепенно намаляване на осигурителните вноски е една от основните причини за нарастващия дефицит в

системата, част от който беше компенсиран донякъде с въвеждането на осигурителна вноска за сметка на държавния бюджет. Успоредно с това, разходите за пенсии нарастваха не само с регламентираната ежегодна индексация (осъвременяване) на размерите на пенсиите, но и заради извънредни допълнителни мероприятия за увеличаване на пенсиите.

2.4. Финансово състояние на ДОО за периода 2018 - 2022 г.

Със заложените параметри и политики, за 2018 г. се отчетоха⁸, а за периода 2019 – 2022 г. се очакват следните финансови резултати:

Таблица 4. Финансови показатели за ДОО, 2018 - 2022 г.

	Отчет 2018	ЗБДОО 2019	Прогноза 2020	Прогноза 2021	Прогноза 2022
I. Приходи, млн. лв., в т.ч.:	6 893.4	7 528.0	8 143.2	8 583.5	9 006.2
осигурителни вноски *	6 772.4	7 473.1	8 054.7	8 495.0	8 917.7
неданъчни приходи	121.0	54.9	88.5	88.5	88.5
II. Разходи, млн. лв., в т.ч.:	11 178.9	11 752.3	12 448.3	13 143.2	13 765.4
пенсии (вкл. пенсионни права)	9 456.5	9 989.6	10 577.7	11 223.8	11 789.9
социални помощи и обезщетения	1 612.2	1 639.8	1 739.3	1 790.3	1 846.3
служби по социалното осигуряване	110.2	122.9	131.3	129.1	129.2
III. Трансфери, млн. лв., в т.ч.:	4 284.7	4 224.3	4 305.1	4 559.7	4 759.2
получени трансфери за ДОО	329.6	296.5	177.1	190.0	201.7
получени допълнителни субсидии от ДБ	105.0	1.1	1.1	1.1	1.1
трансфер за покриване на недостига от средства	3 857.7	3 934.1	4 134.3	4 376.0	4 563.8
предоставени трансфери	-7.6	-7.4	-7.4	-7.4	-7.4
IV. Дефицит (-) / Излишък (+) = I - II + III	0.8	0	0	0	0.0

Забележка: Приходите от осигурителни вноски за периода 2018-2022 г. са прогнозирани от НАП.

⁸ Подробна таблица с отчетни данни за периода 2010-2018 г., включваща и натурални показатели, се намира в Приложение 2 към доклада.

Част 3. Основни допускания по базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2018 – 2070 г.

Изготвянето на прогноза за състоянието на фондовете на държавното обществено осигуряване изисква използването на определен набор от допускания, отнасящи се до демографското и икономическото развитие на страната, както и допускания, специфични за българската осигурителна система. Освен към промените в пенсионноосигурителното законодателство, резултатите от такива прогнози са силно чувствителни и към промените в структурата на населението, както и към промените в стойностите на определени макроикономически показатели като ръст на БВП, инфлация, ръст на доходите, равнище на безработица и др. Демографски фактори като смъртност, раждаемост, бракове, разводи и миграция оказват съществено влияние върху прогнозните резултати.

В прогнозата не е взето предвид обвързването на пенсионната възраст с промените в средната продължителност на живота след 2037 г., тъй като в законодателството все още не е определен точният механизъм на това обвързване. Прогнозата е разработена при допускането, че след изравняване на пенсионната възраст на жените и мъжете на 65 години в 2037 г., тя остава постоянна до края на прогнозния период.

Освен демографските и макроикономическите фактори, влияние върху динамиката на приходите и разходите на ДОО в дългосрочен план ще оказва и предоставената възможност на осигурените лица, родени след 31 декември 1959 г., които до август 2015 г. се осигуряваха задължително в държавното обществено осигуряване (I стълб) и в универсален пенсионен фонд (II стълб), да променят осигуряването си и да преминат към осигуряване само в I стълб с увеличена осигурителна вноска. Поради факта, че наличните към момента данни не позволяват да се направи конкретно допускане за процента на лицата, родени след 1959 г., които биха преминали към осигуряване само в ДОО, както и за това, какви суми биха постъпили от Държавния фонд за гарантиране устойчивост на държавната пенсионна система (т.нар. „Сребърен фонд“) в ДОО, прогнозата е разработена при предположението, че 100% от осигурените лица родени след 1959 г. ще продължат да се осигуряват в двата стълба⁹.

Базовият вариант на прогнозата се основава на отчетните данни за изпълнението на бюджета на ДОО за 2018 г., като тази година е определена за базова. Резултатите за първите четири години са съгласувани със ЗБДОО за 2019 г. и с прогнозата на КБДОО за периода 2020–2022 г. (вариант октомври 2019 г.).

Въпреки стремежа да се използват реалистични допускания, няма съмнение, че ще съществуват разлики между използваните в настоящия доклад допускания и бъдещата действителност. Това се отнася в най-голяма степен за макроикономическите допускания и допусканията за пазара на труда. Поради тази причина и действителните резултати ще се различават от резултатите в настоящия актюерски доклад.

⁹ До края на месец ноември 2019 г. 37 000 осигурени лица са подали заявления в Националната агенция за приходите за прехвърляне на осигуряването си изцяло към държавното обществено осигуряване, което е 1,5 % от осигурените лица, родени след 1959 г.

3.1 Демографски допускания

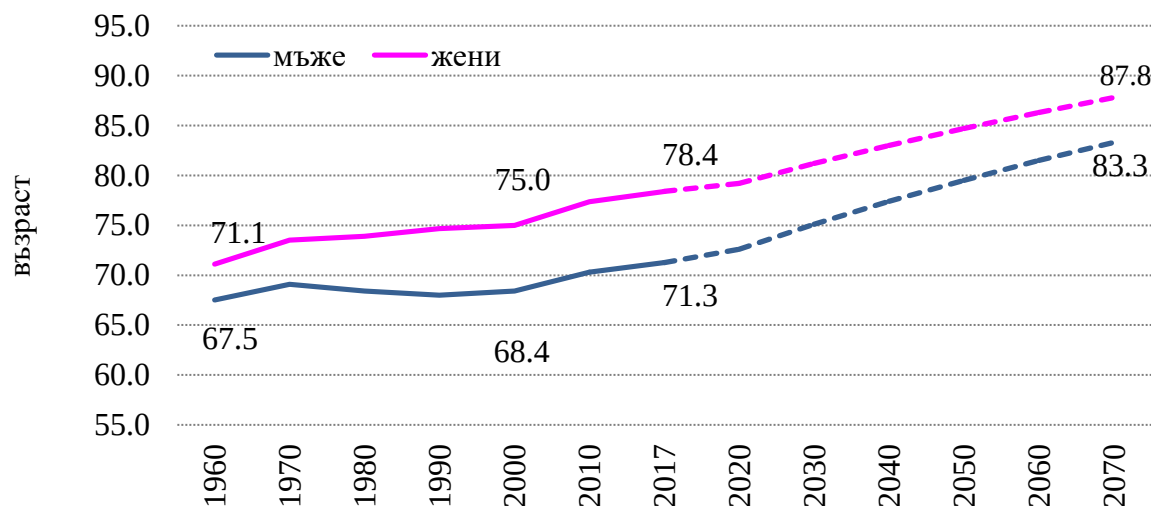
Прогнозата за населението на България за периода до 2070 г. служи за база при прогнозирането на броя на осигурените лица и пенсионерите в дългосрочен план. За актюерската оценка на фондовете на ДОО е използвана последната демографска прогноза на Евростат (EUROPOP2016).

България е една от най-бързо застаряващите държави в ЕС поради ниските нива на раждаемост и нарастващата продължителност на живота.

Населението на България достига своя пик от 8,9 млн. лица през 1985 г., след което започва да намалява. Отрицателният прираст се дължи на ниските нива на тоталния коефициент на плодитост¹⁰, които след 1985 г. са по-ниски от минимума за осигуряване на естественото възпроизводство на населението (средно 2,1 живородени деца от една жена). През 1997 г. тоталният коефициент на плодитост спада до най-ниското си ниво от 1,09. Известно подобрение се наблюдава в периода 2010 – 2018 г., като средният брой живородени деца от една жена във фертилна възраст нараства от 1,49 в 2010 г. до 1,56 в 2018 г. Въпреки прогнозираното от Евростат нарастване на общия коефициент на плодитост до 1,8 в 2070 г., той остава значително под необходимото за естественото възпроизводство ниво до края на целия прогнозен период.

По отчетни данни на НСИ за периода 2016–2018 г. очакваната продължителност на живота при раждане е 78,4 години за жените и 71,4 години за мъжете. За периода 2000–2018 г. увеличението на продължителността на живота при жените е с 3,4 години, а при мъжете с 3,0 години. Според прогнозата на Евростат, през 2070 г. очакваната продължителност на живота при раждане ще достигне 87,8 години за жените (нарастване с 9,4 години за прогнозния период) и 83,3 години за мъжете (нарастване с 11,9 години).

Фигура 2. Очаквана продължителност на живота при раждане, 1960 - 2070 г.



Тенденцията към застаряване на населението води и до промени в неговата възрастова структура. В таблицата са показани отчетни и прогнозни данни за населението за периода 1995–2070 г. Според демографската прогноза на Евростат до 2070 г. населението на България ще намалее от 7,0 млн. лица през 2018 г. до 4,8 млн. лица през 2070 г. или с близо 31%. Делът на населението в трудоспособна възраст (15-

¹⁰ Тоталният коефициент на плодитост представлява средния брой деца, които би родила една жена през целия си фертилен период и измерва нивото на раждаемост.

64 г.) ще намалее от 64,3% до 55%, а делът на населението на възраст 65 и повече години ще се увеличи от 21,3% в 2018 г. до около 31% в 2070 г. В резултат, коефициентът на възрастова зависимост ще нарасне значително, и ако през 2018 г. на всяко лице на възраст 65 и повече години съответстват 3 лица в трудоспособна възраст, то през 2070 г. те ще бъдат по-малко от 2.

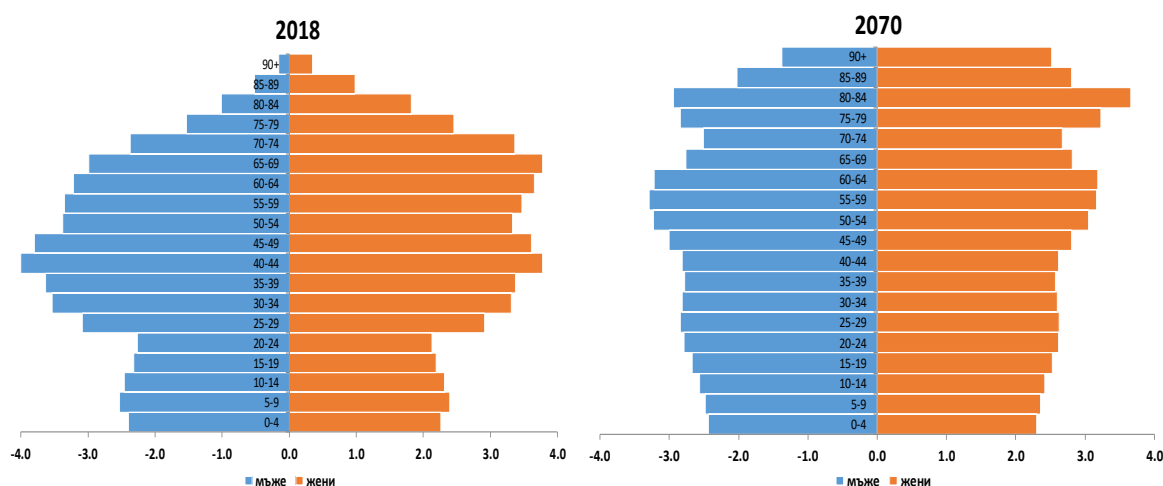
Промените във възрастовата структура на населението ще оказват съществено влияние върху броя на осигурените лица и пенсионерите, а от там и върху стойността на коефициента на зависимост на системата. През следващите десетилетия България ще бъде изправена пред сериозни демографски предизвикателства, което неминуемо ще засегне и финансовата устойчивост на държавната пенсионна система.

Таблица 5. Възрастова структура на населението на България, 1995 - 2070 г.

Година	Население в хиляди	На възраст 0-14 като процент от общото население	На възраст 15-64 като процент от общото население	На възраст 65+ като процент от общото население	Население 65+ като процент от населението на възраст 15-64
1995	8 384.7	17.7	67.2	15.2	22.6
2000	8 149.5	15.5	68.1	16.3	24.0
2005	7 718.8	13.6	69.2	17.2	24.9
2010	7 504.9	13.8	68.5	17.7	25.9
2017	7 050.0	14.2	64.7	21.0	32.5
2020	6 927.7	14.4	63.7	21.9	34.4
2030	6 381.7	13.6	61.6	24.8	40.3
2040	5 913.2	13.2	58.6	28.2	48.1
2050	5 547.6	13.8	54.5	31.7	58.1
2060	5 207.7	13.9	52.8	33.3	63.0
2070	4 855.7	14.0	55.1	30.9	56.2

Структурата на населението по пол през 2018 г. и 2070 г. е показана на фигура 3.

Фигура 3. Възрастови групи по пол като процент от общото население, 2018 г. и 2070 г.



3.2. Макроикономически допускания и допускания за пазара на труда

При изготвянето на актюерската оценка е използвана обновена макроикономическа прогноза за периода 2019–2070 г., разработена от дирекция „Икономическа и финансова политика” в Министерството на финансите на базата на есенната макроикономическа прогноза на МФ за периода 2020-2022 г. В средносрочен план прогнозата е съобразена с Решение № 631 на МС от 31.10.2019 г. за одобряване на актуализирана средносрочна бюджетна прогноза за периода 2020–2022 г.

Таблица 6. Макроикономически показатели и основни показатели, свързани с пазара на труда, 2018-2070 г.

Година	Реален ръст на БВП	Инфлация средногодишно	Работна сила	Заети лица	Безработни лица	Коефициент на безработица
	%	%	хиляди	хиляди	хиляди	%
2018	3.1	2.6	3326.0	3152.7	173.3	5.2
2019	3.4	2.5	3385.1	3237.2	147.9	4.4
2020	3.3	2.1	3384.6	3247.5	137.1	4.1
2021	3.3	2.2	3378.7	3244.0	134.7	4.0
2022	3.3	2.1	3368.5	3232.9	135.6	4.0
2030	2.5	2.0	3082.6	2882.2	200.4	6.5
2040	1.3	2.0	2750.4	2571.6	178.8	6.5
2050	0.8	2.0	2407.4	2250.9	156.5	6.5
2060	1.2	2.0	2192.2	2049.7	142.5	6.5
2070	1.1	2.0	2100.4	1963.9	136.5	6.5

През 2018 г. реалният ръст на БВП достигна 3,1%, като се наблюдава известно забавяне в сравнение с предходните няколко години (най-високата стойност 4,0% е била през 2015 г.). През 2019 г. се очаква растежът на БВП да се ускори до 3,4% в резултат на по-високите публични инвестиции и публично потребление, докато в периода 2020 - 2022 г. се очаква слабо забавяне до 3,3%. В дългосрочен план реалният растеж на БВП постепенно намалява до стойности, близки до 1%.

Инфлацията, измерена с промяната в хармонизирания индекс на потребителските цени (ХИПЦ), е важен параметър, който заедно с процента на нарастване на средния осигурителен доход определя процента на осъвременяване на пенсиите от 1 юли всяка година. За 2018 г. средногодишната инфлация е била 2,6%, като това е най-високата стойност след 2011 г. При очаквана стойност от 2,5% за 2019 г., в периода 2020-2022 г. се очаква известно забавяне в нивото на средногодишната инфлация до стойности близки до 2,0%. От 2023 г. до края на прогнозния период се предвижда тя да остане на ниво от 2%.

Прогнозата за развитието на пазара на труда, в т. ч. брой на заетите и безработните лица и коефициента на безработица, също са предоставени от МФ.

През 2018 г. коефициентът на безработица намаля до най-ниската си стойност за последните 30 години от 5,2%, а броят на безработните лица намаля с около 30,0 хил. в сравнение с 2017 г. Това обаче, не доведе до увеличение на заетостта и броят на заетите запази нивото си от 2017 г. В резултат на намалението на безработицата, работната сила също намаля, което означава, че намалението на безработните е съпроводено с напускане на пазара на труда на по-голям брой лица от тези намерили работа. Благоприятното развитие на пазара на труда през 2019 г. се очаква да продължи и през 2020 г., като броят на заетите ще нараства и ще достигне 3247,5 хил. лица, а коефициентът на безработица ще намалее до 4,1%. Намалението на работната сила,

което се наблюдава след 2019 г. и продължава до края на прогнозния период, е резултат от негативните демографски процеси в страната. Ниската раждаемост и увеличаващата се продължителност на живота водят до нарастване на дела на населението на възраст над 65 години и свиване на дела на населението в трудоспособна възраст. В резултат на застаряването на населението и свиването на работната сила броят на заетите лица намалява от 3 152,7 хил. лица през 2018 г. до 1 964,0 хил. лица през 2070 г. или с близо 38,0%.

3.3. Системни допускания

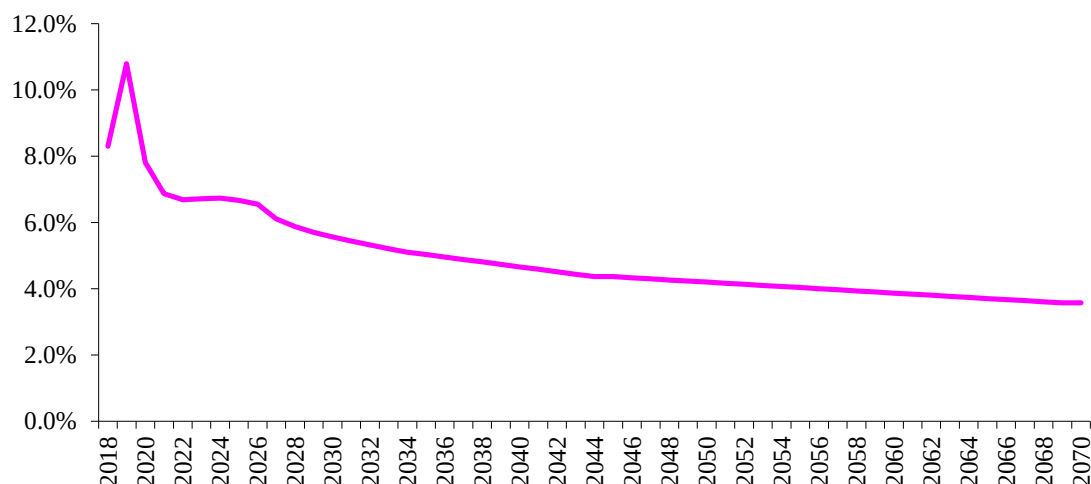
3.3.1. Свързани с приходите от вноски

- **Размери на осигурителните вноски за ДОО** – осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ остава постоянна до края на прогнозния период в размер на 19,8% за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. и 14,8% за лицата, родени след 31 декември 1959 г. Осигурителната вноска за фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“ остава 60,8% за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. и 55,8% за лицата, родени след 31 декември 1959 г.¹¹ Осигурителните вноски за фондовете „Общо заболяване и майчинство“, „Безработица“ и „Трудова злополука и професионална болест“ (среден размер) се запазват на нивата от 2018 г.
- **Допускане за минималния и максималния осигурителен доход** - минималният размер на осигурителния доход за 2019 г. е на нивото на минималната работна заплата от 560 лв., а максималният размер е определен на 3 000 лв. В периода 2020–2022 г. максималният осигурителен доход остава 3 000 лв., а минималната работна заплата се увеличава на 610 лв. през 2020 г., на 650 лв. през 2021 г., като този размер се запазва и през 2022 г. За следващите години от прогнозния период се използва постоянно съотношение на минималния и максималния осигурителен доход към средната работна заплата за страната от дългосрочната макроикономическа рамка. Допускането за минималния осигурителен доход е той да бъде 45% от средната работна заплата, а за максималния осигурителен доход се допуска да бъде 230% от средната работна заплата за страната¹².
- **Допускане за ръста на средния осигурителен доход** – използва се постоянно съотношение на средния осигурителен доход към средната работна заплата, при което ръстът на средния осигурителен доход е в съответствие с ръста на средната работна заплата за страната.

¹¹ За лицата, родени след 31 декември 1959 г., които са избрали да променят осигуряването си от универсален пенсионен фонд във фонд „Пенсии“, съответно фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“, осигурителната вноска е с 5 пр. п. по-висока.

¹² Допускането е съобразено с основните допускания от средносрочната бюджетна прогноза за периода 2020-2022 г., одобрена с решение на МС № 631 от 31 октомври 2019 г.

Фигура 4. Нарастване на средния осигурителен доход, 2018-2070 г.



- **Коефициент на покритие** – определя се като съотношение между броя на осигурените лица и броя на заетите в икономиката. За 2018 г. средният месечен брой на осигурените лица в ДОО е около 2,8 млн. лица, което представлява 90% от заетите. Направено е допускане, че коефициентът на покритие ще нараства постепенно и до 2050 г. ще достигне 100%.
- **Допускане за събираемостта на осигурителните вноски** – базирано на последните отчетни данни за изпълнението на приходите през 2018 г., нивото на събираемост е фиксирано на 100% за целия прогнозен период, поради предположението, че ще бъдат събрани всички планирани приходи. Процентът на събираемост се определя като съотношение на действително получените приходи от осигурителни вноски във фондовете на ДОО към дължимите планирани приходи от осигурителни вноски за съответната година.

3.3.2. Допускания, свързани с разходите на ДОО

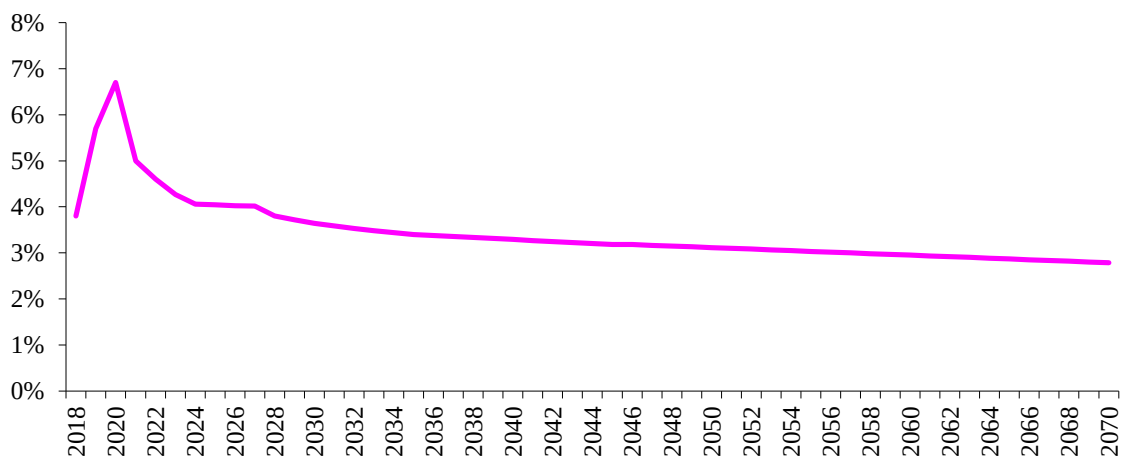
- **Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст** – съгласно разпоредбите на чл. 68, чл. 69, 69а и 69б от КСО продължава повишаването на изискуемите възраст и осигурителен стаж при пенсиониране за всички категории труд, както и на минималната възраст за пенсиониране на лицата от сектор „Отбрана и сигурност“ (Приложение 3).
- **Ранно пенсиониране с намален размер на пенсията** – запазва се въведената от 1 януари 2016 г. възможност за ранно пенсиониране с отпускане на пенсия в намален размер за лицата, работещи при условията на трета категория труд и придобили необходимия стаж по чл. 68, ал. 2 от КСО, на които не достигат до 12 месеца възраст, като пенсията се намалява пожизнено с по 0,4 на сто за всеки недостигащ месец.
- **Формула за изчисляване на пенсиите** – приложената за нуждите на оценката пенсионна формула следва разпоредбите на чл. 70, чл. 75 и чл. 79 от КСО. През 2017 г. и 2018 г. със ЗБДОО за съответната календарна година се увеличи процентът за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула, който до края на 2016 г. имаше стойност 1,1. По-високите проценти, а именно 1,126 за

2017 г. и 1,169 за 2018 г. бяха приложени както за новоотпуснатите, така и за вече отпуснатите пенсии. От 1 януари 2019 г. до края на прогнозния период процентът на година осигурителен стаж е фиксиран на 1,2 за всички пенсии. От 2019 г. се въведе нова формула за изчисляване на индивидуалния коефициент (Приложение 1), като с допълнение към чл. 70, ал. 9 на КСО се дефинира максималната му стойност. При изчисляване на индивидуалния коефициент на пенсиите по новата формула, се взема предвид осигурителния доход на лицата след 31 декември 1999 г., освен в случаите когато такъв липсва или е за период по-малък от 36 месеца. През май 2019 г. в законодателството се въведе възможност за избор в периода от 2019 г. до края на 2022 г. между новата и старата методика за изчисляване на индивидуалния коефициент за лицата, които се пенсионират след 2018 г.

- **Осъвременяване на пенсиите** – през 2017 г. и 2018 г. пенсиите за трудова дейност, отпуснати до 31 декември на предходната година, бяха преизчислени от 1 юли с посочените проценти за всяка година осигурителен стаж, определени със ЗБДОО за съответната календарна година. Преизчислението с новата тежест за година осигурителен стаж в пенсионната формула замести осъвременяването по чл. 100 от КСО. От 1 юли 2019 г. пенсиите, отпуснати до 31 декември 2018 г. вкл., се увеличиха с 5,7 на сто (процент, определен по правилото на чл. 100 от КСО), при отчитане на новата „тежест“ на година стаж от 1,2. След 2019 г. до края на прогнозния период осъвременяването е ежегодно от 1 юли по чл. 100 на КСО с процент, равен на сбора от 50 на сто от индекса на потребителските цени и 50 на сто от нарастването на средния осигурителен доход през предходната календарна година.

Процентите за осъвременяване на размерите на пенсиите от 1 юли всяка година за целия период на прогнозата са представени на фигурата:

Фигура 5. Нарастване на размерите на пенсиите от 1 юли всяка година, 2018–2070 г.



- **Средни размери на пенсиите** – освен пенсионната формула и годишните осъвременявания, влияние върху размерите на пенсиите в дългосрочен план ще окаже и прилагането на регламентираното в чл. 70, ал. 10, т. 2 от КСО намаление на осигурителния доход за всеки месец, през който лицата, родени след 1959 г. са се осигурявали в УнПФ. Намалението се определя въз основа на съотношението за съответния месец между размера на осигурителната вноска за

УнПФ и размера на вноската за фонд „Пенсии“ за трета категория труд, за лицата, родени преди 1 януари 1960 г. При изготвянето на прогнозата за пенсиите е направено допускане, че намалението ще се прилага за всички лица, родени след 31 декември 1959 г., при наличие на изискуемия по чл. 68, ал. 2 осигурителен стаж и осигуряване в универсален пенсионен фонд през целия им осигурителен стаж, положен след 2001 г., като е приложено намаление в размерите на пенсиите, отпуснати през съответната година от прогнозния период (Таблица 8).

Таблица 7. Намаление в размерите на пенсиите за осигурителен стаж и възраст от ДОО за лицата, които са се осигурявали в универсален пенсионен фонд, 2019-2070 г.

Година на отпускане на пенсията	Намаление в размера на пенсията Мъже	Намаление в размера на пенсията Жени
2019	19.8%	19.8%
2020	20.1%	20.1%
2021	20.3%	20.3%
2022	20.5%	20.5%
2023	20.7%	20.7%
2024	20.9%	20.9%
2025	21.1%	21.1%
2030	21.8%	21.8%
2040	22.7%	24.3%
2050	25.9%	25.6%
2060	25.3%	25.3%
2070	25.3%	25.3%

Забележка: Данните от таблицата не могат да се използват за индивидуални изчисления, доколкото са базирани на хипотетични случаи и определени допускания. Намалението в размерите на пенсиите е различно за всеки отделен случаи на лице, родено след 31.12.1959 г., тъй като то зависи от съотношението между вноската за УнПФ и фонд „Пенсии“ на ДОО за конкретните периоди на осигуряване.

Част 4. Резултати от базовия вариант на прогнозата за приходите и разходите на ДОО за периода 2019-2070 г.

В този раздел са представени резултатите от базовия вариант на прогнозата за финансовото състояние на ДОО за 52-годишен период (2019–2070 г.), като са използвани описаните в Част 3 допускания. Не се разглежда финансовото състояние на всеки от фондовете на ДОО поотделно, тъй като бюджетът на ДОО е консолидиран и излишъкът, в който и да е от фондовете, се използва за покриване на дефицита на другите фондове, ако има такъв.

4.1. Приходи от вноски за периода 2019-2070 г.

Основните параметри, определящи приходите на ДОО за периода 2019–2070 г. са: броят на осигурените лица, средният осигурителен доход, размерите на осигурителните вноски и процентът на събираемост. Те, от своя страна, са пряко свързани с демографските и икономическите допускания, описани в предходния раздел.

Приходите от осигурителни вноски за всяка прогнозна година t се изчисляват по формулата:

$$\text{CONTR_REV}(t) = \text{NO_INS}(t) * \text{AV_INS_INCOME}(t) * 12 * \text{AV_CONTR_RATE}(t) * \text{COMPL_RATE}(t)$$

където

CONTR_REV(t) – приходи от осигурителни вноски в година t ;

NO_INS(t) – брой на осигурените лица в година t ;

AV_INS_INCOME(t) – средномесечен осигурителен доход в година t ;

AV_CONTR_RATE(t) – среден размер на осигурителната вноска в година t ;

COMPL_RATE(t) – ниво на събираемост на приходите в година t .

В началото на прогнозния период средният месечен **брой на осигурените лица** в държавното обществено осигуряване е около 2,8 млн., което представлява 90% от заетите за същата година. В дългосрочен план броят на осигурените лица следва тенденцията в броя на заетите, като до 2021 г. се очаква увеличение, а след това до 2070 г. тенденцията е намаляваща, което е резултат от прогнозираното от Евростат намаление на населението в трудоспособна възраст, водещо от своя страна до свиване на работната сила и намаление в броя на заетите. Въпреки направеното оптимистично допускане, че коефициентът на покритие (съотношението между броя на осигурените и броя на заетите лица) ще достигне 100% до 2050 г., в края на прогнозния период броят на осигурените лица намалява с около 870,0 хиляди или с около 30% в сравнение с броя им в базовата 2018 г.

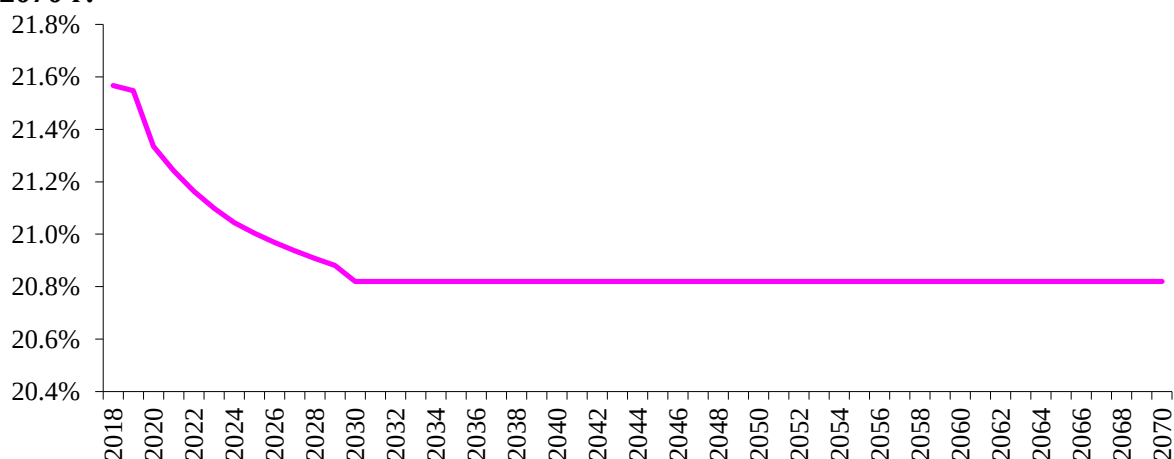
Средният осигурителен доход се прогнозира като постоянна пропорция към средната работна заплата за страната. Неговото нарастване следва нарастването на средната работна заплата, като за периода до 2022 г. вкл. нарастването му е съобразено с отчетните данни за 2018 г., с очакваното изпълнение на Закона за бюджета на ДОО за 2019 г. и с тригодишната бюджетна прогноза 2020 – 2022 г.

Прогнозата за приходите от вноски е изготвена при предположението, че **размерите на осигурителните вноски** ще останат постоянни през целия прогнозен период. За всяка година от прогнозния период е изчислена средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове, като средна претеглена величина на осигурителната

вноска за родените преди 1 януари 1960 г. и за родените след 31 декември 1959 г. При изчисляването на средната осигурителна вноска е взет предвид и по-високият размер на вноската за фонд „Пенсии” за работещите при условията на първа и втора категория труд и за служителите в сектор „Отбрана и сигурност“. За 2018 г. средният размер на вноската за пенсия (вкл. фонд „Пенсии” и фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“) е 16,6%, а средната вноска за всички осигурителни рискове - 21,6%, от които 3,5% за фонд „Общо заболяване и майчинство”, 1% за фонд „Безработица” и средно 0,7% (между 0,4% и 1,1%) за фонд „Трудова злополука и професионална болест”¹³.

Според прогнозните резултати, средният размер на осигурителната вноска за всички осигурителни рискове постепенно ще намалява от 21,6% през 2018 г. до 20,8% през 2030 г., след което остава постоянен, тъй като осигурените лица, родени преди 1 януари 1960 г., постепенно ще излязат от пазара на труда. От 2030 г. до края на прогнозния период общата средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове ще се стабилизира на ниво от 20,8%, от които 15,9% е средната вноска за пенсия.

Фигура 6. Средна осигурителна вноска за всички осигурителни рискове, 2018 - 2070 г.



Основните показатели по приходите за периода 2018-2070 г. са показани в Таблица 8.

Таблица 8. Основни показатели по приходите на ДОО, 2018-2070 г.

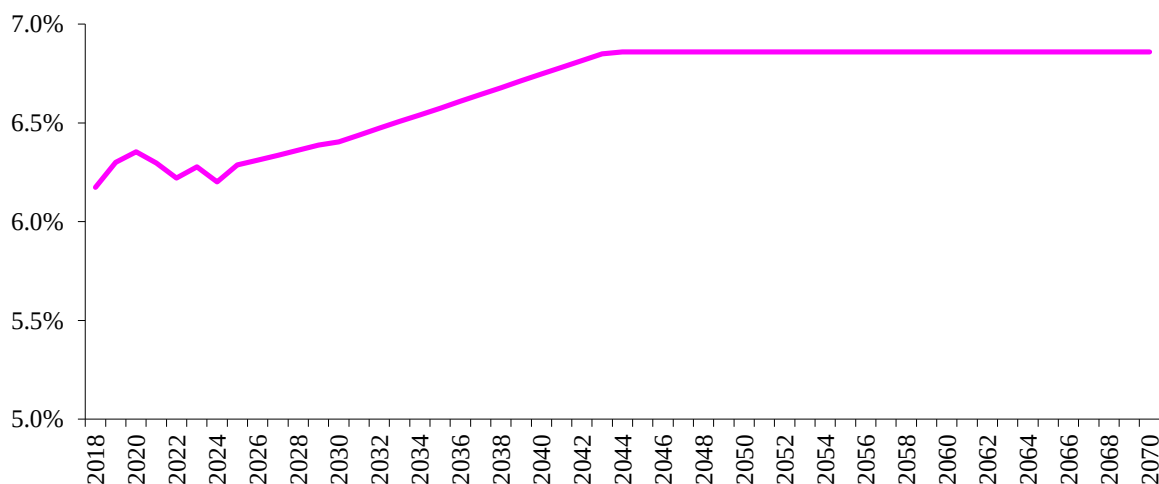
Година	Осигурени лица - в хиляди	Осигурени лица - в % от заетите	Нарастване на средния осигурителен доход спрямо предходната година	Средна осигурителна вноска (за всички рискове)	Събираемост на приходите
2018	2 834.4	89.9	8.3%	21.6%	100.0%
2019	2 867.0	88.6	10.8%	21.5%	100.0%
2020	2 889.1	89.0	7.8%	21.3%	100.0%
2021	2 892.5	89.2	6.9%	21.2%	100.0%
2022	2 889.1	89.4	6.7%	21.2%	100.0%

¹³ Разликата между средната вноска за всички осигурителни рискове и средната вноска за пенсия не е равна на сбора от размерите на вноските за фондовете „Общо заболяване и майчинство“, „Безработица“ и „Трудова злополука и професионална болест“ поради факта, че определени групи осигурени лица не се осигуряват за всички рискове.

2030	2 691.0	93.4	5.6%	20.8%	100.0%
2040	2 529.5	98.4	4.7%	20.8%	100.0%
2050	2 250.9	100.0	4.2%	20.8%	100.0%
2060	2 049.7	100.0	3.9%	20.8%	100.0%
2070	1 963.9	100.0	3.6%	20.8%	100.0%

Приходите от вноски като процент от brutния вътрешен продукт нарастват от 6,2% до 6,9% в периода 2018 – 2043 г. Известни колебания в стойностите на този показател се очакват в началото на прогнозния период, в резултат на комбинирания ефект от по-високия ръст на БВП и намаляващата средна осигурителна вноска. След 2043 г., при постоянни стойности на средната осигурителна вноска и на коефициента на покритие, приходите от осигурителни вноски се задържат на ниво от 6,9% от БВП до края на прогнозния период.

Фигура 7. Приходи от осигурителни вноски в % от БВП, 2018 - 2070 г.



4.2. Разходи на ДОО за периода 2019 – 2070 г.

4.2.1. Пенсии

Разходите за пенсии (пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност и наследствени пенсии) имат най-голям дял от общия размер на разходите от ДОО – 84,6 на сто от общите разходи през 2018 г..

Дългосрочният актюерски модел на НОИ дава възможност за прогнозиране на броя на пенсионерите и средните месечни размери на пенсиите за трудова дейност, като се използва методологията, описана в Приложение 5. Разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност, средствата за които се предоставят от държавния бюджет под формата на трансфер, също са включени в прогнозата, като е взето предвид служебното прекратяване на социалните пенсии за инвалидност в размер 25 на сто от 1 януари 2019 г., съгласно § 7, ал. 1 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за хората с увреждания.

4.2.1.1. Средни размери на пенсиите за трудова дейност

През 2019 г. размерите на пенсиите бяха увеличени от 1 юли с 5,7 на сто, при отчитане на по-високата тежест на година осигурителен стаж в пенсионната формула, която от 1 януари 2019 г. стана 1,2 за новоотпуснатите пенсии, а от 1 юли и за пенсиите, отпуснати до края на 2018 г. От 2020 г. до края на прогнозния период е приложено ежегодно осъвременяване на пенсиите по чл. 100 на КСО с процент, равен на сбора от 50% от нарастването на осигурителния доход и 50% от индекса на потребителските цени през предходната календарна година. Предвидено е осъвременяване със същия процент на минималните размери на пенсиите, както и на социалната пенсия за старост, с изключение на 2020 г., в която от 1 юли минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст се увеличава от 219,43 лв. на 250,00 лв. (с 13,9 на сто). Максималният размер на всички пенсии от 1 юли 2019 г. до края на прогнозния период се предвижда да остане 40% от максималния осигурителен доход за страната.

Размерите на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст се определят съгласно чл. 70 на КСО, като до края 2022 г. е предоставена възможност за избор на методика при изчисляването на индивидуалния коефициент (Приложение №1).

Таблица 9. Промени в размерите на пенсиите за трудова дейност, 2018 - 2070 г.

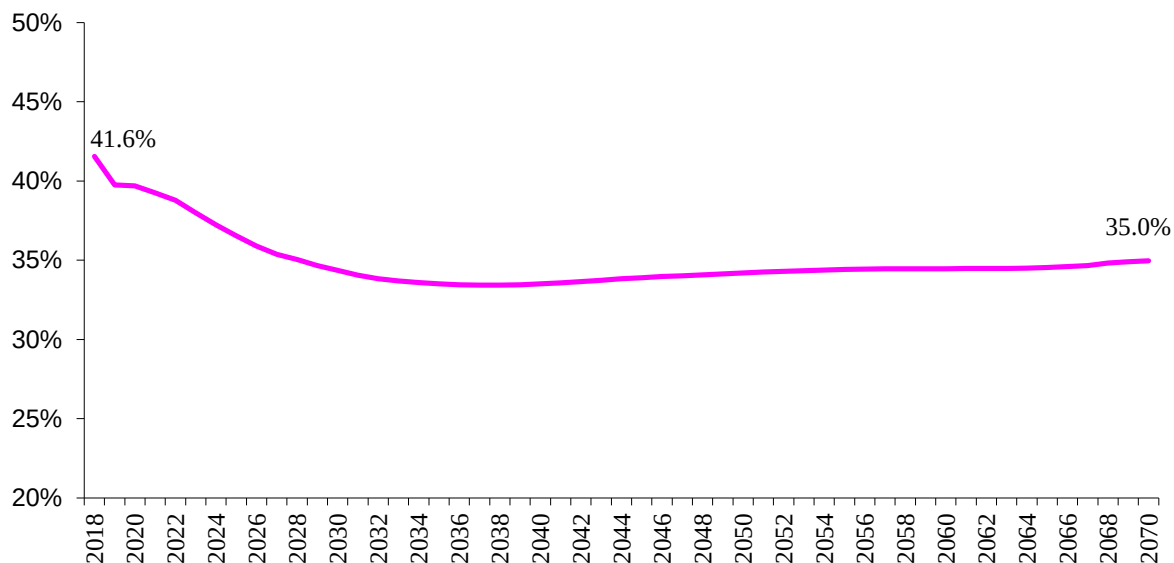
Година	Нарастване прямо предходната година	Осъвременяване от 1 юли на съответната година	Средна пенсия към среден осигурителен доход
2018	5.5%	3.8%	41.6%
2019	6.0%	5.7%	39.8%
2020	7.7%	6.7%	39.7%
2021	5.7%	5.0%	39.3%
2022	5.4%	4.6%	38.8%
2030	4.6%	3.6%	34.4%
2040	4.5%	3.3%	33.5%
2050	4.1%	3.1%	34.2%
2060	3.7%	3.0%	34.5%
2070	3.2%	2.8%	35.0%

4.2.1.2 Коефициент на заместване на дохода

Коефициентът на заместване на дохода представлява съотношението на средната пенсия за трудова дейност към средния осигурителен доход на осигурените лица за съответната календарна година. Данните в доклада се отнасят единствено за коефициента на заместване на дохода от първия стълб на пенсионната система.

Годишните осъвременявания на размерите на пенсиите от 1 юли оказват влияние върху размерите на вече отпуснатите пенсии. Върху размерите на новоотпуснатите пенсии влияние оказва нарастването на средния осигурителен доход и стойността на процента за всяка година осигурителен стаж в пенсионната формула, който през 2019 г. се увеличи от 1,169 на 1,2. За новите пенсионери новият процент се прилага при определяне на размера на пенсиите им, а за пенсиите, отпуснати до края на 2018 г., от 1 юли 2019 г. беше извършено преизчисление на размерите с по-високия процент за година осигурителен стаж, а размерите им бяха увеличени с 5,7 на сто. В прогнозата се допуска, че стойността от 1,2 ще се запази до края на прогнозния период.

Фигура 8. Средна пенсия към среден осигурителен доход (коефициент на заместване на дохода от ДОО), 2018-2070 г.



Забележка: При изчисляването на коефициента на заместване за 2018 г. и 2019 г. са включени „Великденските“ и „Коледните“ добавки към пенсиите.

Съществено влияние върху коефициента на заместване на дохода от първия стълб ще окаже и предвидената в законодателството възможност за преминаване от осигуряване в първи и втори стълб¹⁴ към осигуряване само в първи стълб. Коефициентите на заместване ще бъдат по-ниски за пенсионерите, които се осигуряват и в двата стълба, тъй като пенсиите им ще бъдат редуцирани, пропорционално на осигурителната вноска, която е била прехвърляна към втория стълб, но те ще получат втора пенсия от универсален пенсионен фонд. За 2018 г. средната пенсия за трудова дейност е 41,6% от средния брутен осигурителен доход. Спад с близо 2 пр. п. до 39,8% се очаква в 2019 г., което се дължи на няколко фактора. При изчисляването на коефициента на заместване за 2018 г. са включени социалните пенсии за инвалидност в размер 25 на сто, които от началото на 2019 г. бяха прекратени служебно. Друга причина за по-ниския очакван коефициент на заместване за 2019 г. е значителното нарастване на средния осигурителен доход през тази година. Очаква се средният осигурителен доход за 2019 г. да бъде с 10,8 на сто по-висок от този за 2018 г., докато общото средногодишно нарастване на размерите на пенсиите за същата година се очаква да бъде около 6,0%.

При допускането, че 100 процента от осигурените лица, родени след 31 декември 1959 г., ще продължат да се осигуряват в двата стълба, от стойности, близки до 42% в началото на периода, до 2030 г. коефициентът на заместване на дохода от първия стълб ще намалее и ще се задържи на относително постоянно ниво от около 34-35% до края на прогнозния период. Възможността за прехвърляне на осигуряването изцяло към ДОО оказва благоприятно влияние върху коефициента на заместване на дохода от първия стълб, като за осигурените лица, родени след 1959 г., които ще изберат осигуряване само в I стълб, средният брутен коефициент на заместване ще бъде с около 10 процентни пункта по-висок.

¹⁴ ДОО и универсален пенсионен фонд.

4.2.1.3 Брой на пенсионерите с пенсии за трудова дейност

Общият брой на пенсионерите с пенсии за трудова дейност изплащани от ДОО, намалява от 2 102,8 хил. през 2018 г. до 1 705,6 хил. през 2070 г. или с близо 400 хиляди лица. Този резултат е следствие от повишените законови изисквания за достъп до пенсия и демографските тенденции в дългосрочен план. Относителният дял на пенсионерите от общото население на страната обаче се увеличава от 30% през 2018 г. до 35% през 2070 г.

Броят на пенсионерите в базовата 2018 г. и за периода 2019–2070 г. по видове пенсии е показан в таблицата.

Таблица 10. Брой на пенсионерите по видове пенсии, 2018 - 2070 г.

Година	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди				
	Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствени пенсии
2018	2 102.8	74.2%	1 607.5	386.5	108.8
2019	2 089.7	72.9%	1 584.1	387.5	118.1
2020	2 077.5	71.9%	1 570.8	385.5	121.2
2021	2 067.3	71.5%	1 563.7	381.0	122.6
2022	2 054.3	71.1%	1 553.6	377.0	123.8
2030	1 950.3	72.5%	1 433.3	385.5	131.5
2040	1 852.4	73.2%	1 350.9	372.5	129.0
2050	1 832.1	81.4%	1 357.9	361.0	113.1
2060	1 822.1	88.9%	1 368.4	353.2	100.5
2070	1 705.6	86.8%	1 293.8	331.3	80.6

В броя на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст се наблюдава значително намаление в периода до 2040 г. поради постепенното увеличение на минималната възраст и на изискуемия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия. От 1607,5 хил. през 2018 г. броят на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст намалява с повече от 250 хил. до 1350,9 хил. в 2040 г. След 2040 г. броят започва постепенно да нараства и в 2060 г. достига 1368,4 хил., което е със 17,5 хил. повече от този в 2040 г. Намалението в броя на пенсионерите в последната декада от прогнозния период е резултат от прогнозираното от Евростат подобрение в коефициента на възрастова зависимост (брой лица на възраст на 65 и повече години на 100 лица на възраст 15-64 г., Таблица 5 на стр. 30), като в края на прогнозния период броят на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст е 1293,8 хил. или с 313,7 хил. по-малко от броя им през 2018 г.

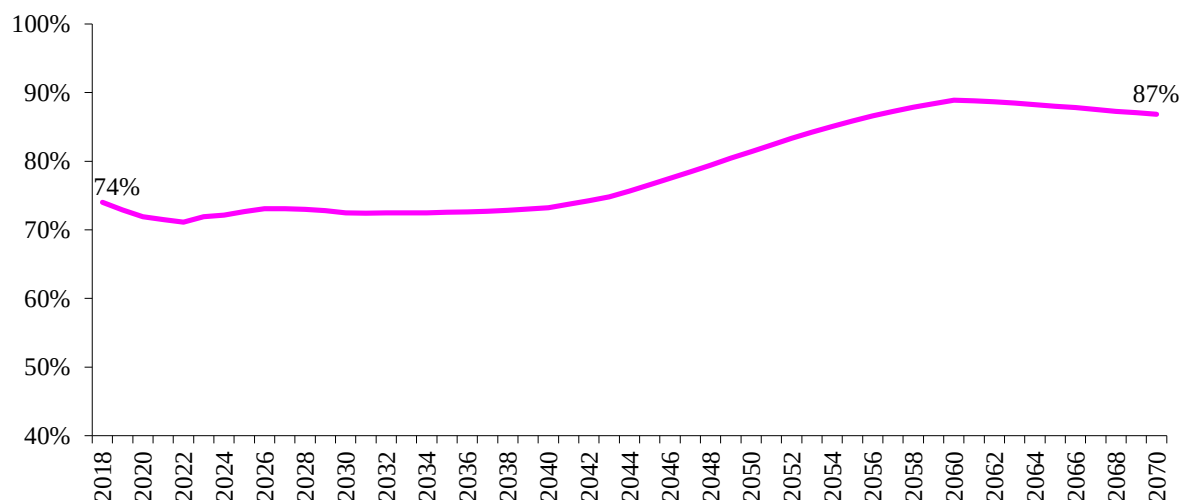
Намалението в броя на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст е съпроводено с постепенно намаление и в броя на пенсионерите с инвалидни пенсии, по-съществено през втората половина на прогнозния период. Направено е допускане, че относителният дял на пенсионерите с инвалидни пенсии от общия брой на пенсионерите с пенсии за трудова дейност, който за 2018 г. е 18,4%, слабо ще се увеличи до около 20% в периода 2030-2040 г., след което ще се задържи на нива между 19% и 20% до края на прогнозния период. От 386,5 хил. пенсионери с лични пенсии за инвалидност през 2018 г., броят на пенсионерите с пенсии за инвалидност постепенно намалява следвайки демографските тенденции, като в края на прогнозния период техният брой е около 331,0 хиляди или с около 55,0 хил. по-нисък от този в базовата 2018 г.

При наследствените пенсии трябва да се очаква известно увеличение в броя през следващите години. Поради по-строгите условия за достъп до пенсия за осигурителен стаж и възраст и наличието на прекъсвания в трудовата кариера при все повече лица, може да се очаква, че много наследствени пенсии ще продължават да се получават и след навършване на възрастта по чл. 68 от КСО вместо да се трансформират в лична пенсия за осигурителен стаж и възраст.

4.2.1.4 Системен коефициент на зависимост

Съотношението между броя на пенсионерите за трудова дейност и броя на осигурените лица, наричано още системен коефициент на зависимост, е ключов индикатор за финансовото състояние на системите от разходопокривен тип. Застаряването на населението и нарастването на средната продължителност на живота от една страна и намаляването на населението в трудоспособна възраст от друга, оказват съществено влияние върху държавната осигурителна система в дългосрочен план. През 2018 г. на 100 осигурени лица са съответствали 74 пенсионери с пенсии за трудова дейност. През следващите няколко години се очаква слабо подобрене в коефициента на зависимост, като в периода до 2037 г., когато пенсионната възраст за жените и мъжете ще се изравни на 65 години, съотношението между броя на пенсионерите и броя на осигурените лица се движи между 71% и 73%. Това намаление е резултат от прогнозирания по-малък брой новоотпуснати пенсии през тези години вследствие на увеличаването на пенсионната възраст и на изискуемия осигурителен стаж, ограничаването на ранното пенсиониране, както и поради наличието на стимули за по-дълго оставане на пазара на труда на възрастните работници. След 2037 г., под въздействието на фактори като застаряване на населението, увеличаваща се средна продължителност на живота и намаляващ брой на заетите лица, стойностите на този показател нарастват значително, като според прогнозните резултати през 2060 г. на 100 осигурени лица ще съответстват 89 пенсионери с пенсии за трудова дейност. Между 2060 г. и 2070 г. се наблюдава слабо подобрене в коефициента на зависимост в резултат на прогнозираното от Евростат постепенно увеличение на тоталния коефициент на плодовитост от 1,5 до 1,8, водещо до увеличение на дела на населението в трудоспособна възраст към края на периода, когато на 100 осигурени лица се очаква да съответстват 87 пенсионери.

Фигура 9. Пенсионери за трудова дейност към осигурени лица (коефициент на зависимост), 2018 - 2070 г.



4.2.1.5 Разходи за пенсии

Разходите за пенсии са функция на броя на пенсионерите и на средните месечни размери на пенсиите.

За 2018 г. общите разходи за пенсии представляват 8,5% от БВП, като разходите за пенсии за трудова дейност са 8,2%, а разходите за пенсии, несвързани с трудова дейност – около 0,3% от БВП. В периода 2018 – 2036 г. относителният дял на разходите за пенсии от БВП ще намалява, като най-ниски стойности се очакват между 2030 г. и 2036 г., когато тези разходи ще представляват около 7,8% от БВП. Основната причина за това е намалението в броя на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст.

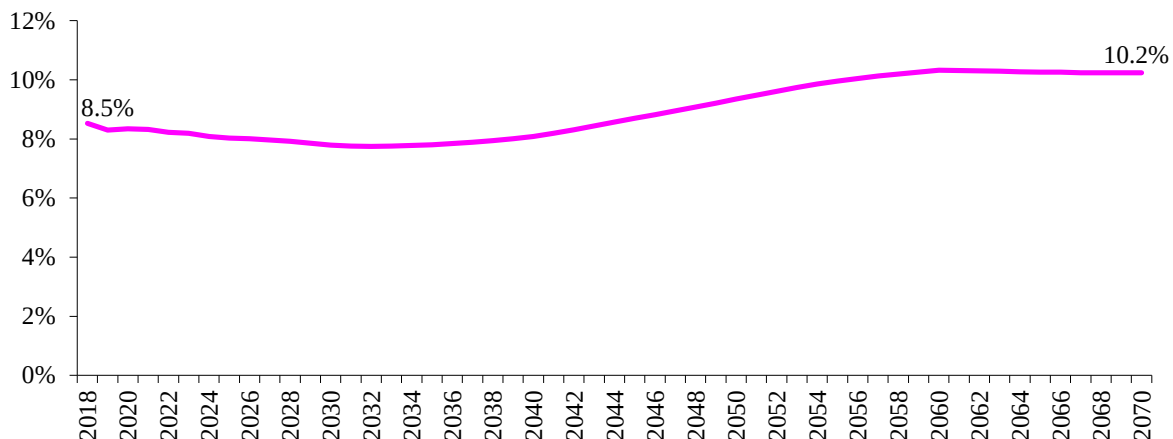
От 2037 г., когато възрастта за пенсиониране на жените и мъжете се изравнява на 65 години, в резултат на процеса на застаряване на населението и на очакваната по-висока средна продължителност на живота, фискалният натиск върху държавната пенсионната система ще се увеличи и относителният дял на разходите за пенсии от БВП ще започне да нараства, като до 2060 г. ще достигне 10,2%. Задържането на това ниво през последната декада от прогнозния период се дължи на прогнозираните от Евростат по-високи нива на раждаемост и постепенното увеличение на относителния дял на населението в работоспособна възраст в края на периода.

Освен демографските фактори, влияние върху динамиката на разходите за пенсии в дългосрочен план ще оказва и предоставената възможност на осигурените лица, родени след 1959 г., които до август 2015 г. се осигуряваха задължително в държавното обществено осигуряване (I стълб) и в универсален пенсионен фонд (II стълб), да променят осигуряването си и да преминат към осигуряване само в първия стълб с увеличена осигурителна вноска. Поради факта, че наличните към момента данни не позволяват да се направи конкретно допускане за процента на лицата, родени след 1959 г., които биха преминали към осигуряване само в ДОО, както и за това, какви суми биха постъпили от Държавния фонд за гарантиране устойчивост на държавната пенсионна система (т.нар. „Сребърен фонд“) в ДОО, базовият вариант на прогнозата е разработен

при предположението, че 100% от осигурените лица родени след 1959 г. ще продължат да се осигуряват в двата стълба¹⁵.

На следващата графика са показани разходите за пенсии в периода 2018-2070 г., изплащани от държавното обществено осигуряване, като процент от БВП, при допускането, че 100 процента от осигурените лица, родени след 1959 г. ще продължат да се осигуряват в двата стълба.

Фигура 10. Разходи за пенсии като % от БВП, 2018 - 2070 г.¹⁶



4.2.1.6 Основни фактори, оказващи влияние върху изменението на разходите за пенсии в периода 2018 - 2070 г.

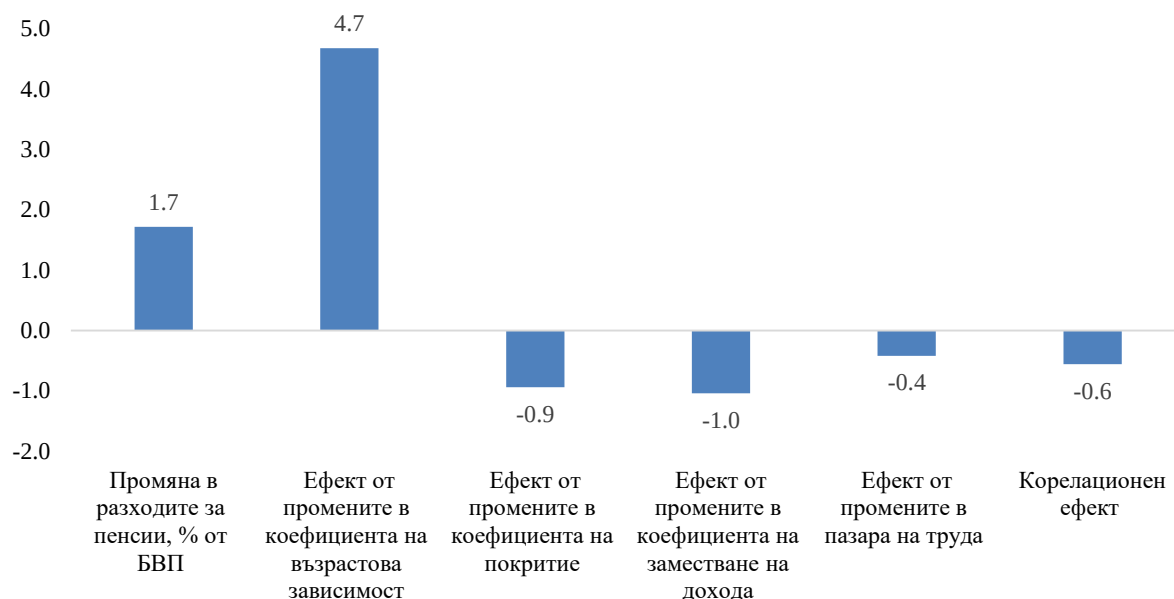
Промяната на разходите за пенсии като процент от БВП в периода между 2018 и 2070 г. може да бъде представена чрез основните фактори оказващи влияние върху тази промяна, а именно факторите, отразяващи демографските промени (коефициент на възрастова зависимост), промяната в условията за пенсиониране (коефициент на покритие), „щедростта“ на публичната пенсионна схема (коефициент на заместване) и ефекта от промените в пазара на труда.

На фигура 11 е показан приносът на всеки от тези фактори към общата промяна в разходите за пенсии като процент от БВП, в периода между 2018 г. и 2070 г.

¹⁵ До края на месец ноември 2019 г. 37 000 осигурени лица са подали заявления в Националната агенция за приходите за прехвърляне на осигуряването си изцяло към държавното обществено осигуряване, което е 1,5 % от осигурените лица, родени след 1959 г.

¹⁶ За 2018 г. не са включени средствата за Великденски и Коледни добавки към пенсиите.

Фигура 11. Фактори, водещи до изменение на разхода за пенсии в % от БВП, 2018-2070 г.



В периода от 2018 г. до 2070 г. относителният дял на разходите за пенсии от БВП нараства с 1,7 пр. п. от 8,5% до 10,2%. Най-голям принос в това увеличение, 4,7 процентни пункта, има промяната в демографската структура и продължаващата тенденция към застаряване на населението, водещо до увеличение на съотношението между населението на възраст над 65 години и населението в работоспособна възраст (ефект от изменението в коефициента на възрастова зависимост).

Останалите фактори оказват намаляващ ефект върху разходите за пенсии в процент от БВП, като най-съществен е ефектът от промените в коефициента на заместване на дохода, които водят до намаление на относителния дял на разходите за пенсии от БВП в дългосрочен план с 1,0 процентен пункт. Промените в този коефициент, представляващ съотношението на средната пенсия към средната работна заплата, отчитат ефекта, който оказват върху разходите за пенсии прилагането на пенсионната формула и на правилото за осъвременяване на пенсиите.

Промените в коефициента на покритие, представляващ съотношението на броя на пенсионерите към населението на възраст над 65 години, също оказват намаляващ ефект върху изменението на разходите за пенсии (-0,9 пр. п.), отразявайки постепенното увеличаване на пенсионната възраст.

Ефектът от промените в пазара на труда върху процента на разходите за пенсии от БВП е незначителен (-0,4 пр. п.). Той отразява по-дългото оставане на пазара на труда вследствие на увеличението на пенсионната възраст и изискването за по-дълъг осигурителния стаж.

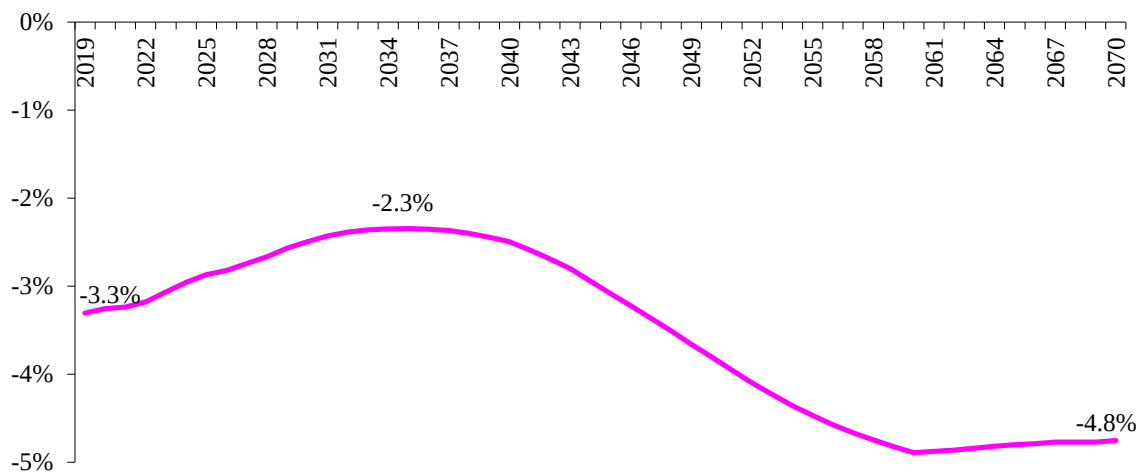
4.2.2. Краткосрочни обезщетения и административни разходи

В дългосрочен план, краткосрочните обезщетения и административните разходи са прогнозирани като постоянен относителен дял от общите разходи, определен на базата на достигнатото по отчет ниво през 2018 г., ЗБДОО за 2019 г. и на резултатите от тригодишната бюджетна прогноза на държавното обществено осигуряване за периода 2020-2022 г.

4.3. Баланс на фондовете на ДОО

Балансът на фондовете на ДОО представлява разликата между общите приходи и общите разходи на системата за социално осигуряване. Резултатите от дългосрочната оценка показват, че системата ще остане на дефицит през целия период до 2070 г. За 2018 г. размерът на трансфера от държавния бюджет за покриване на недостига от средства е 3 857,7 млн. лв. или 3,5% от БВП. При очаквана стойност от 3,3% от БВП за 2019 г., през следващите години недостигът от средства на ДОО в абсолютна стойност ще нараства, но неговият дял от БВП ще намалява, достигайки най-ниските си стойности от 2,3-2,4% от БВП в периода между 2030 г. и 2040 г. Това се дължи основно на намалението в броя на пенсионерите с около 250,0 хиляди до 2040 г. в резултат на по-строгите условия за придобиване на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

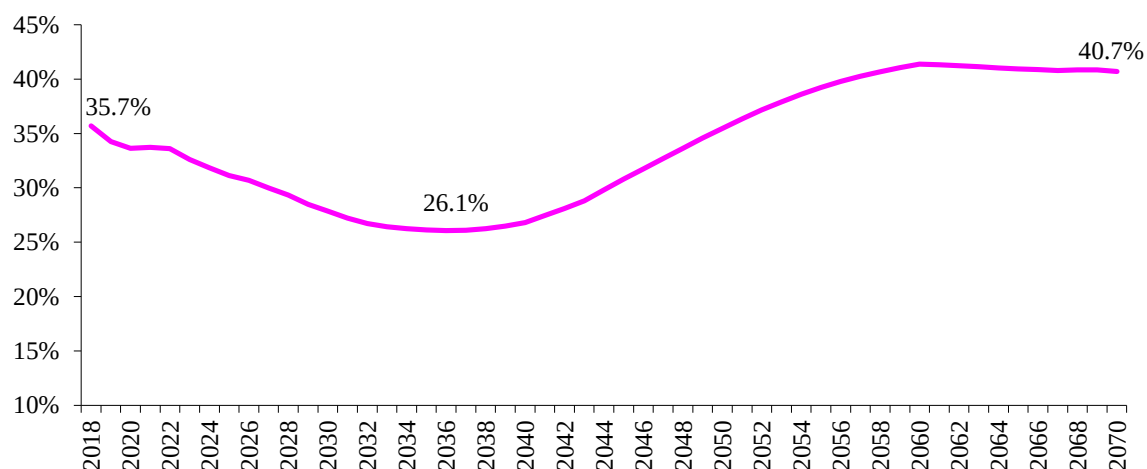
Фигура 12. Баланс на ДОО в % от БВП, 2019-2070 г.



След 2040 г. негативните демографски тенденции в страната водят до постепенно влошаване на баланса на ДОО, като до 2060 г. дефицитът достига 4,8% от БВП и се задържа на това ниво до края на прогнозния период.

През следващите години необходимият размер на трансфера от държавата за покриване на недостига от средства в номинално изражение ще нараства, но нейният дял от общите разходи ще продължи да намалява. От 35,7% през 2018 г., размерът на трансфера намалява на 34,3% в 2019 г. В периода между 2030 г. и 2040 г., когато дефицитът на ДОО е най-малък, дялът на трансфера от общите разходи на системата ще намалее до около 26%. С нарастването на дефицита през втората половина на прогнозния период ще нараства и размерът на необходимия за покриване на недостига от средства трансфер от държавния бюджет, като в последната декада се очаква той да достигне стойности между 40% и 41% от общите разходи на ДОО.

Фигура 13. Необходим размер на трансфера от държавния бюджет за покриване на недостига от средства на ДОО в % от общите разходи, 2018-2070 г.



4.4. Необходим размер на вноската за пенсия

От началото на 2018 г. осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ за работещите при условията на трета категория труд е 19,8%, а за родените след 31 декември 1959 г. – 14,8%. За работещите при условията на първа и втора категория труд тя е с 3 пр. п. по-висока, а за служителите в сектор „Отбрана и сигурност“, осигурителната вноска за пенсия е 60,8% за родените преди 1960 г. и 55,8% за родените след 1959 г.

Наличието на дефицит в пенсионната система означава, че размерът на осигурителната вноска не е достатъчен за покриване на разходите.

При осигурителните системи, действащи на разходопокривен принцип, необходимият размер на осигурителната вноска е размерът, при който приходите от осигурителни вноски са достатъчни за покриване разходите на системата в една календарна година.

Разликата между действителния и необходимия размер на вноската е ключов показател за финансовата стабилност на пенсионната система. Ако необходимият размер на вноската е по-голям от действителния размер, това е индикатор за наличие на дефицит в системата. Обратно, ако необходимият размер е по-нисък от действителния, системата натрупва излишъци.

При определянето на необходимия размер на осигурителната вноска за пенсия важна роля играят показателите „коефициент на зависимост“ и „коефициент на заместване на дохода“. Необходимият размер на осигурителната вноска за пенсия в година t се изчислява по формулата:

$$RCR(t) = DR(t) * IRR(t) / COMPL_RATE(t),$$

където

$RCR(t)$ – необходим размер на вноската за пенсия в година t ,

DR(t) – коефициент на зависимост в година t,

IRR(t) – коефициент на заместване на дохода в година t,

COMPL_RATE(t) – процент на събираемост в година t.

За 2018 г. необходимият размер на вноската за пенсия е бил 30,8%, а средният действителен размер, изчислен като средно претеглена величина на осигурителната вноска за родените преди 1 януари 1960 г. и за родените след 31 декември 1959 г.¹⁷, е бил 16,6% или с 14,2 процентни пункта по-ниска от необходимата (таблица № 12).

В периода 2019-2036 г. се очаква намаление на необходимия размер на вноската до 24,3% поради прогнозираното намаление както в коефициента на зависимост, така и в коефициента на заместване на дохода. След 2036 г. при възходяща тенденция в коефициента на зависимост и запазване на относително постоянно ниво на коефициента на заместване на дохода от 34-35%, необходимият размер на вноската за пенсия постепенно нараства до около 30% през 2060 г., като остава на това ниво до края на прогнозния период.

Средният действителен размер на вноската за пенсия постепенно намалява от 16,6% в 2018 г. до 15,9% в 2029 г., когато осигурените лица, родени преди 1960 г. ще излязат от пазара на труда, след което остава постоянен до края на прогнозния период.

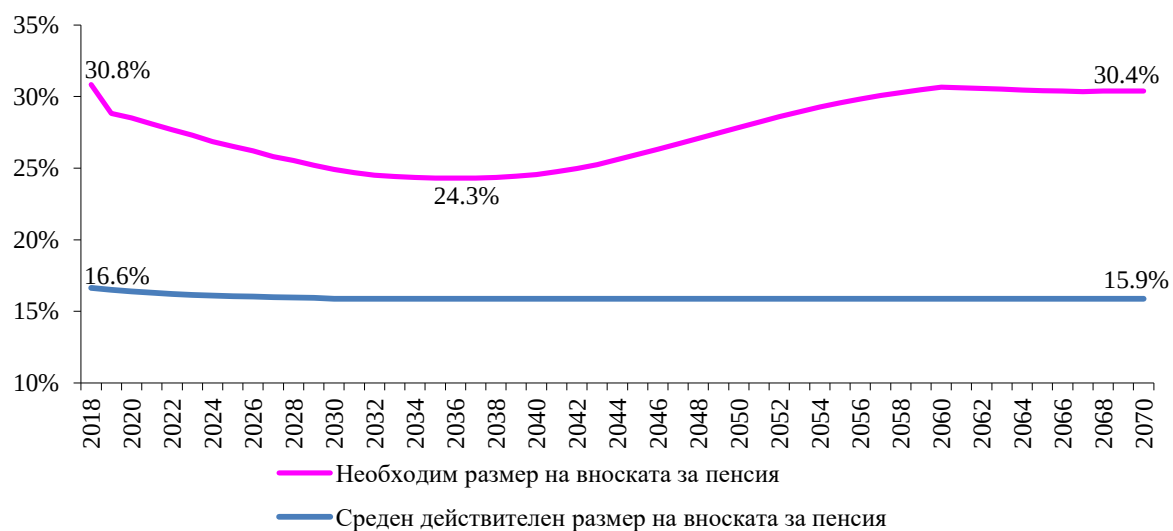
Таблица 11. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2018-2070 г.

Година	Коефициент на зависимост	Коефициент на заместване на дохода	Необходим размер на вноската за пенсия	Среден действителен размер на вноската за пенсия	Разлика между необходим и действителен размер
	%	%	%	%	пр. п.
2018	74.2	41.6	30.8	16.6	14.2
2019	72.9	39.6	28.8	16.5	12.3
2020	71.9	39.6	28.5	16.4	12.1
2030	72.5	34.4	24.9	15.9	9.0
2040	73.2	33.5	24.5	15.9	8.7
2050	81.4	34.2	27.8	15.9	12.0
2060	88.9	34.5	30.6	15.9	14.8
2070	86.8	35.0	30.4	15.9	14.5

След 2018 г., вследствие на по-строгите условия за достъп до пенсия за осигурителен стаж и възраст за всички категории труд, при което тенденцията и в двата коефициента (коефициент на зависимост и коефициент на заместване на дохода) е намаляваща, разликата между действителната и необходимата вноска за пенсия намалява, като най-малка разлика, под 9 процентни пункта, се наблюдава в периода между 2030 г. и 2040 г., когато и дефицитът на ДОО е най-нисък. От 2040 г. изоставането на действителната от необходимата вноска за пенсия започва да нараства. Това е съпроводено с постепенно влошаване на финансовото състояние на фондовете на ДОО в този период, като до 2070 г. разликата между действителната и необходимата вноска за пенсия надхвърля 14,0 процентни пункта.

¹⁷ Вzeti са предвид по-високите размери на вноската за пенсия за работещите при условията на първа и втора категория труд, както и на служителите в сектор „Отбрана и сигурност“.

Фигура 14. Необходим и действителен размер на вноската за пенсия, 2018-2070 г.



Част 5. Анализ на чувствителността и сравнение с активерския доклад от 2016 г.

В дългосрочен план, финансовото състояние на фондовете на ДОО зависи от редица демографски и икономически фактори. Поради голямата доза несигурност, съпътстваща дългосрочните прогнози, резултатите от базовия вариант бяха подложени на два теста за чувствителност. Тестовите за чувствителност се използват, за да се провери в каква степен резултатите от една прогноза са чувствителни към промени в демографските, икономическите и системните допускания. В настоящия раздел се изследва чувствителността на резултатите от базовия вариант при следните промени в допусканията:

- По-висок коефициент на заетост (20-64 г.);
- По-висок реален ръст на БВП.

При промяна на който и да е от тези параметри, балансът на ДОО се изменя в определени граници. Променените стойности са хипотетични и се използват с илюстративна цел. Те не са базирани на вероятността посочените събития действително да се случат.

5.1. Тест за чувствителност: По-висока заетост

Допуска се, че в 2030 г. коефициентът на заетост за възрастовата група 20-64 г. ще бъде с 2 процентни пункта по-висок от този в базовия сценарий, след което ще остане постоянен до 2070 г. Макроикономическата прогноза за този сценарий е изготвена и предоставена от МФ и съответства на теста за чувствителност с по-висока заетост, включен в част II на доклада по застаряването на Европейската комисия от 2018 г. (The 2018 Ageing Report). Допускането за по-висока заетост е за сметка на по-ниски стойности на коефициента на безработица, в резултат на което работната сила съвпада с тази в базовия вариант. Целта е да се покаже в каква степен резултатите от прогнозата са чувствителни към промени в допусканията за пазара на труда.

Таблица 12. Пазар на труда – базов вариант и вариант с по-висока заетост, 2018 - 2070 г.

Вариант с по-висока заетост					Базов вариант				
Година	Работна сила	Заети лица	Безработни лица	Коефициент на безработица	Година	Работна сила	Заети лица	Безработни лица	Коефициент на безработица
	в хиляди			%		в хиляди			%
2018	3 326.0	3 152.7	173.3	5.2	2018	3 326.0	3 152.7	173.3	5.2
2019	3 385.1	3 237.2	147.9	4.4	2019	3 385.1	3 237.2	147.9	4.4
2020	3 384.6	3 247.5	137.1	4.1	2020	3 384.6	3 247.5	137.1	4.1
2030	3 082.6	2 943.9	138.7	4.5	2030	3 082.6	2 882.2	200.4	6.5
2040	2 750.4	2 626.6	123.8	4.5	2040	2 750.4	2 571.6	178.8	6.5
2050	2 407.4	2 299.0	108.3	4.5	2050	2 407.4	2 250.9	156.5	6.5
2060	2 192.2	2 093.6	98.7	4.5	2060	2 192.2	2 049.7	142.5	6.5
2070	2 100.4	2 005.9	94.5	4.5	2070	2 100.4	1 963.9	136.5	6.5

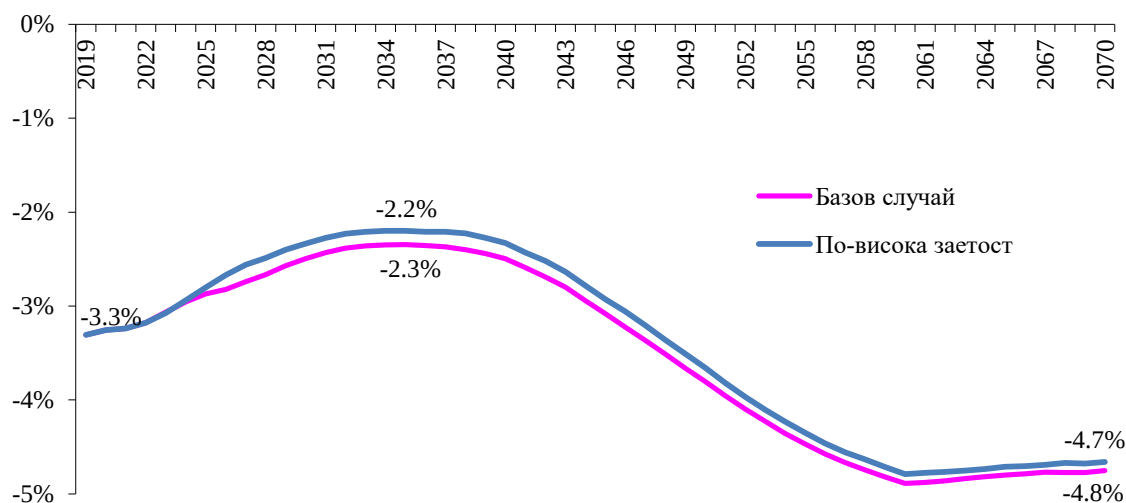
Според този сценарий коефициентът на безработица в 2030 г. 4,5% или с 2 пр. п. по-ниско от това в базовия вариант и остава на това ниво до края на прогнозния период, а броят на безработните лица е с около 60,0 хил. по-нисък. В края на прогнозния период заетите лица са близо 2006,0 хил. или с 42,0 хиляди повече в сравнение с базовия вариант, което при непроменена производителност на труда определя и по-високата с 1,6% стойност на brutния вътрешен продукт. По-високата заетост води до увеличение в броя на осигурените лица, както и на пенсионерите в дългосрочен план (Таблица 13). Приходите от вноски се увеличават, а коефициентът на зависимост се подобрява, по-съществено в средата на периода, като в 2030 г. съотношението между пенсионерите за трудова дейност и осигурените лица намалява до 70,8% при стойност от 72,5% в базовия случай. В края на прогнозния период коефициентът на зависимост е с 1 пр. п. по-нисък в сравнение с базовия случай и на 100 осигурени лица съответстват 86 пенсионери (87 в базовия случай). Коефициентът на заместване не се променя в сравнение с този в базовия вариант.

По-високият брой на пенсионерите увеличава разходите за пенсии в номинално изражение. Поради по-високите стойности на БВП, относителния дял на разходите за пенсии от БВП намалява в сравнение с базовия случай, като в периода 2030-2040 г. разликата е около 0,2% от БВП. В дългосрочен план този ефект отслабва, тъй като по-дълготното оставане на пазара на труда води до натрупване на повече пенсионни права и съответно до по-високи размери на пенсиите. Като дял от БВП, разходите за пенсии в края на периода представляват 10,2% и не се различават от тези в базовия случай.

Таблица 13. Брой осигурени лица и брой пенсионери за трудова дейност - базов вариант и вариант с по-висока заетост, 2018-2070 г.

Вариант с по-висока заетост							Базов вариант						
Година	Осигурени лица - в хиляди	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди					Година	Осигурени лица - в хиляди	Брой пенсионери с пенсии за трудова дейност - хиляди				
		Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствени пенсии			Общо	В % от осигурените	Осигурителен стаж и възраст - лични	Инвалидни пенсии - лични	Наследствени пенсии
2018	2 834.4	2 102.8	74.2%	1 607.6	386.5	108.8	2018	2 834.4	2 102.7	74.2%	1 607.5	386.5	108.8
2019	2 867.0	2 089.7	72.9%	1 584.1	387.5	118.1	2019	2 867.0	2 089.7	72.9%	1 584.1	387.5	118.1
2020	2 889.1	2 077.5	71.9%	1 570.8	385.5	121.2	2020	2 889.1	2 077.5	71.9%	1 570.8	385.5	121.2
2030	2 748.5	1 945.0	70.8%	1 426.5	386.3	132.2	2030	2 691.0	1 950.3	72.5%	1 433.3	385.5	131.5
2040	2 583.6	1 855.2	71.8%	1 349.2	375.8	130.1	2040	2 529.5	1 852.4	73.2%	1 350.9	372.5	129.0
2050	2 299.0	1 846.6	79.3%	1 366.6	365.9	114.1	2050	2 250.9	1 832.1	81.4%	1 357.9	361.0	113.1
2060	2 093.6	1 845.6	87.6%	1 385.6	358.3	101.7	2060	2 049.7	1 822.1	88.9%	1 368.4	353.2	100.5
2070	2 005.9	1 728.3	85.8%	1 310.4	335.8	82.0	2070	1 963.9	1 705.6	86.8%	1 293.8	331.3	80.6

Балансът на ДОО при по-висок коефициент на заетост се подобрява, по-съществено в периода 2030-2040 г. В края на прогнозния период дефицитът на ДОО е с около 0,1% от БВП по-малък в сравнение с базовия случай.

Фигура 15. Баланс на ДОО в % от БВП - базов вариант и вариант с по-висока заетост, 2019-2070 г.

При този вариант необходимият размер на вноската намалява с около 0,3 процентни пункта в сравнение с базовия поради по-ниския коефициент на зависимост. В края на периода, при 30,4% необходим размер на вноската за пенсия по базовия вариант, необходимата вноска за пенсия при по-висока заетост е 30,1%.

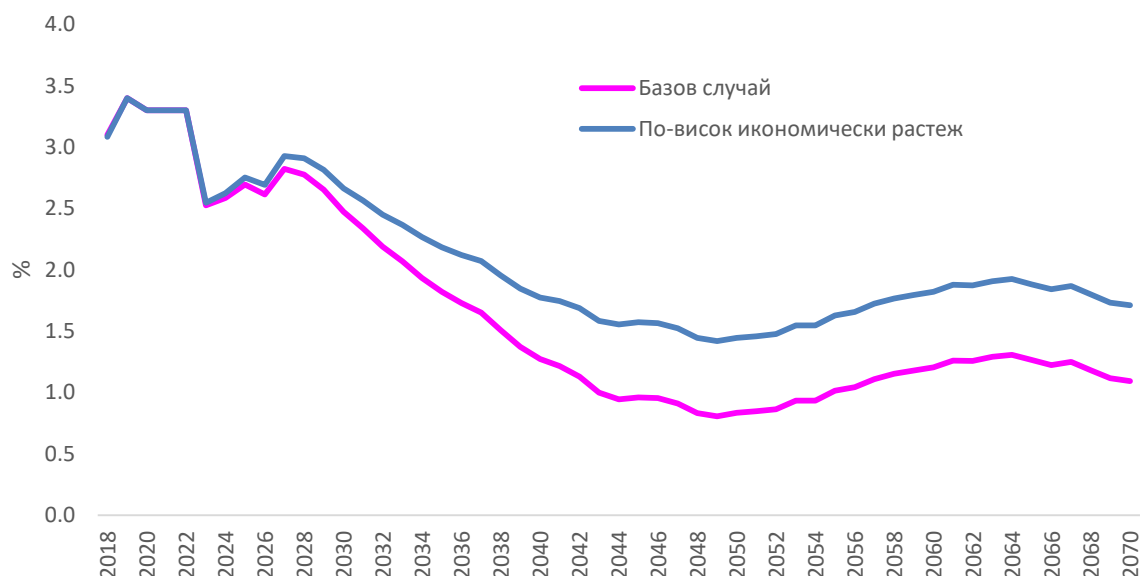
Изводът, който може да се направи е, че резултатите от дългосрочната прогноза за финансовото състояние на фондовете на ДОО са чувствителни към промените в коефициента на заетост. С 2 пр. п. по-висок коефициент на заетост води до намаление на дефицита в края на периода с около 0,1% от БВП, а необходимият размер на вноската за пенсия намалява с 0,3 процентни пункта.

5.2. Тест за чувствителност: По-висок икономически растеж

Макроикономическата прогноза, използвана при изготвянето на този сценарий е предоставена от Министерството на финансите. В него по-високият икономически растеж е резултат от по-високия ръст на общата факторна производителност. С него се проверява в каква степен резултатите от прогнозата за приходите и разходите на ДОО са чувствителни към промените в стойностите на този показател в дългосрочен план. Направено е допускане, че растежът на общата факторна производителност в периода 2026- 2045 г. е по-висок от този в базовия сценарий, като разликата в 2045 г. достига 0,4 пр. п. след което остава постоянна. Същото допускане е направено и в теста за чувствителност „По-висока производителност на труда“, включен в част II на доклада по застаряването на Европейската комисия от 2018 г. (The 2018 Ageing Report).

Според резултатите от този сценарий, средногодишният реален растеж на БВП за периода 2018-2070 г. е с 0,4 процентни пункта по-висок от този в базовия сценарий (Фигура 16). По-високият растеж на общата факторна производителност води до по-висока производителност на труда и съответно до по-висока средна работна заплата за страната в сравнение с базовия сценарий. В представения сценарий не са включени допълнителни ефекти върху пазара на труда, които биха се появили в резултат от по-високия икономически растеж, поради което няма разлика в заетостта и нивото на безработица спрямо базовия вариант. Това определя и еднакъв брой на осигурените лица и на пенсионерите.

Фигура 16. Брутен вътрешен продукт, реален растеж - базов вариант и вариант с по-висок икономически растеж, 2018-2070 г.

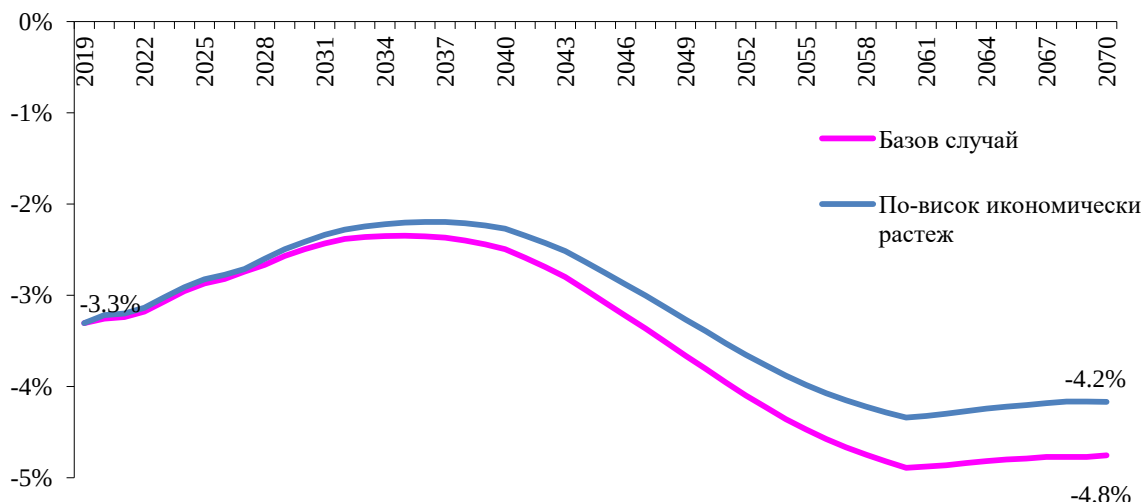


По-високият икономически растеж води до повече приходи в осигурителната система в сравнение с базовия вариант поради по-високото нарастване на средния осигурителен доход. Размерите на пенсиите и разходите за пенсии също са по-високи в номинално изражение. Коефициентът на заместване на дохода е по-нисък, тъй като при по-висок ръст на осигурителния доход изоставането в размерите на пенсиите от ръста на осигурителния доход при осъвременяването по швейцарското правило е по-голямо.

Таблица 14. Промени в размерите на средния осигурителен доход и на пенсиите - базов вариант и вариант с по-висок икономически растеж, 2018-2070 г.

Вариант с по-висок икономически растеж					Базов вариант				
Година	Среден осигурителен доход	Среден размер на пенсия за трудова дейност			Година	Среден осигурителен доход	Среден размер на пенсия за трудова дейност		
	нарастване спрямо предходната година	нарастване спрямо предходната година	% на осъвременяване	Средна пенсия в % от средния осигурителен доход		нарастване спрямо предходната година	нарастване спрямо предходната година	% на осъвременяване	Средна пенсия в % от средния осигурителен доход
2018	8.3%	5.5%	3.8%	41.6%	2018	8.3%	5.5%	3.8%	41.6%
2019	10.8%	6.0%	5.7%	39.8%	2019	10.8%	6.0%	5.7%	39.8%
2020	7.8%	7.7%	6.7%	39.7%	2020	7.8%	7.7%	6.7%	39.7%
2030	5.8%	4.7%	3.9%	34.2%	2030	5.6%	4.6%	3.6%	34.4%
2040	5.2%	5.2%	3.6%	32.9%	2040	4.7%	4.8%	3.3%	33.5%
2050	4.8%	4.9%	3.4%	33.0%	2050	4.2%	4.4%	3.1%	34.2%
2060	4.5%	4.4%	3.3%	33.0%	2060	3.9%	3.9%	3.0%	34.5%
2070	4.2%	4.5%	3.1%	33.3%	2070	3.6%	3.8%	2.8%	35.0%

Отнесени към БВП, който също е по-висок, резултатите показват по-нисък разход за пенсии, както и по-малък дефицит в системата в сравнение с базовия сценарий.

Фигура 17. Баланс на ДОО като % от БВП – базов вариант и вариант с по-висок икономически растеж, 2019–2070 г.

Изводът, който може да се направи е, че резултатите от прогнозата за финансовото състояние на фондовете на ДОО са чувствителни към допусканията за икономическия растеж на страната в дългосрочен план. По-високият с 0,4 процентни пункта средногодишен реален ръст на БВП води до намаление на дефицита в края на периода с около 0,6% от БВП, а необходимият размер на вноската за пенсия намалява с около 1,5 процентни пункта в сравнение с базовия сценарий.

5.3. Сравнителен анализ: Актюерски доклад от 2016 г.

Дългосрочните прогнози представляват оценка за финансовото състояние на ДОО при определени демографски и макроикономически допускания и входни параметри, свързани със системата. Различията между резултатите в двата последни актюерски доклада (2016 г. и 2019 г.) се дължат основно на новите демографски и макроикономически допускания, както и на настъпилите в периода 2016-2019 г. промени в пенсионно-осигурителното законодателство.

От демографска гледна точка, в последната си прогноза, макар тя да е по-песимистична в периода до 2060 г. в сравнение с предходната както по отношение на числеността, така и по отношение на възрастовата структура на населението, Евростат прогнозира известно подобрене във възрастовата структура на населението през последната декада от прогнозния период, което се дължи на допускането за по-висок тотален коефициент на плодовитост до края на периода.

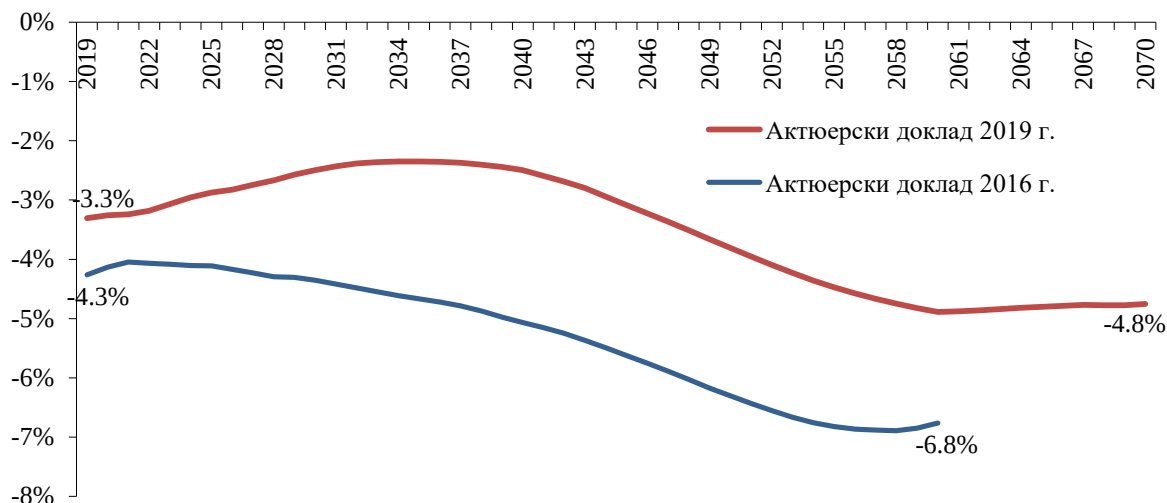
Макроикономическата среда според дългосрочната прогноза, предоставена от МФ, е по-благоприятна в сравнение с тази, прогнозирана през 2016 г. Това се отнася основно за периода до 2040 г., като ръстът на brutния вътрешен продукт за 2020 г. е с 0,5 пр. п. по-висок, а за 2030 г. с около 1,3 пр. п. по-висок в сравнение с този от предходния актюерски доклад. По-ниските нива на безработица в прогнозата за пазара на труда оказват благоприятно влияние върху броя на осигурените лица, а от там и върху приходите на ДОО през целия прогнозен период.

В дългосрочен план се наблюдава подобрене в баланса на ДОО като процент от БВП в сравнение с актюерския доклад от 2016 г. Разликата се дължи от една страна на

променените демографски и макроикономически показатели и на отчетения по-висок икономически растеж в базовата 2018 г. в сравнение с допускането от предходния доклад.

На фигурата по-долу са показани балансът на фондовете на ДОО според настоящия актюерски доклад и според доклада, публикуван през 2016 г.

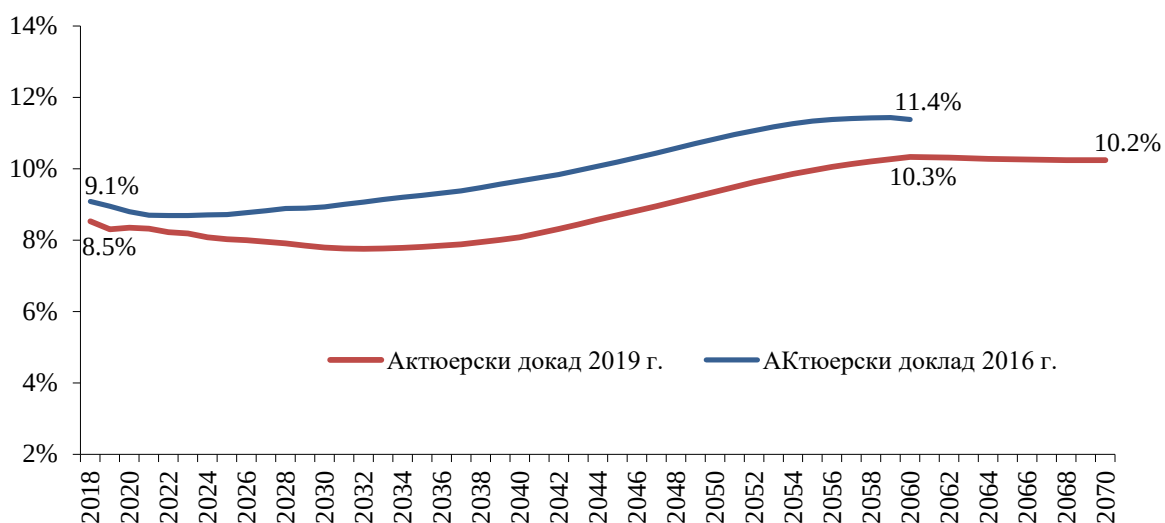
Фигура 18. Баланс на фондовете на ДОО като % от БВП, Актюерски доклади 2016 г. и 2019 г.



Освен на по-благоприятните допускания за развитието на икономиката и на пазара на труда в България, разликата в резултатите за баланса на ДОО според прогнозата от 2016 г. и според новата прогноза, се дължи и на промяна в резултатите от прогнозата за пенсионните разходи, която се дължи на следните политики по пенсиите, проведени в периода 2016-2019 г.:

- По-високите минимални размери на пенсиите за трудова дейност - двукратното им увеличение през 2017 г., в резултат на което размерите им в края на 2017 г. бяха с близо 24% по-високи от тези в началото на годината, както и планираното увеличение на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст от 219,43 лв. на 250,00 лв. от 1 юли 2020 г. (увеличение с 13,9 на сто);
- Запазването на максималния размер на получаваните една или повече пенсии, както за новоотпуснатите, така и за вече отпуснатите пенсии, и увеличаването му от 910 лв. на 1 200 лв. от 1 юли 2019 г., в резултат на увеличението на максималния осигурителен доход от 2 600 лв. на 3 000 лв. от началото на 2019 г.;
- Увеличаването на процента за една година осигурителен стаж в пенсионната формула до 1,2 вместо до 1,5, след промяна в чл. 70 от КСО.

Влиянието на всички посочени фактори, води до по-нисък дял на разходите за пенсии в БВП в сравнение с прогнозата от предходния актюерски доклад. До 2060 г. разликата достига 1,1 процентни пункта (фигура 19), поради което и дефицитът в системата според настоящия доклад е по-малък.

Фигура 19. Разходи за пенсии в % от БВП, Актюерски доклади 2016 г. и 2019 г.

Подробна оценка на ефектите от промените в допусканията и от настъпилите в периода между двата доклада промени в пенсионното законодателство върху баланса на ДОО до 2060 г. (за сравнимост с предишния доклад от 2016 г., в който прогнозният период беше до 2060 г.) е представена в следващата таблица.

Таблица 15. Декомпозиция на разликите в баланса на ДОО като % от БВП, Актюерски доклади 2016 г. и 2019 г.

	2020 г.	2030 г.	2040 г.	2050 г.	2060 г.
Баланс Актюерски доклад 2016 г.	-4.1	-4.4	-5.1	-6.3	-6.8
Баланс Актюерски доклад 2019 г.	-3.3	-2.5	-2.5	-3.8	-4.9
Разлика АД 2019 г. - АД 2016 г.	0.8	1.9	2.6	2.5	1.9
От промяната в допусканията	1.0	1.2	1.0	0.9	0.3
От промени в политиките по пенсиите в т. ч.	-0.2	0.7	1.6	1.6	1.6
- От по-високите минимални размери на пенсиите	-0.2	-0.1	0.0	0.0	0.0
- От запазване на максималния размер на новоотпуснатите и вече отпуснатите пенсии	-0.1	0.1	0.5	0.6	0.7
- От увеличението на тежестта на една година осигурителен стаж до 1,2 вместо до 1,5	0.1	0.7	1.1	1.0	0.9

Заклучение

Българската пенсионна система е изправена пред сериозни демографски предизвикателства. Прогнозите на Евростат показват, че населението на страната ще намалява и едновременно това неговата възрастова структура ще се влошава. В резултат, коефициентът на възрастова зависимост ще нарасне чувствително – ако през 2018 г. на 100 лица между 15 и 64 г. се падат 33 лица на възраст над 65 години, то през 2070 г. броят им ще нарасне до 56 на 100 лица. В резултат от застаряването на населението и свиването на работната сила броят на заетите ще намалее с близо 38%. От своя страна, делът на възрастното население от общата численост на населението ще нарасне от около 21% през 2018 г. до 31% през 2070 г.

В последните години бяха предприети редица действия за стабилизиране на финансовото състояние на пенсионната система и подобряване адекватността на пенсиите. С реформата от 2015 г. се създадоха условия едновременно за повишаване на приходите от осигурителни вноски, както и за ограничаване ръста на разходите за пенсии с въвеждане на по-строги изисквания за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Провежданите политики по доходите от последните години, в това число увеличението на минималната работна заплата, на минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и на максималния осигурителен доход също водят до увеличаване на приходите в системата. Те, наред с други решения, доведоха до нарастване на средния осигурителен доход за страната и следователно съдействаха, чрез механизма за осъвременяване на пенсиите, за подобряване тяхната адекватност. Но от друга страна, в средносрочен и дългосрочен план това неминуемо се отразява и върху разходите за пенсии. Средносрочните и дългосрочни ефекти върху разходите бяха усилены от други решения, най-вече свързани с минималните размери на пенсиите за трудова дейност и максималния размер на пенсиите.

В резултат от проведените параметрични реформи, в краткосрочен и средносрочен план може да се очаква подобряване на финансовото състояние на фондовете на ДОО. Недостигът от средства, от около 3,3% от БВП през 2018 г., ще продължи да намалява, достигайки най-ниската си стойност от 2,3% от БВП през 2034 г. Общо за периода 2018-2070 г. разходите за пенсии ще нарастват като дял от БВП, достигайки до 10,2% през 2070 г. при около 8,5% през 2018 г.

Адекватността на пенсиите остава повод за сериозна загриженост. Макар и намаляващият брой пенсионери, поради завишените изисквания за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и в резултат от демографските процеси, да има важен принос за подобряване баланса на фондовете на ДОО, именно по-ниският коефициент на заместване на дохода (средна пенсия към среден осигурителен доход) всъщност е факторът с най-голям принос за намаляване на недостига от средства в системата като дял от БВП. От около 42% през 2018 г. в дългосрочен план коефициентът на заместване ще намалее до 35% през 2070 г. Върху този процес влияе най-вече законодателното изискване за редукция на индивидуалния коефициент на пенсионерите, на които ще бъде отпусната пенсия и от ДОО, и от универсален пенсионен фонд. При различни допускания за особеностите на трудовата кариера, редукцията в индивидуалния коефициент ще нараства плавно от около 20% в началото на периода до над 25% през 2050 г.

Наред с адекватността на пенсиите, в дългосрочен план финансовото състояние на фондовете на ДОО също е тема, изискваща внимание. Прогнозите показват, че въпреки подобрението, балансът на системата ще остане отрицателен за целия период 2018-2070 г. Наред с това, след 2037 г., когато приключва увеличението на законоустановената пенсионна възраст, балансът на фондовете на ДОО ще започне

да се влошава, достигайки дефицит от около 4,8% през 2070 г. Ще се задълбочи и зависимостта на системата от държавния бюджет – в края на периода трансферът за покриване на недостига от средства ще нарасне с около 5% от общите разходи. При 35,7% през 2018 г., през 2070 г. делът на трансфера от централния бюджет ще достигне 40,7% от общите разходи на ДОО. Това показва, че при сегашните разпоредби по отношение правото и размерите на пенсии и обезщетения, и дори при очакванията за намаляващ коефициент на заместване на дохода, приходите от осигурителни вноски няма да са достатъчни, за да компенсират нарастващите разходи на системата. Планираното обвързване на пенсионната възраст с промените в средната продължителност на живота след 2037 г. ще доведе до допълнително увеличение на законоустановената възраст за пенсиониране, но финансовият ефект върху ДОО от тази мярка не е еднозначен. Дали хората ще бъдат в състояние да останат на пазара на труда и след 65 годишна възраст или голяма част от тях ще се инвалидизират е въпрос, отговорът на който зависи от много и различни фактори, в т.ч. от условията на труд, които ще им бъдат предоставени, от развитието на здравеопазването и др.

При текущата нормативна рамка, по-високият икономически растеж, съпроводен с по-висока заетост, по-ниска безработица и по-високи трудови възнаграждения, е факторът с най-силно положително въздействие върху дългосрочното финансово състояние на ДОО. Проведените тестове за чувствителност показаха, че вариантът с по-висок икономически растеж води както до намаляване на разликата между размера на осигурителната вноска и размера ѝ, необходим за балансиране на системата, така и на недостига от средства в ДОО. При съществуващите разпоредби по отношение осъвременяването на пенсиите, динамиката на средната пенсия обаче ще продължи да изостава от динамиката на средния осигурителен доход за страната.

Приложение 1. Формула за изчисляване размера на пенсия за осигурителен стаж и възраст

$$P = LS * SOD * IK * T, \text{ където}$$

P – пенсия за осигурителен стаж и възраст;

LS – осигурителен стаж (времето, за което са внесени или дължими осигурителни вноски);

SOD – средномесечен осигурителен доход за страната за последните 12 месеца преди пенсионирането;

IK – индивидуален коефициент;

T – процент за всяка година осигурителен стаж (1,2% от 1 януари 2019 г.)

Процентът за всяка година осигурителен стаж от 1 януари 2000 г. до 31 март 2009 г. е равен на 1, а от 1 април 2009 до 31 декември 2016 г. е 1,1. След 31 декември 2016 г. процентът за всяка година осигурителен стаж нараства от първо число на всяка следваща календарна година с процент, равен или по-голям от процента по чл.100, ал.1 от КСО. Процентът е определен ежегодно със Закона за бюджета на ДОО за съответната година на 1,126 от 1 януари 2017 г., на 1,169 от 1 януари 2018 г. и на 1,2 от 1 януари 2019 г.

Ако лицата са придобили право на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО и продължават да работят след датата на придобиване на правото, без да им е отпусната пенсия, за всяка година осигурителен стаж след тази дата процентът е 3, а от 1 януари 2012 г. – 4, и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж. Процентът за всяка година осигурителен стаж след датата на придобиване на правото по чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО се определя за действителен календарен осигурителен стаж без превръщане, придобит след 31 декември 2006 г.

А. Формула за изчисляване на индивидуалния коефициент в сила до 31.12.2018 г.

Изчисляването на индивидуалния коефициент за пенсиите, отпуснати с начална дата преди 1 януари 2019 г., е уредено в разпоредбите на алинеи 4-7 на чл.70 от Кодекса за социално осигуряване. За пенсиите, отпуснати с начална дата преди 1 януари 2019 г., индивидуалният коефициент се изчислява от осигурителния доход на лицето за период от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 1 януари 1997 г. по избор на лицето и от осигурителния му доход за периода след тази дата до отпускане на пенсията (чл.70, ал.4 от КСО).

$$IK = \frac{IK1 * m1 + IK2 * m2}{m1 + m2}$$

$$\sum_{i=1}^{m1} LMODi$$

$$IK1 = \frac{\sum_{i=1}^{m1} SRZ_i}{\sum_{i=1}^{m1} LMOD_i}, \text{ където}$$

IK – индивидуален коефициент;

IK1 - индивидуален коефициент за периода преди 1 януари 1997 г.;

i – пореден месец с осигуряване преди 1 януари 1997 г.;

m1 – 36 последователни месеца (по избор на лицето) от последните 15 години преди 1 януари 1997 г.;

LMODi – осигурителен доход на лицето за *i*-тия избран от него месец;

SRZi – средна работна заплата за страната за *i*-тия избран от лицето месец.

За лицата, родени преди 1960 г., както и за лицата, родени след 1959 г., с прехвърлено осигуряване от УнПФ във фонд „Пенсии“, Пенсии за лицата по чл.69“ съгласно чл.4б от КСО

$$IK2 = \frac{\sum_{i=1}^{m2} LMOD_i}{\sum_{i=1}^{m2} SMOD_i}, \text{ където}$$

IK2 - индивидуален коефициент за периода след 31 декември 1996 г.;

i – пореден месец с осигуряване след 31 декември 1996 г.;

m2 – брой месеци с осигуряване за целия период от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето;

LMODi – осигурителен доход на лицето за *i*-тия месец от периода;

SMODi – среден осигурителен доход/средна работна заплата за страната за *i*-тия месец от периода.

За лицата, родени след 1959 г., с осигуряване в УнПФ и във фонд „Пенсии“, Пенсии за лицата по чл.69“

$$IK2 = \frac{(1-f) * \sum_{i1=1}^{m21} LMOD_{1i1} + \sum_{i2=1}^{m22} LMOD_{2i2}}{\sum_{i=1}^{m2} SMOD_i}, \text{ където}$$

i – пореден месец с осигуряване след 31 декември 1996 г.;

i1 – пореден месец с осигуряване след 31 декември 1996 г. с осигурителни вноски в УнПФ;

i2 – пореден месец с осигуряване след 31 декември 1996 г. без осигурителни вноски в УнПФ;

$LMOD1_{i1}$ – осигурителен доход на лицето за **$i1$** -тия месец от периода с осигурителни вноски в УнПФ;

$LMOD2_{i2}$ – осигурителен доход на лицето за **$i2$** -тия месец от периода без осигурителни вноски в УнПФ;

$SMODi$ – среден осигурителен доход за страната за i -тия месец от периода.

$$m2 = m21 + m22, \text{ където}$$

$m2$ – брой месеци с осигуряване за целия период от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето;

$m21$ – брой месеци с осигуряване за периода от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето с осигурителни вноски в УнПФ;

$m22$ – брой месеци с осигуряване за периода от 1 януари 1997 г. до месеца преди пенсиониране на лицето без осигурителни вноски в УнПФ;

f – коефициент, представляващ средно претегленото съотношение между осигурителната вноска за УнПФ и вноската за фонд “Пенсии” за трета категория труд за лицата, родени преди 01.01.1960 г. за съответния период.

$$f = \frac{\sum_j (IRUPF_j / IRFP_j) * m_j}{m21}, \text{ където}$$

$IRUPF_j$ – размер на осигурителната вноска за УнПФ за период **j** ;

$IRFP_j$ – размер на осигурителната вноска за фонд “Пенсии” за трета категория труд за лицата, родени преди 01.01.1960 г. за период **j** ;

m_j – брой месеци за период **j** ;

j – периоди с различни размери на осигурителните вноски за УнПФ и/или фонд “Пенсии”.

Б. Формула за изчисляване на индивидуалния коефициент в сила след 31.12.2018 г.

Изчисляването на индивидуалния коефициент за пенсиите, отпуснати с начална дата след 31 декември 2018 г., е уредено в разпоредбите на алинеи 8-11 на чл.70 от Кодекса за социално осигуряване. За пенсиите, отпуснати с начална дата след 31 декември 2018 г., индивидуалният коефициент се изчислява от осигурителния доход на лицето за периода след 31 декември 1999 г. до датата на отпускане на пенсията, но за период не по-малък от 36 месеца (чл.70, ал.8 от КСО). Индивидуалният коефициент се изчислява като сборът на месечните съотношения между осигурителния доход на лицето за месеца и средния осигурителен доход за страната за същия месец се раздели на сборът от съотношенията между броя на работните дни, за които се отнася осигурителният доход на лицето за съответния месец, и броя на работните дни през месеца – за всички месеци, участващи при изчисляване на индивидуалния коефициент (чл. 70, ал.9 от КСО). Въвежда се максимална стойност на индивидуалния коефициент за лицето, който се определя като средно аритметична величина от месечните съотношения между максималния месечен размер на осигурителния доход, определен със закона за бюджета

на държавното обществено осигуряване, и средния месечен осигурителен доход за страната - за всички месеци след 31.12.1999 г., участващи при изчисляването на индивидуалния коефициент на лицето (чл. 70, ал.9 от КСО) .

$$IK = \frac{\sum_{i=1}^n \left(\frac{LMODi * (1 - fi)}{SMODi} \right)}{\sum_{i=1}^n (xi / yi)} , \quad \text{където}$$

IK – индивидуален коефициент;

i – пореден месец с осигуряване от периода, определен по реда на чл.70, ал.8 от КСО;

n – брой месеци за периода;

xi – брой работни дни, за които се отнася осигурителният доход на лицето за i-тия месец от периода;

yi – брой на работните дни през i-тия месец по календар от периода;

LMODi – осигурителен доход на лицето за **xi** работни дни през i-тия месец;

SMODi – среден осигурителен доход за страната за i-тия месец;

fi – коефициент, представляващ съотношение между размера на осигурителната вноска за УнПФ и размера на вноската за фонд “Пенсии” за трета категория труд за лицата, родени преди 01.01.1960 г. за i-тия месец; Коефициентът **fi** се определя само за месеците, през които лицата са осигурени в УнПФ (**fi** =1 за месеците, през които лицата са без осигуряване в УнПФ);

$$fi = IRUPFi / IRFPi , \quad \text{където}$$

IRUPFi – размер на осигурителната вноска за УнПФ за i-тия месец;

IRFPi – размер на осигурителната вноска за фонд „Пенсии” за трета категория за лицата, родени преди 01.01.1960 г. за i-тия месец.

Осигурителният доход, от който се изчислява индивидуалният коефициент на лицето, родено след 31 декември 1959 г., не се намалява (чл.70, ал.11 от КСО), в случаите когато:

- към датата на постановяване на разпореждането за отпускане на пенсията лицето е с променено осигуряване по чл. 4б от КСО (в този случай към датата на отпускане на пенсията средствата на лицето от партидата му в УнПФ са прехвърлени в Държавния фонд за гарантиране устойчивостта на държавната пенсионна система /т. нар. „Сребърен фонд”/);

- към датата на постановяване на разпореждането за отпускане на пенсията лицето е възобновило осигуряването си в УнПФ по реда на чл. 124а от КСО, като в тези случаи осигурителният доход не се намалява за месеците, през които лицето не е било осигурено в УнПФ и натрупаните средства от индивидуалната му партида са били прехвърлени в „Сребърния фонд”);

- средствата са прехвърлени по реда на чл. 129, ал. 15 от КСО във фонд „Пенсии“, съответно във фонд „Пенсии за лицата по чл. 69“.

До 31 декември 2022 г. при отпускане на пенсия, свързана с трудова дейност, с начална дата след 31 декември 2018 г., лицето има право да избере размерът на пенсията му да бъде определен с индивидуален коефициент по формулата за изчисляване на индивидуалния коефициент в сила до 31.12.2018 г., ако това е по-благоприятно за него.

Приложение 2. Бюджетни показатели, 2010 – 2018 г.

БЮДЖЕТНИ ПОКАЗАТЕЛИ	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
ПРИХОДИ за ДОО (хил.лв.)	3 333 355.7	3 838 103.1	3 853 580.7	4 273 098.7	4 503 190.9	4 850 025.0	5 238 070.7	6 023 047.0	6 893 353.2
1. Приходи от осигурителни вноски - общо в т.ч.	3 304 028.2	3 807 237.3	3 832 294.4	4 220 170.2	4 483 134.6	4 798 107.5	5 064 900.7	5 914 007.3	6 772 399.8
2. Други собствени приходи	29 327.5	30 865.8	21 286.2	52 928.5	20 056.3	52 872.3	173 170.0	109 039.7	120 953.4
ОБЩ БРОЙ осигурени лица, в т.ч.	2 831 479	2 765 722	2 770 030	2 729 800	2 735 101	2 755 906	2 765 138	2 779 820	2 790 182
осигурени от работодатели лица	2 786 469	2 670 198	2 533 270	2 497 569	2 501 808	2 514 127	2 515 204	2 528 817	2 538 235
осигурени лица за собствена сметка, в т.ч.	221 965	183 109	206 264	198 656	200 276	207 464	212 233	204 987	207 874
частни земеделски стопани	35 850	32 100	30 496	33 575	33 017	34 315	37 701	46 016	44 073
Среден осигурителен доход (лв.)	570.33	594.15	618.06	648.73	683.34	726.40	770.07	821.51	889.90
Минимален осигурителен доход за самоосигуряващите се (лв.)	420.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 420.00 до 550.00	от 460.00 до 600.00	510.00
Максимален осигурителен доход (лв.)	2000.00	2000.00	2000.00	2200.00	2400.00	2600.00	2600.00	2600.00	2600.00
Осигурителните вноски за фондовете на ДОО									
III категория труд									
родените преди 1 януари 1960 г.	20.5%	22.3%	22.3%	22.3%	22.3%	22.3%	22.3%	23.3%	24.3%
родените след 31 декември 1959 г.	15.5%	17.3%	17.3%	17.3%	17.3%	17.3%	17.3%	18.3%	19.3%
Самоосигурени лица									
родените преди 1 януари 1960 г.	19.5%	21.3%	21.3%	21.3%	21.3%	21.3%	21.3%	22.3%	23.3%
родените след 31 декември 1959 г.	14.5%	16.3%	16.3%	16.3%	16.3%	16.3%	16.3%	17.3%	18.3%
ТРАНСФЕРИ	4 822 707.9	4 411 795.0	4 514 773.8	4 703 173.6	4 877 275.4	4 916 326.9	4 945 718.4	4 550 146.2	4 284 706.3
Получен трансфери от ЦБ за ДОО (хил. лв.)	4 827 496.6	4 417 497.6	4 519 978.8	4 708 289.5	4 882 939.0	4 924 425.2	4 953 632.2	4 557 449.3	4 292 306.1
за ДОО	328 491.2	305 363.8	302 040.8	324 928.6	332 883.9	343 837.3	347 580.0	368 227.6	329 619.0
12% за фонд "Пенсии"	2 303 736.4	2 480 773.7	2 369 126.7	2 510 424.2	2 618 945.9	2 707 830.4			
трансфер за покриване на недостига от средства	2 195 269.0	1 390 301.3	1 848 811.2	1 815 875.7	1 819 823.1	1 768 527.3	4 501 891.2	4 084 612.2	3 857 722.7
други (в т.ч. ЕДС, здр.вноски и др.)		241 058.8		57 060.9	111 286.1	104 230.2	104 161.0	104 609.5	104 964.4
Трансфери между бюджетни сметки	-4 788.7	-5 702.6	-5 204.9	-5 115.9	-5 663.6	-8 098.3	-7 913.8	-7 303.1	-7 599.8

Приложение 2. Бюджетни показатели, 2010 – 2018 г.

РАЗХОДИ за ДОО (хил. лв.)	8 171 447.9	8 216 247.8	8 362 149.2	8 972 158.3	9 380 684.1	9 761 899.0	10 188 000.8	10 558 597.9	11 178 879.0
1. ПЕНСИИ (само за пенсии без издръжка) (хил. лв.)	6 981 012.1	7 091 518.1	7 217 334.8	7 746 096.4	8 116 484.3	8 408 865.1	8 706 419.1	9 007 188.3	9 455 890.5
Средномесечен брой пенсионери	2 191 946	2 199 585	2 217 642	2 195 904	2 181 896	2 177 716	2 180 890	2 172 753	2 162 890
Средномесечен брой пенсии	2 666 614	2 675 525	2 696 906	2 677 598	2 669 060	2 658 461	2 625 152	2 577 223	2 532 369
Средна пенсия на пенсионер (лв.)	263.44	266.63	271.21	293.96	310.00	321.78	332.68	345.46	364.32
Социална пенсия (лв.)	100.86	100.86	100.86	107.72	111.50	114.08	116.65	119.56	123.28
Минимална пенсия за ОСВ (лв.)	136.08	136.08	141.28	148.75	152.25	155.97	159.41	175.69	203.80
Максимална пенсия (лв.)	700.00	700.00	700.00	752.50	805.00	875.00	910.00	910.00	910.00
2. СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТИЯ ПО КСО, в т.ч. (хил. лв.)	1 078 884.5	1 018 350.9	1 040 299.6	1 118 930.8	1 157 953.5	1 250 125.2	1 381 315.0	1 473 903.3	1 612 140.4
3. АДМИНИСТРАТИВНИ РАЗХОДИ (хил. лв.)	111 283.3	106 053.4	104 256.9	107 072.1	106 199.4	102 888.0	100 256.3	77 506.4	110 848.0
разходи за службите по социално осигуряване	70 072.3	66 792.6	66 465.6	68 581.1	67 777.2	66 241.0	69 702.0	76 466.6	110 228.3
издръжка на фондовете на ДОО (за пенсии и безработица)	41 211.0	39 260.8	37 791.3	38 234.9	37 509.7	36 154.9	29 335.0	0.0	0.0
капиталов трансфер на пенсионни права				256.1	912.5	492.1	1 219.3	1 039.8	619.7
4. ДРУГИ РАЗХОДИ	269.2	325.4	257.9	59.0	46.9	19.0	10.3	0.0	0.0

Приложение 3. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, 2018 – 2037 г.

чл. 68, ал. 1 на КСО

Изравняване на пенсионната възраст м/у жени и мъже за чл. 68, ал. 1 в 2037 г. на 65 годишна възраст. За жените възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2029 г. и с по 3 месеца за периода от 2030 до 2037 г. За мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2017 г. и с по 1 месец за периода от 2018 до 2029 г.

Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	61+2	64+1
2019	61+4	64+2
2020	61+6	64+3
2021	61+8	64+4
2022	61+10	64+5
2023	62	64+6
2024	62+2	64+7
2025	62+4	64+8
2026	62+6	64+9
2027	62+8	64+10
2028	62+10	64+11
2029	63	65
2030	63+3	65
2031	63+6	65
2032	63+9	65
2033	64	65
2034	64+3	65
2035	64+6	65
2036	64+9	65
2037	65	65

чл. 68, ал. 2 на КСО

За жените и мъжете стажът се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2027 г. до достигане 37 години за жените и 40 години за мъжете.

Година	Жени, стаж (години + месеци)	Мъже, стаж (години + месеци)
2018	35+6	38+6
2019	35+8	38+8
2020	35+10	38+10
2021	36	39
2022	36+2	39+2
2023	36+4	39+4
2024	36+6	39+6
2025	36+8	39+8
2026	36+10	39+10
2027	37	40

чл. 68, ал. 3 на КСО

Повишаване на пенсионната възраст за чл. 68, ал. 3 на 67 годишна възраст. И за жените и мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца от 2016 до 2023 г. Изискуемият действителен стаж е 15 години.

Година	Жени и Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	66+2
2019	66+4
2020	66+6
2021	66+8
2022	66+10
2023	67

чл. 69, ал. 1, 2, 3 и 6 на КСО

Въвеждане на пенсионната възраст за лицата по чл. 69 от 2016 г. Увеличаване на възрастта с по 2 месеца до достигане на 55 годишна възраст в 2029 г. Изискуемият стаж е 27 години, от които две трети действителен.

Година	Жени и Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	53+2
2019	53+4
2020	53+6
2021	53+8
2022	53+10
2023	54
2024	54+2
2025	54+4
2026	54+6
2027	54+8
2028	54+10
2029	55

След 31 декември 2037 г. пенсионната възраст и за двата пола се обвързва с нарастването на средната продължителност на живота.

Приложение 3. Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, 2018 – 2037 г.

чл. 69б, ал.1 на КСО

Достигане на 10 години по-ниска възраст за 1-ва кат. труд от възрастта по чл. 68 ал.1. За жените възрастта се покачва с по 4 месеца за периода от 2016 г. до 2037 г. За мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2029 г. Необходим сбор от възраст и стаж 94 точки за жените и 100 точки за мъжете.		
Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	48+8	53+2
2019	49	53+4
2020	49+4	53+6
2021	49+8	53+8
2022	50	53+10
2023	50+4	54
2024	50+8	54+2
2025	51	54+4
2026	51+4	54+6
2027	51+8	54+8
2028	52	54+10
2029	52+4	55
2030	52+8	55
2031	53	55
2032	53+4	55
2033	53+8	55
2034	54	55
2035	54+4	55
2036	54+8	55
2037	55	55

чл. 69б, ал.2 на КСО

Достигане на 5 години по-ниска възраст за 2-ра кат. труд от възрастта по чл. 68 ал.1. За жените възрастта се покачва с по 4 месеца за периода от 2016 г. до 2037 г. За мъжете възрастта се покачва с по 2 месеца за периода от 2016 г. до 2029 г. Необходим сбор от възраст и стаж 94 точки за жените и 100 точки за мъжете.		
Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	53+8	58+2
2019	54	58+4
2020	54+4	58+6
2021	54+8	58+8
2022	55	58+10
2023	55+4	59
2024	55+8	59+2
2025	56	59+4
2026	56+4	59+6
2027	56+8	59+8
2028	57	59+10
2029	57+4	60
2030	57+8	60
2031	58	60
2032	58+4	60
2033	58+8	60
2034	59	60
2035	59+4	60
2036	59+8	60
2037	60	60

чл. 69 ал. 4 и 7 и чл. 69а на КСО

Въвеждане на пенсионна възраст за лицата по чл. 69, ал. 4 (парашутисти, подводничари, летателен и водолазен състав), по чл. 69, ал.7 (миньори) и чл. 69а (балерини/балетисти) от 2016 г. Увеличаване на възрастта с по 2 месеца до достигане на 45 годишна възраст в 2029 г. Изискуемият стаж по чл. 69 ал.4 и 7 е 15 години, а по чл. 69а - 25 години.	
Година	Жени и Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	43+2
2019	43+4
2020	43+6
2021	43+8
2022	43+10
2023	44
2024	44+2
2025	44+4
2026	44+6
2027	44+8
2028	44+10
2029	45

чл. 69в на КСО

Учителите се пенсионира при навършена 3 години по-ниска възраст по чл. 68 ал.1. Възрастта се увеличава успоредно с възрастта по чл. 68 ал.1. Необходимият осигурителен стаж като учители е 25 г. и 8 мес. за жените и 30г. и 8 мес. за мъжете.		
Година	Жени, възраст в навършени години (години + месеци)	Мъже, възраст в навършени години (години + месеци)
2018	58+2	61+1
2019	58+4	61+2
2020	58+6	61+3
2021	58+8	61+4
2022	58+10	61+5
2023	59	61+6
2024	59+2	61+7
2025	59+4	61+8
2026	59+6	61+9
2027	59+8	61+10
2028	59+10	61+11
2029	60	62
2030	60+3	62
2031	60+6	62
2032	60+9	62
2033	61	62
2034	61+3	62
2035	61+6	62
2036	61+9	62
2037	62	62

Приложение 4. Отчетни данни и допускания за населението, икономиката и пазара на труда, 2010–2070 г.

Година	Население общо	По възраст			Коефициент на плодовитост	Средна продължителност на живота		БВП	Реален ръст на БВП	Инфлация	Работна сила	Заети лица	Безработни лица	Равнище на безработица
		от 0 до 20	от 20 до 65	на 65 и повече		Мъже	Жени							
2010	7504.9	1418.0	4755.5	1331.4	1.49	70.4	77.4	74 406.7	1.3	3.0	3427.6	3075.3	352.3	10.3
2011	7327.2	1338.0	4608.1	1381.1	1.51	70.6	77.5	80 681.9	2.4	3.4	3341.4	2965.2	376.2	11.3
2012	7282.0	1325.8	4561.5	1395.0	1.50	71.0	78.0	82 209.0	0.4	2.4	3344.3	2934.0	410.3	12.3
2013	7245.7	1314.9	4513.1	1417.7	1.48	71.2	78.3	81 919.4	0.3	0.4	3371.2	2934.9	436.3	12.9
2014	7202.2	1311.5	4450.4	1440.3	1.52	71.1	78.0	83 857.2	1.9	-1.6	3365.9	2981.4	384.5	11.4
2015	7153.8	1311.3	4380.7	1461.8	1.52	71.2	78.2	89 332.8	4.0	-1.1	3337.0	3031.9	305.1	9.1
2016	7101.9	1310.6	4319.1	1472.1	1.51	71.3	78.4	95 092.0	3.8	-1.3	3264.0	3016.8	247.2	7.6
2017	7050.0	1317.4	4250.7	1481.9	1.59	71.4	78.4	102 307.9	3.5	1.2	3357.2	3150.3	206.9	6.2
2018	7000.0	1320.4	4186.5	1493.1	1.60	72.1	78.8	109 694.8	3.1	2.6	3326.0	3152.7	173.3	5.2
2019	6980.4	1002.2	4473.1	1505.0	1.61	72.4	79.0	118 624.6	3.4	2.5	3385.1	3237.2	147.9	4.4
2020	6927.7	998.5	4412.3	1517.0	1.62	72.6	79.2	126 769.1	3.3	2.1	3384.6	3247.5	137.1	4.1
2021	6874.3	992.2	4352.6	1529.4	1.63	72.9	79.4	134 915.2	3.3	2.2	3378.7	3244.0	134.7	4.0
2022	6820.1	983.4	4297.0	1539.7	1.64	73.1	79.6	143 355.4	3.3	2.1	3368.5	3232.9	135.6	4.0
2023	6765.2	971.6	4246.0	1547.6	1.65	73.4	79.8	149 933.6	2.5	2.0	3326.8	3172.3	154.5	4.6
2024	6709.7	956.1	4199.4	1554.2	1.66	73.6	80.0	156 886.6	2.6	2.0	3285.6	3112.7	172.9	5.3
2025	6654.2	940.1	4153.2	1560.9	1.66	73.9	80.2	164 336.5	2.7	2.0	3247.7	3056.7	191.0	5.9
2026	6599.1	925.2	4105.6	1568.3	1.67	74.1	80.4	172 006.5	2.6	2.0	3211.4	3002.6	208.7	6.5
2027	6544.1	910.6	4059.2	1574.3	1.68	74.4	80.6	180 398.3	2.8	2.0	3174.2	2967.9	206.3	6.5
2028	6489.5	897.3	4013.7	1578.5	1.68	74.6	80.8	189 116.2	2.8	2.0	3143.1	2938.8	204.3	6.5
2029	6435.4	883.5	3969.9	1581.9	1.69	74.9	81.0	198 018.7	2.7	2.0	3113.5	2911.1	202.4	6.5
2030	6381.7	869.2	3929.3	1583.2	1.69	75.1	81.2	206 972.8	2.5	2.0	3082.6	2882.2	200.4	6.5
2031	6328.7	856.4	3890.1	1582.2	1.70	75.3	81.4	216 049.3	2.3	2.0	3051.8	2853.4	198.4	6.5
2032	6276.7	843.6	3852.0	1581.1	1.70	75.6	81.5	225 193.0	2.2	2.0	3020.3	2823.9	196.3	6.5
2033	6226.3	830.6	3809.6	1586.1	1.71	75.8	81.7	234 450.8	2.1	2.0	2988.7	2794.5	194.3	6.5
2034	6178.0	819.1	3761.0	1597.8	1.71	76.0	81.9	243 761.8	1.9	2.0	2956.5	2764.3	192.2	6.5
2035	6131.2	809.2	3712.4	1609.5	1.71	76.3	82.1	253 162.0	1.8	2.0	2923.4	2733.4	190.0	6.5
2036	6085.4	800.7	3665.7	1618.9	1.72	76.5	82.3	262 692.5	1.7	2.0	2890.2	2702.4	187.9	6.5
2037	6040.3	793.7	3620.6	1626.1	1.72	76.7	82.5	272 371.2	1.7	2.0	2857.2	2671.5	185.7	6.5
2038	5996.4	788.0	3573.3	1635.1	1.73	76.9	82.7	282 009.1	1.5	2.0	2822.6	2639.1	183.5	6.5
2039	5954.2	783.6	3520.3	1650.3	1.73	77.2	82.8	291 597.0	1.4	2.0	2786.6	2605.5	181.1	6.5
2040	5913.2	780.3	3465.7	1667.3	1.73	77.4	83.0	301 214.2	1.3	2.0	2750.4	2571.6	178.8	6.5
2041	5873.1	777.8	3412.6	1682.7	1.73	77.6	83.2	310 974.6	1.2	2.0	2715.0	2538.5	176.5	6.5
2042	5834.0	776.1	3360.6	1697.3	1.74	77.8	83.4	320 776.1	1.1	2.0	2679.7	2505.5	174.2	6.5
2043	5795.7	774.9	3311.2	1709.6	1.74	78.0	83.5	330 462.1	1.0	2.0	2643.3	2471.5	171.8	6.5
2044	5758.2	774.0	3263.6	1720.5	1.74	78.2	83.7	340 249.8	0.9	2.0	2607.8	2438.3	169.5	6.5
2045	5721.4	773.3	3218.8	1729.3	1.75	78.5	83.9	350 387.3	1.0	2.0	2573.2	2406.0	167.3	6.5
2046	5685.2	772.5	3177.3	1735.4	1.75	78.7	84.1	360 803.0	1.0	2.0	2539.7	2374.6	165.1	6.5
2047	5649.7	771.6	3137.4	1740.7	1.75	78.9	84.2	371 369.3	0.9	2.0	2506.4	2343.5	162.9	6.5
2048	5615.0	770.5	3098.6	1745.9	1.75	79.1	84.4	381 950.3	0.8	2.0	2472.4	2311.7	160.7	6.5
2049	5581.0	769.0	3060.4	1751.6	1.76	79.3	84.6	392 730.4	0.8	2.0	2438.9	2280.4	158.5	6.5
2050	5547.6	767.1	3023.4	1757.1	1.76	79.5	84.7	403 921.6	0.8	2.0	2407.4	2250.9	156.5	6.5
2051	5514.6	764.8	2986.3	1763.5	1.76	79.7	84.9	415 487.8	0.8	2.0	2377.3	2222.8	154.5	6.5
2052	5481.7	761.9	2949.5	1770.3	1.76	79.9	85.1	427 455.3	0.9	2.0	2348.7	2196.0	152.7	6.5
2053	5448.8	758.6	2913.1	1777.1	1.77	80.1	85.2	440 069.7	0.9	2.0	2322.8	2171.8	151.0	6.5
2054	5415.9	754.8	2877.1	1784.0	1.77	80.3	85.4	453 063.9	0.9	2.0	2297.9	2148.5	149.4	6.5
2055	5382.6	750.5	2843.9	1788.2	1.77	80.5	85.6	466 812.2	1.0	2.0	2275.8	2127.9	147.9	6.5
2056	5348.8	745.8	2815.7	1787.3	1.77	80.7	85.7	481 111.3	1.0	2.0	2255.3	2108.7	146.6	6.5
2057	5314.2	740.7	2793.2	1780.4	1.78	80.9	85.9	496 175.6	1.1	2.0	2237.1	2091.7	145.4	6.5
2058	5279.2	735.3	2775.2	1768.7	1.78	81.1	86.0	511 926.8	1.2	2.0	2220.8	2076.4	144.4	6.5
2059	5243.7	729.8	2760.8	1753.1	1.78	81.3	86.2	528 326.6	1.2	2.0	2205.8	2062.5	143.4	6.5
2060	5207.7	724.2	2751.1	1732.4	1.78	81.5	86.3	545 387.3	1.2	2.0	2192.2	2049.7	142.5	6.5
2061	5171.3	718.6	2743.8	1708.9	1.78	81.6	86.5	563 308.3	1.3	2.0	2180.6	2038.9	141.7	6.5
2062	5134.8	713.1	2739.1	1682.5	1.79	81.8	86.6	581 795.9	1.3	2.0	2169.7	2028.6	141.0	6.5
2063	5098.2	707.8	2736.3	1654.0	1.79	82.0	86.8	601 090.5	1.3	2.0	2160.2	2019.7	140.4	6.5
2064	5062.1	702.8	2729.4	1629.9	1.79	82.2	87.0	621 128.4	1.3	2.0	2151.7	2011.9	139.9	6.5
2065	5026.6	698.2	2719.5	1609.0	1.79	82.4	87.1	641 559.0	1.3	2.0	2143.1	2003.8	139.3	6.5
2066	5137.2	693.9	2711.0	1732.4	1.79	82.6	87.3	662 402.4	1.2	2.0	2134.4	1995.6	138.7	6.5
2067	4956.4	689.9	2703.6	1562.9	1.80	82.7	87.4	684 094.6	1.2	2.0	2126.9	1988.6	138.2	6.5
2068	4922.0	686.3	2695.2	1540.5	1.80	82.9	87.5	706 023.1	1.2	2.0	2118.6	1980.9	137.7	6.5
2069	4888.4	683.1	2685.0	1520.3	1.80	83.1	87.7	728 181.4	1.1	2.0	2109.7	1972.6	137.1	6.5
2070	4855.7	680.3	2673.2	1502.3	1.80	83.3	87.8	750 868.1	1.1	2.0	2100.4	1963.9	136.5	6.5

Източник: Отчетни данни за периода 2010–2018 г. – НСИ, Демография, Пазар на труда, Макроикономическа статистика.
Прогнозни данни – Евростат, Министерство на финансите.

Приложение 5. Методология на дългосрочните актюерски оценки

Дългосрочният модел, използван за прогнозиране на приходите и разходите на държавното обществено осигуряване в Република България, е разработен от експерти на Международната организация по труда (МОТ). Моделът е адаптиран за специфичните нужди на българската пенсионна система (първи стълб) и е приспособен към специфичните за страната условия. Той е базиран на историческите демографски и пенсионни данни и дава възможност на НОИ да изготвя дългосрочни прогнози за финансовото състояние на ДОО, както и да симулира влиянието на промените на всички свързани параметри на настоящата пенсионна система.

1. Използвани допускания:

А) Демографски допускания:

- коефициенти за смъртност (по пол и възраст);
- коефициент на плодовитост (по възраст);
- нетна миграция (по пол и възраст).

Б) Допускания за пазара на труда:

- коефициенти на икономическа активност (по пол и възраст);
- ниво на безработица (по пол и възраст).

В) Макроикономически допускания:

- БВП (реално нарастване);
- доходи от труд като процент от БВП;
- дефлатор на БВП
- равнище на безработица.

2. Необходими входни данни (статистически и финансови):

А) Демографски данни (данни от Националния статистически институт):

- Население в базовата година (по пол и възраст).

Б) Статистика на пазара на труда (данни от Националния статистически институт):

- Работна сила (по пол и възраст);
- Заети лица (по пол и възраст);
- Средна работна заплата за страната.

В) Макроикономически данни:

- БВП текущи цени, млн. лева;
- Хармонизиран индекс на потребителските цени – средногодишен (дефлатор на БВП).

Г) Специфични за публичната пенсионна система данни:

- Брой на осигурените лица (по пол и възраст) – от регистъра на осигурените лица;
- Среден осигурителен доход (по пол и възраст) – регистъра на осигурените лица;
- Брой на пенсионерите (по вид на пенсията, пол и възраст) – от регистър „Пенсии” на НОИ;
- Среден размер на пенсиите (по вид на пенсията, пол и възраст) – от регистър „Пенсии” на НОИ;
- Информация от законовите нормативни актове – формула за изчисляване на индивидуалната пенсия, процент на осигурителната вноска и условия за придобиване право на обезщетения и пенсии по Кодекса за социално осигуряване.

3. Описание на модела

Дългосрочният активерски модел е стандартен детерминистичен кохорто-базиран модел, структуриран на модулен принцип. Всички изчисления се извършват посредством разбираеми детерминистични уравнения, като се използват възможностите на MSExcel и Visual Basic for Application.

Моделът се състои от четири модула, всеки от които може да работи както самостоятелно, така и като една йерархически свързана структура:

- **Демографски модул**, който се използва за прогнозиране на населението – моделът прогнозира бъдещото население по единични възрасти и пол, използвайки допускания за коефициентите за смъртност, коефициенти на плодовитост и миграция. Прогнозата за населението е базирана на стандартната методология на Организацията на обединените нации за изготвяне на демографски прогнози;
- **Модул за пазара на труда**, който позволява прогнозирането на работната сила. Броят на икономически активните лица за двата пола се получава като произведение на населението по възраст и коефициентите на икономическа активност по възраст и пол. Броят на безработните лица е резултат от умножението на допуснатото равнище на безработица и работната сила. Разликата между работната сила и безработните лица дава броя на заетите. Общият брой на заетите и безработните се разпределя по възрастови групи в съответствие с възрастовото разпределение на работната сила.
- **Икономически модул**, който прогнозира БВП, производителността на труда и растежа на доходите, бъдещата инфлация и др., включва в цялостния си обхват променливи, които имат директно влияние върху държавната пенсионна система. Реалният икономически растеж и дефлаторът на БВП са външни променливи (допускания), чрез които се получават реалният и номиналният БВП. Производителността на труда на глава от населението е калкулирана като частно на БВП и броя на заетите лица. Общата сума на доходите от труд се изчислява като процент от номиналния БВП, а сумата на възнагражденията и заплатите са калкулирани чрез изваждане на осигуровките за сметка на осигурителя от общата сума на доходите от труд. Тогава средната работна заплата за страната е сумата от възнагражденията и заплатите, разделена на броя на заетите. В заключение, средният

осигурителен доход е прогнозиран като процент от средната работна заплата за страната.

- **Пенсионният модул** прогнозира броя на пенсионерите по видове пенсии, средната пенсия, приходите и разходите на пенсионната система през всяка една от прогнозните години. От методологична и програмна гледна точка, пенсионният модул е конструиран като продължение на модула за пазара на труда.

Пенсионният модул обхваща пенсиите, свързани с трудова дейност (пенсии за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност и наследствени пенсии), които се предоставят от държавното обществено осигуряване. Добавките, изплащани към пенсиите, са включени в размера на средната пенсия. Пенсии, несвързани с трудова дейност, средствата за изплащането на които се предоставят от държавния бюджет под формата на трансфер, не са включени в модела, тъй като те не оказват влияние върху баланса на ДОО поради участието на трансферните суми както в приходната, така и в разходната част на бюджета.

Моделът прогнозира броя на осигурените лица по единични възрасти и пол като се прилагат коефициенти на покритие към съответните кохорти заети лица. Прогнозата за броя на пенсионерите се изготвя като се използва принципът на "състаряване" на съществуващите пенсионери (прилагайки коефициенти за смъртност за съответните възраст и пол) в комбинация с присъединяването на нови пенсионери.

Броят на новоотпуснатите пенсии за инвалидност се пресмята като процент от осигурените лица, използвайки вероятностни коефициенти, базирани на минали статистически данни. Общият брой пенсионери с инвалидни пенсии се получава чрез прибавяне на лицата с новоотпуснати инвалидни пенсии към броя на преживелите пенсионери с инвалидни пенсии.

Методът за прогнозиране на броя на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст е комбинация от „stock” и „flow” методите. За лицата, които се пенсионира преди законоустановената пенсионна възраст, се използва „stock” методът. Броят на пенсионерите под законоустановената пенсионна възраст, която е различна за мъжете и жените, се прогнозира, като се използва константно съотношение на броя на пенсионерите към населението по единични възрасти и пол. За останалите пенсионери за осигурителен стаж и възраст се използва „flow” методът. За всяка година на прогнозния период броят на новите пенсионери за осигурителен стаж и възраст се определя като се прави преценка дали са изпълнени условията за пенсиониране за съответните кохорти от населението в зависимост от пола и придобития осигурителен стаж.

Наследствените пенсии се прогнозира като процент от пенсионерите за осигурителен стаж и възраст.

За прогнозиране на броя на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст се използват следните уравнения:

За $x < \text{законоустановена пенсионна възраст}$

$$OAP_{t,x,s} = (OAP_{t=0,x,s} / POP_{t=0,x,s}) * POP_{t,x,s}$$

където

$POP_{t,x,s}$ – население в година t на възраст x и пол s ;

$OAP_{t,x,s}$ – пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s .

За $x \geq$ законоустановена пенсионна възраст

Брой на преживелите пенсионери за осигурителен стаж и възраст:

$$OOAP_{t,x,s} = OAP_{t-1,x-1,s} * (1 - q_{x-1,s})$$

където

$OOAP_{t,x,s}$ - преживели пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s ;

$OAP_{t-1,x-1,s}$ – пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година $t-1$ на възраст $x-1$ и пол s ;

$q_{x-1,s}$ – коефициент на смъртност на възраст $x-1$ и пол s .

Брой на новите пенсионери за осигурителен стаж и възраст:

$$NOAP_{t,x,s} = f(MAT1_{t,s}; \text{eligibility conditions})$$

където

$NOAP_{t,x,s}$ - пенсионери с новоотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s

$MAT1_{t,s}$ - матрица на осигурителния стаж и възрастта в година t на пол s

Eligibility conditions – условия за пенсиониране

Общ прогнозен брой на пенсионерите за осигурителен стаж и възраст:

$$OAP_{t,x,s} = NOAP_{t,x,s} + OOAP_{t,x,s}$$

където

$OAP_{t,x,s}$ – пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s ;

$NOAP_{t,x,s}$ - пенсионери с новоотпуснати пенсии за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s ;

$OOAP_{t,x,s}$ - преживели пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s .

За прогнозиране на броя на пенсионерите с инвалидни и наследствени пенсии се прилагат следните уравнения:

$$IP_{t,x,s} = IP_{t-1,x,s} * (1 - q_{x-1,s}) + ir_{t,x,s} * INS_{t,x,s}$$

$$SP_{t,x,s} = sur_{t,x,s} * OAP_{t,x,s}$$

където

$q_{x-1,s}$ – коефициент на смъртност на възраст $x-1$ и пол s ;

$IP_{t,x,s}$ - инвалидни пенсионери в година t на възраст x и пол s ;

$ir_{t,x,s}$ - вероятност за инвалидизиране в година t на възраст x и пол s ;

$INS_{t,x,s}$ - осигурени лица в период t и пол s ;

$SP_{t,x,s}$ - пенсионери с наследствени пенсии в година t на възраст x и пол s ;

$sur_{t,x,s}$ – процент на преживели пенсионери в година t на възраст x и пол s ;

$OAP_{t,x,s}$ - пенсионери за осигурителен стаж и възраст в година t на възраст x и пол s .

Финансовите прогнози в модела обхващат изчисляване на средния осигурителен доход (СОД) по типове осигурени лица и изчисляване на средната пенсия за всяка една категория пенсионери – с пенсии за осигурителен стаж и възраст, с инвалидни пенсии, с наследствени пенсии. След определяне на тези стойности се калкулират общите суми на приходите и разходите.

Средният осигурителен доход се прогнозира като произведение на средната работна заплата за страната и фактор, който взема предвид статистически отчетените разлики между средното възнаграждение и средния осигурителен доход, наблюдавани в миналото.

Размерите на новоотпуснатите пенсии за осигурителен стаж и възраст се изчисляват чрез прилагане на пенсионната формула за съответните кохорти на новите пенсионери. За да се приложи формулата към специфичните за кохортите средни възнаграждения и среден осигурителен стаж, пенсионният модел използва установено разпределение на продължителността на стажа и допускания за три различни нива на доходите (като функция на наблюдаваното базово възнаграждение). Тези два параметъра са комбинирани по начин, който отразява наблюдаваната корелация между нивата на дохода и продължителността на осигурителния стаж. Разпределението на миналия (натрупания) осигурителен стаж се определя, като най-напред е установена начална матрица на разпределение на миналия (натрупания) осигурителен стаж по пол и единични възрасти за отделните кохорти. След това, за всяка година на прогнозния период, определен (кредитиран) стаж се прибавя към вече натрупания стаж. За всяка кохорта, принадлежаща към определена клетка от матрицата на осигурителния стаж и осигурителния доход, прибавеният кредит зависи от тежестта на една година стаж в пенсионната формула и измерената средна годишна честота на плащаните осигурителни вноски (среден период от време, за който дадена кохорта плаща осигурителни вноски през дадена година, като процент от цялата година). Би-вариантното разпределение, описано от матрицата на осигурителния стаж и осигурителния доход, се запазва константно през прогнозния период, докато средният осигурителен стаж и средният осигурителен доход се променят през цялото време.

Средните размери на новоотпуснатите инвалидни пенсии се прогнозира като пропорционална чест от средните размери на новите пенсии за осигурителен стаж и възраст, а наследствените пенсии се калкулират като 50% от пенсионните права на починалите осигурени лица или от пенсията за осигурителен стаж и възраст на починалия.

Всички стари (вече отпуснати) пенсии се осъвременяват през целия период в съответствие с правилата за индексация.

За прогнозиране на средната пенсия се прилагат следните равенства:

1. За старите (вече отпуснати) пенсии:

$$OA_{t,x,s} = OA_{t-1,x-1,s} * [1 + \text{average annual increase in } t / 100]$$

$$I_{t,x,s} = \% * OA_{t,x,s}$$

$$S_{t,x,s} = 50\% * OA_{t,x,s},$$

където

$OA_{t,x,s}$ – средна пенсия за осигурителен стаж и възраст през година t за възраст x и пол s ;

$I_{t,x,s}$ – пенсия за инвалидност през година t за възраст x и пол s ;

$S_{t,x,s}$ – наследствена пенсия през година t за възраст x и пол s ;

Average annual increase in t – средно годишно нарастване в година t .

Средното нарастване на пенсията за всяка година се различава от процента на индексация, поради факта че индексацията е от 1 юли на всяка календарна година, а не от началото на годината.

2. За новите пенсионери за осигурителен стаж и възраст:

$NOA_{t,x,s} = f(MAT2_{t,s}; \text{pension formula}),$

където

$NOA_{t,x,s}$ – новоотпусната пенсия през година t за възраст x и пол s ;

$MAT2_{t,s}$ – матрица на осигурителния стаж и осигурителния доход ;

pension formula – пенсионна формула.

След прогнозиране на броя на пенсионерите и средните размери на пенсиите за всяка година на прогнозния период, моделът калкулира общите пенсионни разходи чрез умножаване на броя на пенсионерите по средната пенсия. Административните разходи (разходите за издръжка) са калкулирани като процент от общите разходи.

$$TE_t = \left(\sum_{t,x,s} (OAP_{t,x,s} * OA_{t,x,s} * 12) \right) + \sum_{t,x,s} (IP_{t,x,s} * I_{t,x,s} * 12) + \\ + \sum_{t,s} (SP_{t,s} * S_{t,s} * 12) + AE_t + OE_t$$

където

TE_t – общи разходи в година t ;

$OAP_{t,x,s}$ – пенсионери с пенсия за осигурителен стаж и възраст през година t на възраст x и пол s ;

$OA_{t,x,s}$ – среден месечен размер на пенсия за осигурителен стаж и възраст през година t на възраст x и пол s ;

$IP_{t,x,s}$ – пенсионери с инвалидна пенсия през година t на възраст x и пол s ;

$I_{t,x,s}$ – среден месечен размер на инвалидна пенсия през година t на възраст x и пол s ;

$SP_{t,x,s}$ – пенсионери с наследствена пенсия през година t на възраст x и пол s ;

$S_{t,x,s}$ – среден месечен размер на наследствена пенсия през година t на възраст x и пол s ;

AE_t – административни разходи през година t ;

OE_t – други разходи през година t .

4. Допълнителни характеристики на дългосрочния актюерски модел

Настоящата версия на дългосрочния актюерски модел е разработена, за да подпомага дейността по изготвянето на актюерски анализи и прогнози за бъдещото финансово състояние на държавното обществено осигуряване. Резултатите от него могат да служат като индикатор за общите тенденции в обема на приходите и разходите на системата и да се използват за ориентир при вземане на политически решения.

Базирайки се на детайлния анализ на последните демографски данни и на икономическата ситуация в страната, моделът дава възможност:

- Да се прогнозира бъдещите разходи и осигурителни приходи през годините на симулация;
- Да се определят размерите на бъдещите осигурителни вноски по алтернативни финансови методи;
- Да се определи финансовият ефект от бъдещи реформи в пенсионната система.

Резултатите от модела дават възможност да се изчисли номиналното и реалното нарастване на средните размери на пенсиите, както и средния коефициент на заместване на дохода от първия стълб. Средният коефициент на заместване на дохода е дефиниран в модела като съотношение на средния размер на пенсиите и средния брутен осигурителен доход за съответната година.

Моделът не е адаптиран и не може да се използва за изготвяне на прогнози за капиталови пенсионни схеми или за нуждите на други институции. Той е специално създаден за специфичните нужди на държавното обществено осигуряване в България и не може да се използва за други цели.

Приложение 6. Терминологичен речник

актюерски доклад	доклад, представящ резултатите от актюерските оценки за текущото и бъдещото финансово развитие на социалноосигурителна или пенсионна схема
актюерски допускания	предположения за стойности, определящи бъдещи тенденции на ключови фактори, които имат ефект върху баланса на фондовете на ДОО. Демографските допускания включват коефициенти на плодовитост, смъртност и миграция. Икономическите допускания включват производителност на труда, инфлация, промени в работната сила, средна работна заплата. Системните допускания включват показатели, характеризиращи социалноосигурителната или пенсионната схема.
актюерска оценка	средство за финансово управление и планиране, което се прилага при създаването на схемата и на равни интервали от време след това (не по-дълги от 3-5 години). Основната цел на оценката е да подпомогне правителството и мениджмънта на схемата във вземането на решения относно дългосрочната финансова жизнеспособност на социалноосигурителната или пенсионна схема.
брутен вътрешен продукт (БВП)	брутният вътрешен продукт характеризира крайния резултат от икономическата дейност и се измерва с добавената стойност, създадена при производство на стоки и услуги от единиците, развиващи икономическа дейност на територията на страната. БВП може да бъде изчислен по три метода: производствен, по елементи на крайното използване и по елементи на дохода.
брутно трудово възнаграждение	брутното трудово възнаграждение на наетите представлява общото възнаграждение в парична или в натурална форма, изплатено от предприятието на наемния работник в замяна на извършената от него работа през отчетния период
бюджет на ДОО	бюджетът на ДОО е основен финансов план за набиране и използване на паричните средства на държавното обществено осигуряване и е отделен от държавния бюджет. НОИ изготвя проект на Закон за бюджета на ДОО, който се приема от Народното събрание и действа за срок от една календарна година. Бюджетът на ДОО е консолидиран и съдържа бюджетите на фонд „Пенсии”, фонд „Пенсии за лицата по чл.69“, фонд „Трудова злополука и професионална болест”, фонд „Общо заболяване и майчинство”, фонд „Безработица”, фонд „Пенсии, несвързани с трудова дейност” и бюджета на НОИ.

бюджетен излишък/ дефицит на фондовете на ДОО	разлика между приходите (приходи и получени трансфери) и разходите (разходи и предоставени трансфери) в резултат на извършените операции с фондовете на ДОО през годината
допълнително задължително пенсионно осигуряване	дейност по набиране на задължителни пенсионно-осигурителни вноски, управление на средствата във фондове за допълнително задължително пенсионно осигуряване и изплащане на допълнителна задължителна пенсия и на пенсия за ранно пенсиониране при настъпване на определени осигурителни случаи
държавен бюджет	основен финансов план за набиране и използване на паричните средства на държавата
държавен трансфер	икономическа операция, при която държавата предоставя стока, услуга или актив на други институционални единици, без да получи в замяна някаква стока, услуга или актив
държавно обществено осигуряване	задължително обществено осигуряване, което се основава на закон и се осъществява от публична осигурителна институция
законово установена възраст за пенсиониране	определената в КСО минимална възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст
индексация на пенсиите	корекция на пенсиите по закон или по договор с цел компенсиране на инфлационните ефекти
индекс на потребителските цени	процентно изменение на цените на потребителските стоки и услуги спрямо предишен период
индивидуална партида	осигурителните вноски за допълнително задължително пенсионно осигуряване се натрупват в лични индивидуални партии на всеки осигурен
инфлация	индексът на потребителските цени минус 100; изменението на нивото на потребителските цени
категория труд	категорията труд изразява тежестта на труда и спецификата на условията, при които той се полага. Категориите труд са определени от Министерския съвет с Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране.
коефициент на икономическа активност	относителният дял на икономически активното население от населението на същата възраст
коефициент на	съотношението на броя на пенсионерите, които се обслужват

зависимост	от фондовете на ДОО, към броя на осигурените към фондовете лица. Използва се и терминът „системен коефициент на зависимост“.
коефициент на заместване на дохода	съотношението на средната пенсия, която се изплаща от фондовете на ДОО, към средния осигурителен доход на осигурените към тях лица
коефициент на покритие	съотношението между броя на осигурените лица и броя на заетите лица
коефициент на раждаемост	брой на живородените деца на 1000 души от населението. Изчислен е като отношение на броя живородените деца в дадена година и средногодишното население през същата година.
коефициент на смъртност	брой на умрелите лица на 1000 души от населението. Изчислен е като отношение на броя на умрелите лица през годината и средногодишния брой на населението през годината.
коhorta	населението на определена възраст (в смисъла на доклада).
максимален размер на пенсията/пенсиите	максималният размер на получаваните една или повече пенсии без добавките към тях, еднакъв за всички видове пенсии. Той е равен на 40 на сто от максималния осигурителен доход за съответната календарна година.
минимален размер на пенсиите	този размер е определен за всеки вид пенсия
наследствена пенсия	пенсия, която се отпуска на лица при загуба на източника, от който са получавали средства за своята издръжка, поради смърт на лицето, което ги е издържало.
нетна миграция	механично изменение на населението, което представлява разликата между броя на заселените (имиграция) и изселените (емиграция) лица в (от) дадено териториално ограничение.
обезщетение	парична сума, която се изплаща за определен период или пожизнено на осигуреното лице за сметка на специално обособени парични фондове, след настъпване на осигурителния случай. Средствата по тези фондове се набират от осигурителни вноски за сметка на осигурителите и осигурените лица, и от държавния бюджет.
осигурено лице	лицата, които се осигуряват за определени осигурителни случаи, чрез внасяне на осигурителни вноски във фондовете на ДОО. Осигурените лица се осигуряват за собствена сметка или за сметка на осигурител.
осигурен социален	предвидено в законодателството събитие от обективната

риск	действителност, свързано с неблагоприятни материални последици за осигуреното лице, които се изразяват в невъзможността да придобива средства за издръжка срещу личния си труд и поради това при настъпването му осигурителният орган е длъжен да изплати обезщетение, помощ или пенсия на осигуреното лице.
осигурител	физическо или юридическо лице, което дължи осигурителни вноски по определен осигурителен фонд.
осигурителна база	начислените средства за работна заплата на осигурените лица, върху които се плащат осигурителни вноски и осигурителният доход на самоосигурените лица.
осигурителна вноска	парични средства, дължими от осигурените и/или осигурителите по определен осигурителен фонд.
осигурителен доход	доход, върху който се дължат осигурителни вноски.
осигурително плащане	парична или натурална престация, на която осигуреното лице има право при настъпване на осигурителния случай.
осигурителен случай	настъпил осигурен социален риск, който е довел до конкретни неблагоприятни последици за конкретно осигурено лице.
осигурителен стаж	период от време, през който осигуреното лице е подлежало на обществено осигуряване и/или е внасяло осигурителни вноски
осъвременяване на пенсиите	периодично актуализиране в размерите на пенсиите, за да се отчетат инфлационните процеси в икономиката
пазар на труда	пазар, където възнагражденията и условията за заетост са определени в контекста на предлагането и търсенето на работна сила
пенсия за инвалидност	обезщетение от държавното обществено осигуряване, изплащано месечно до края на живота или за определен срок при доказана трайна неработоспособност
пенсия за осигурителен стаж и възраст	обезщетение от държавното обществено осигуряване, изплащано месечно до края на живота, което замества доходите от труд, в случай че лицето отговаря на определени по закон изисквания за възраст и/или осигурителен стаж
производителност на труда	количеството на произведената продукция (стоки и услуги) за единица работно време

професионална пенсионна схема	споразумение между един и/или група работодатели, за да осигурят пенсии и/или други обезщетения за наетите от тях лица
процент на събираемост	съотношението между годишните действителни приходи от осигурителни вноски във фондовете на ДОО към дължимите приходи от осигурителни вноски на осигурените към фондовете лица
първи стълб на обществено осигуряване	задължително обществено осигуряване, което се основава на закон и се осъществява от публична осигурителна институция
работна сила	общият брой на хората в икономиката, които работят или са способни да работят (заети лица и безработни лица)
равнище на безработица	съотношението на безработните лица към работната сила за определен период
реална работна заплата	коригиране на номиналната стойност на работната заплата по отношение промяната на потребителските цени (инфлация)
самоосигурено лице	физическо лице, което е длъжно да внася осигурителни вноски изцяло за своя сметка
средна пенсия	общият разход за пенсии, изплащани от фондовете на ДОО, разделен на броя на пенсионерите
тотален коефициент на плодовитост	сума от повъзрастовите коефициенти на плодовитост през съответната година. Той представлява средният брой на деца (момичета и момчета), които би родила една жена през целия си фертилен период, съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетната година.

Използвана литература

1. Годишен актиуерски доклад София, 2016 г., издание на НОИ.
2. Бюлетини и справочници на НОИ – 2018 г., достъпно на:
<http://www.noi.bg/aboutbg/st/statistic>
3. Доклад за изпълнението на бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2018 г., достъпно на:
https://www.parliament.bg/pub/cW/20190614030832910-00-8_Otchet_za_izpalnenieto_na_byudzheta_na_DOO_2018.pdf
4. European Commission (2018). *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*. Institutional Paper 079, May 2018, KC-BC-18-011-EN-N (online), available at:
https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.
5. Country fiche on pension projections – пенсионен фиш на Р. България, представен през май 2018 г. пред работната група по проблемите на застаряващото население (AWG) към Комитета за икономическа политика на Европейската комисия.
6. ILO FACTS, *Internal guidelines for the actuarial analysis of a national security pension scheme* (1998).
7. ILO FACTS, *The ILO social budget model* (1999).
8. ILO FACTS, *The ILO pension model* (2000).
9. ILO FACTS, *The ILO population projection model* (2000)
10. Scholz W., Cichon M., Hagemeyer K., *Social Budgeting* (ILO 2000).
11. Plamondon P., Droin A., Binet G., Cichon M., McGillivray W.R., Bedard M., Perez-Montas H., *Actuarial practice in social security* (ILO Geneva 2002).
12. Iyer S., *Actuarial mathematics of social security pensions*, (ILO Geneva 1999).
13. Конвергентна програма на Република България 2019-2022 г., април 2019 г., достъпно на: <https://www.minfin.bg/bg/868>